

БОЙЧЕЧАК



Тошкент
Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети
«Еш гвардия» нашриёти
1990

Б81 «Бойчечак». [Адабий альманах. Тўплам. 1-Кичик мактаб ёшидаги болалар учун].—Т. «Ёш гвардия», 1989.—144 б.

Анъанавий «Бойчечак» тўпламига республикамизнинг турли областларида яшаб ижод қилаётган ёш қаламкашларнинг беғубор болаликни мадҳ этувчи шеър, ҳикоя, ҳавжия ва хандалари жамланди. Бу асарлар муаллифлари турли соҳа кишилари — ишчи, деҳқон, боғбон, журналист, ўқитувчи ва мактаб ўқувчиларидир. Уларнинг илк машқлари Сизларга маъқул келар деган умиддамиз, азиз китобхон!

«Подснежник». Литературный альманах. Сборник. Для детей мл. шк. возраста.

Уз2

С $\frac{4803620202-80}{356(04)-89}$ 118-90

ISBN 5-633-00264-4

© «Ёш гвардия» нашриёти, 1990.



1954 йили Андижон область Бўз районидаги Холдеворбек қишлоғида туғилган. Андижон Давлат педагогика институтининг рус тили ва адабиёти факультетини тамомлаб, ҳозир Бўз районидаги 3-ўрта мактабда ўқитувчилик қилаяпти.

Машқлари 1975 йилдан район, область ва республика матбуотида мунтазам ёритилмоқда.

УИМИЗГА НУР ТУЛАР

ҚУШИҚ

— Қўшиқ қаерда яшар,
Қирдами ё гулзорда.
У ҳам чечаклар каби
Туғиларми баҳорда?
Ғунча мисол сулувми,
Борми оҳанрабоси.
Шаршарадай тиниқми,
Қўплар унинг шайдоси?
— Қўшиқ — Орзу.
Қўшиқ — Бахт.
У — Интилиш,
У — Туғён.
Фақат уйғоқ қалбларда
Қуради у ошиён!

БОЛАЛАР АДАШМАСИН

— Деворларга чизибсан
Қушчаларнинг расмини,
Уйлар кўркини бузиб,
Қилган ишинг яхшими?
— Бир-бирига ўхшаркан
Янги тушган бинолар.
Ўз уйини тополмай,
Ўртоқларим қийналар.
Онажон, улар энди
Юришмайди адашиб.
Аниқлашар уларин
Қушларимга қарашиб!

ПОЛИЗДА

Банд берибди
Босволди.
Узиб олди
Сотволди.
Ўрнидан
Қўзғатолмай,
Қўп уриниб,
Ётволди.



РАСМЛАРНИ УЌИДИМ

Мавжуда уйга кириб,
Тергар кичик Шаҳобни:
— Уқишни билмайсан-ку,
Нега олдинг китобни?

— Опа, китобингизни
Йиртмадим,— дер у
кулиб.

— Расмлари зўр экан,
Уқидим маза қилиб!

ҲИСОБ ДАРСИДА

— Сенда учта конфет -
бор.

Акангда эса бешта.
Аканг бешовин берса,
Конфетинг бўлар нечта?
— Акам ёлгончи, фирром,
Ҳеч гапида турмайди.
Қарзга конфетимдан еб,
Кейин қайтиб бермайди!

ТЕЛЕФОНДА

— Алло-алло, ҳов
Дилдор,
— Мен, Дилдормас,
Зулхумор!
— Танимай турибман
мен,

Қайси Зулхуморсан сен?
— Менми?
Анов Зулхумор—
Катта қўғирчоғи бор!

МУДДАО

— Кеча ҳисоб дарсида
«Икки» олибди Шаҳноз.
— Менга кўчиртирмовди,
Ажаб бўпти, бу ҳам оз!
Қимки қизғанчиқ бўлса,
Ҳоли доим бўлар вой.
Дафтарингни бериб тур,
Кўчирволай, Гулчирой!

ТОШБАҚАНИНГ БАҲОНАСИ

Катта зиёфат берди
Айиқ бутун ўрмонга.
Узи суйган таомни
Қўйди ҳар бир меҳмонга.
Олмаҳон чақар ёнғоқ,
Оқ қуён ғажир сабзи
Тулки ер тухум, пишлоқ,
Бўри, эса гўшт, қази.
Зиёфат охирида
Қизиқ ҳангома бўлди.
Нафсини тия олмай,
Оч Бўри бўкиб қолди.
Доктор топиб келиш-чун
Тошбақа чопди дарҳол.
Утса-да талай фурсат,
Унинг қайтиши маҳол.
Оғриқ ўтиб жонидан,
Бўри сўкинди шу чоқ:
— Косасин пачоқлайман,
Қайтиб келсин шу аҳмоқ!
Тошбақа эндигина
Босган эди ўн қадам,
Эшитиб Бўри дўқин
Жаҳли чиқди жуда ҳам.
Кўкатлар орасида
Туриб, қилди у гина:
— Ортимга қайтвораман,
Бир марта сўксанг яна!

ДОРИГА ҚОЛМАБДИ ЖОЙ

Тўсатдан оғриб қолиб,
Докторга келди Толиб.
Доктор сўрар эркалаб:
— Нима единг эрталаб?
Толиббой инграб оғир,
Еганин санар бир-бир:
— Қаймоқ яловдим пича,
Чой билан ёғлиқ кулча,
Иккита тухум, ёнғоқ,

Сомса, яна торт озроқ,
Қовун, тарвуз егандим,
Ош қолмасин дегандим.
Дори бериб докторжон,
Сўнгра қилинг имтиҳон.
Доктор кулар:—

Толиббой,
Дорига қолмабди жой.
Сабр қил энди шоввоз,
Қорнинг пасайсин бир
оз!

НОИЛОЖ ТОМОШАБИН

Дорбозлардай ўлтирар
Қушлар симда тизилиб.
Пастда мушук тамшанар,
Ўй, нияти бузилиб.
Эҳ, қанийди, сакраб у
Бир қушни олса илиб.
Сўнгра иштаҳа билан
Еб қўйса маза қилиб.
Бироқ, сакраш бефойда,
Мушук буни биледи.
Шу сабаб у ноилож
Дор ўйинин кўради.

ҲАЛИМНИНГ ЖАВОБИ

Ботаника дарсида
Сўраб қолди муаллим:
— Дарахтлар аҳамиятин
Ҳалим ўтилган дарсни
Сўзлаб бер бизга Ҳалим!
Ўқимай келган эди.
«Икки» олишдан чўчиб,
Шошиб у шундай деди:
— Дарахтлар мевасидан
Майиз, туршак соламиз.
Ёз пайти соясида
Мириқиб дам оламиз.
Тераклар етилганда,

Кесилар иморатга,
Уларнинг айри шохи
Бўлади зўр рогатка!

АЙИҚ — ҚАСАЛ

— Алло-алло, «Тез
ёрдам»,
Урмонга келинг илдам!
Еб ярим бочка асал,
Айиқвой кўриб доктор,
Дер: Бесабаб иш йўқдир,
Қурсин шўхлик қилиғи,
Оз-моз ошган иссиғи.
Бир кеча ётсин қорда,
Сўнг чўмилсин анҳорда.
Койиб қўйинглар уни,
Энди тийсин нафсини!

САБАБ

— Мухтор, нега
сўзларни
Бузиб, ҳато ёздинг сен?
— Алишернинг ручкасин
Ишлатувдим кеча мен!

БАЛИҚЛАРГА МАЗА-ДА

— Доим озорда юрар,
Балиқларга маза-жа!
— Чунки яшаш жойлари
Исқирт эмас, тоза-да,

ҚОВОҚАРИ

Ҳазилни билмас экан,
Ушласам, гўнгиллади.
Мендан хафа бўлгандай,
Узича тўнгиллади.
Шунда ерга бир урдим,

Тутолмасдан ўзимни,
У ҳам сержаҳл экан,
Чақиб олди юзимни.

УЧРАШУВ

— Отинг нима?
— Назира!
Сеники-чи?
— Вазира!
Кел, дугона бўламыз!
— Тортингни тенг
Бўламыз!

ЛОФ

— Кеча бир Хўроз
кўрдим,
Нақ эчкидай келади.
Набижоннинг Итини
Бир тепувди, қулади.
— Товуғимиз беш Жўжа
Очганди куз фаслида.
Уша сен кўрган Хўроз
Энг кичиги аслида!

ОЛҚОР ДАМИН РУБОБИМ

Рубобжоним, рубобим,
Жондан азиз ўртоғим.
Сени чалсам қувониб,
Қайнар кўнгил булоғим.
Рубобжоним, рубобим,
Симлари нур офтобим.
Оҳангларда лиқ тўлган,
Рубоб деган китобим.
Рубобжоним, рубобим,
Кўнгли баҳор ўртоғим.
Сени чалсам, бир дунё —
Гулга тўлар қучоғим.



ЕМҒИР ЕҒАЕТГАНДА

— Осмон нега
 йиғлайди?—
Савол беради укам.
— Ёки бировдан ноҳақ—
Гап эшитдимми у ҳам?!

ҒАЙРАТНИНГ ҒАЙРАТИ

Ер юзини шодликка
Кон қилиб юбораман.
Қоп-қоронғи тунларни
Тонг қилиб юбораман.

Писмиқ болаларни ҳам
Шўх қилиб юбораман.
Ёмонликни дунёдан—
Йўқ қилиб юбораман!..

ҚУШЛАРГА ТОШ ОТГАН БОЛА

Чиқмас яхши бола бўлиб,
Нодон бўлар юриб-юриб.
Табиатни ёмон кўриб
Қушларга тош отган
бола.

Аввал сал ювош бўлади,
Бора-бора тош бўлади.
Бераҳм, бебош бўлади
Қушларга тош отган
бола.

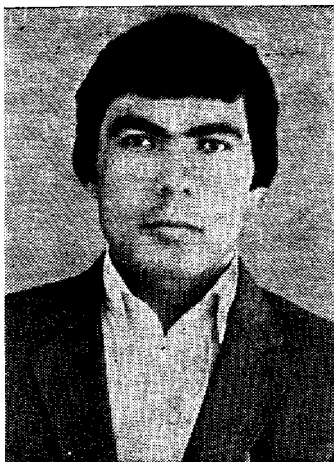


ҲАЛИМА БИЛАН ОМОН

Қўл ушлашиб икковлон,
 Қирдилар бир кун боққа.
 Боғ ичра салқин жойда,
 Яйрашиб ўйнамоққа.
 Шохга қараб Ҳалима,
 Кўрди қизил бир олма.
 Қўл чўзиб у томонга,
 Кўрсатди-ку Омонга.

Ҳалима билан Омон,
 Олмага боқиб ҳайрон.
 Эҳ, кичик-да бўйлари,
 Етмади ҳеч қўллари.
 Катта бўлгач бўйимиз,
 Кейин келиб оламиз,
 Дея, Ҳалима, Омон,
 Кетдилар уйга томон.





Абдурахмон АҚБАР (Акбаров) — 1962 йили Тошкент вилоятининг Ниёзбоши қишлоғида туғилган. Ёзганлари Жумҳурият газета ва журналларида эълон қилинган. Шеърлари «Бойчечак» (1984, 1987), «Дўстлик гулдастаси» (1988), «Сичқоннинг орзуси» (1988) сингари коллектив гўпламларда чоп этилган.

Ҳозирда «Чўлпон» нашриётида хизмат қилмоқда.

БУЛБУЛ ҲАҚИДА ЭРТАК

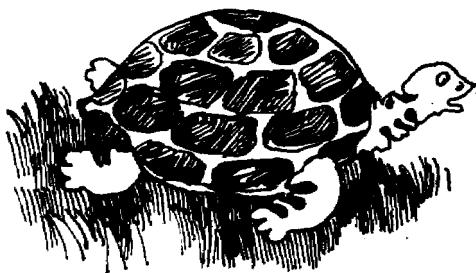
«Янги эртақлар туркумидан»

Суви мўл-кўл боғларда
Яйрар экансан, булбул.
Оқшом чўккан чоғларда
Сайрар экансан, булбул.
Овозинг кўп хуш экан,
Қанотларинг малларанг,
Жуссанг кичиклигидан
Кўринаркансан аранг.
Бу гапларни китобдан
Уқиб-билиб олдим мен.
Боқиб мўъжаз расмингга,
Хаёлларга толдим мен.
Чаман бўлгунча ҳар ер,
Бўлгунча ҳар ер бўстон,
Бир ўтинчим ўзингни — ўзингни
Эҳтиёт қил, булбулжон!

ОНА ОНА-ДА

Кўринганга
Тошбақахон
Ўғилчасин
Мақтар чунов:

— Болагинам
Ойдаккина,
Гижинглаган
Тойдаккина.



ЭГИЗАКЛАР

Ака-ука — Хасан-Хусан
Жуда аҳил, меҳрибон,
Шундай бўлса-да икков
Ҳар кеч бошлар тўполон.

Қилишолмас муроса
Ўрин-қўрпа талашиб.
Сўнг ухлашар бир-бирин
Тонггача ачомлашиб.

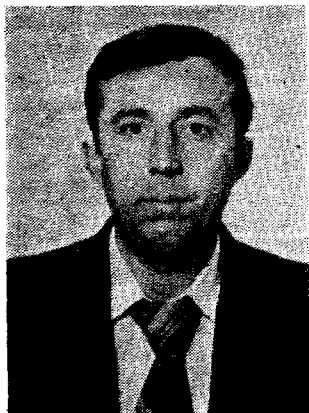
АВТОРУЧҚАНИНГ ЕЗГАНЛАРИ

Ишчанман деб мақтанмайман
Арзанда ҳам эмасман.
Ёзиш-чизиш лозим бўлса,
Ҳеч чарчадим демасман.
Керилишдан, ўзим ҳақда
Лоф уришдан не фойда,
Қўпчиликка кундек аён
Кераклигим ҳар жойда.
Менга ёқмас, гапнинг рости,
Ғаладонлар, киссалар.
Ёзсам дейман дафтар-дафтар
Қўшиқ, ғазал, қиссалар.
Илтимосим, чўнтакларда
Узоқ олиб юрмангиз.
Бағрим қизиб, тошиб кетсам,
Мендан хафа бўлмангиз.

ЧИЛДИРМА

Гардишим тўла
«балдоқ»,
Оҳангим қувноқ-қувноқ.
Ишонмасанг сўзимга,
Мени аста чертиб боқ.

Тўйга борсам ғилофда
Утирмайман писиниб.
«Гуллатаман» даврани,
Олсам бир оз исиниб.



ДИЛМУРОД ШОКИРОВ

Дилмурод ўқитувчи бўлиб ишлайди. Шу сабабли унинг қувноқ ва равон шеърларида болаларнинг жўшқин ҳаётлари ўз аксини топмоқда. Шонининг янги машқларини ўқиб кўринг, азиз шеърхон. Бу асарлар Сизларга маъқул келар деган умиддамиз.

ТАДБИРКОР ҚУНҒИЗЧА

Эртак

Биринчи қисм

I

Урмонда катта йиғин:
Тўпланишиб барча жон.
Муҳим бир масалани
Ҳал қилишар бу замон.
— Оғайнилар,— деди
фил.—

Қотиб қолди бошимиз,
Фалокатдан диллар
хун.
Тез орада биз ундан
Айрилиб ҳам
қолмайлик.

Яхши маълум сизларга:
Боболар тилла чопон
Қолдирганди бизларга.
Қўп йилларки сақладик,
Теккизмасдан зарра

Ҳар кўрганда

қувончдан
Қўнгиллар бўларди тоғ.
Не сирки, тилла чопон
Кичраймоқда кундан-
кун.

доғ.

қувончдан

Авлодлардан бир умр
Дакки-дашном
олмайлик.
Тўпланишдан мақсад
шу:

Сиздан сўраб билайлик.
Яъни тилла чопонни
Сақлаш йўлин
қилайлик.
Шундай дея Фил
полвон
Сўзини тамом қилди.

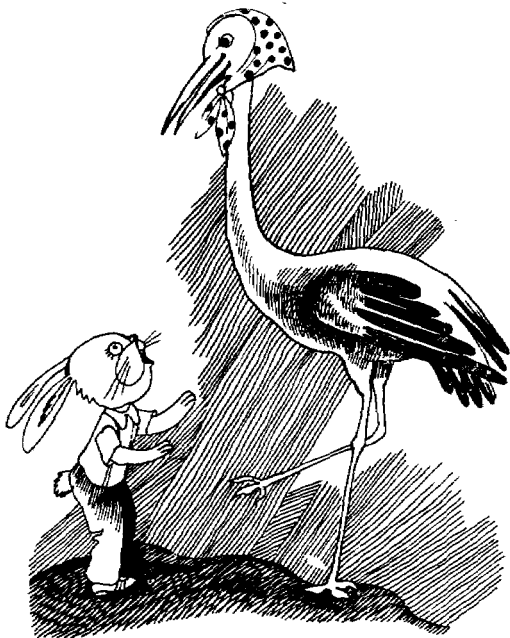




III

Қуён қайтиб ортига,
 Битта ёлғон қўшмасдан
 Лайлакдан эшитганин
 Айтар экан шошмасдан,
 Урмонда шу ондаёқ,
 Бошланди ур-йиқит,
 жанг.

— Тилла чопон меники,—
 Дер эди барча, қаранг.
 Тўпалонни тўхтатди
 Қизилиштон уриб бонг.
 Фил деди:— Ухланг энди,
 Бир гап бўлар, отсин
 ТОНГ...



Иккинчи қисм

Урмонда тонгдан
 миш-миш:
 «Майдонда катта пойга.
 Голиб тилла чопонга
 Бўлармиш буткул эга».
 Бу хабарни эшитган
 Жонзот борки шодланди.
 Голиблик орзусида
 Майдон сари отланди.

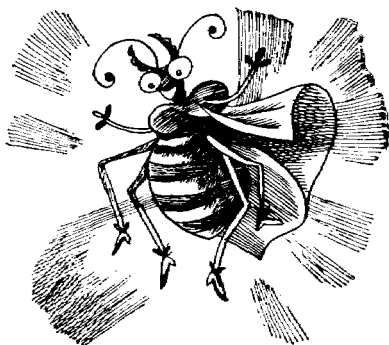
Ана шошиб бормоқда
 Қурт-қумурсқа, қуш,
 ҳайвон...
 Зумда турли жонзотга
 Тўлиб кетди кенг майдон.
 «Тилла чопон эгаси
 Бўлишлик кўп
 яхши-да».—
 Қийик, илон, ~~тўрпақ...~~

Шу ўй кезар бошида.
Турар Арслон ёнида
Битта қора Қўнғизча.
«Сенга йўл бўлсин», дея
Мазахлаб кулар Зоғча.
Шўрликни ҳатто туртиб
Юборди қўпол Тўнғиз.
Ранжиса ҳам Қўнғизча,
Уларга очмас оғиз.
Турар экан у шундай
Кутганича пойгани,
Ҳакам Фил эълон қилди:
— Югуринг, дўстлар,
қани.

Мусобақа бошланди,
Ғолиб бўлиб қолинглар.
Энг чопқирга аталган
Совғамизни олинглар.
Даъвогарлар баробар
Олдга қараб югурди.
Қўнғизча-чи Арслоннинг
Думин ушлаб улгурди.
Борган сари авж олар
Шовқин-сурон, тўпалон.
Ғолибликка интилган
Ўрмондаги барча жон.
Бу қий-чувлар гўёки
Оламни бузиб кетган...
Пойгада эса Арслон
Ҳаммадан ўзиб кетган.
Қўнғиз унинг думидан
Маҳкам ушлаб олганча

Борар кўзлаб маррани,
Рақиблар ортда анча.
Чопа-чопа Арслоннинг
Оёқлари хўп толди.
Марра яқин қолганда
Тақа-тақ тўхтаб қолди.
— Яқин марра чизиги,
Уч-тўрт қадам боссам
бас.

Рақибларим узоқда,
Мени қувиб ўтолмас.
Тилла чопон, шубҳасиз,
Ўзимники бўлади.
Кийиб юрсам, кўрганлар
Аламидан ўлади.—
Дер, Арслон ўгирилиб
Орқасига боққанча.
Фурсатдан фойдаланган
Қўнғиз қанот қоққанча
Биринчи бўлиб марра
Чизигин босиб ўтди.
Шартга кўра энди, ҳа,
Пойгада Қўнғиз ютди.
Бир овоздан жонзотлар
Уни ғолиб топишди.
Қутлаб тилла чопонни
Елкасига ёпишди...
Қўнғизча тилла чопон
Эгаси бўлиб қолди.
Ушандан Тиллақўнғиз —
Деган янги ном олди...



РОСТИГА КҮЧДИ

— Роса пишиб қолгандир
Бувижоним тутлари.
Еб келай,— деб Мирғани
Йўл олди қишлоқ сари.

Бувиси Мирғаннини
Қувониб кутиб олди:
— Болам, бир меҳмон бўлиб
Келибсан-да,— деб қолди.

Шунда шошиб, ҳовлиқиб
— Йўқ, йўқ,— дейди Мирғани,—
Меҳмон бўлиб келмадим,
Келганман... тут егани...

АЛДОҚЧИ БОЛА

Юз-кўзингни	Еб қўяман
Чўқиб чумчуқ	Сени ўзим...
Қилмасин деб	Яхшилигим
Чўтир, пучуқ,	Бил, ҳой узум!

БАҲРОМ МАҲМУДОВ

СОАТИМ

Девордаги соатим
Таққа тўхтаб қолибди.
Рақамлардан сакролмай,
Миллари ҳам толибди.
Қалитин солиб дарров
Бураб қорнин тўйғаздим.
Тўхтаган милларини
Ўз йўлига юрғаздим.
Чиқ-чиқлаб деди шунда,
Мендан аҳвол сўраб қўй.
Дарсга кеч қолмай десанг.
Ўз вақтида бураб қўй.

СОЛИНИНГ ХАЕЛИ

Бир кунн тунда томга
Чиқиб қолди Соливой.
Боқса шундоқ ёнида
Учиб юрар юлдуз, ой.
Қўл чўзиб юлдузларни
Териб олса бўлади.

Бир имласа, ёнига
Ой ҳам тушиб келади.
Йўқ, йўқ, ойни, юлдузни
Асло биров олмасин.
Осмонимиз ҳеч қачон
Ой, юлдузсиз қолмасин.

БОЙЧЕЧАК

Салом, салом бойчечак,
Кўрк, чиройга бой чечак.
Тилламисан, сариқсан,
Рагнинг тиниқ, ёниқсан.
Тура солиб эрталаб,
Сени териб дасталаб,

Хурсанд бўлиб кетаман,
Бувимларга элтаман.
Она ердан уйғона,
Сен баҳордан нишона—
Бўлиб чиқибсан яшнаб,
Қулиб чиқибсан яшнаб.

ОНА ХУРСАНД ҚИЗИДАН

Лолаxon ўзи ширин,
Ўзидан сўзи ширин.
Аълочи у ўқишда,
Доим тайёр ҳар ишда.
Кўк кўйлаги ярашар,

Ойисига қарашар,
Оқшомлари сув сепар,
Супирса-чи чанг кетар.
Она хурсанд қизидан,
Қизи чиқмас сўзидан!

МУЗАФФАР ТУРОБОВ

ҚОРАҚАМИШ

Зах ва ботқоқ бўлган экан
авваллари
Ут, қамишга тўлган экан
бу ёр бари...
Билсам, шундай аталаркан
Қорақамиш.
Энди ҳамма бир жон, бир тан,
қайнайди иш.
Бульдозерлар ер суради.
жой тайёрлар.
Агрегатлар шай туради,
лой тайёрлар.

Қай томонга қарамагин,
 уйлар, уйлар...
 Усталар ҳам олмайди тин,
 уйни ўйлар.
 Қаватларда ўйнар кран
 хартуми хўп.
 Тахта, ғиштни шитоб билан
 элтар кўп-кўп.
 Талабимиз амакилар
 бажо қилар.
 Мактаб, боғча қуришни ҳам
 яхши билар.
 Бинокорлар, бир сўзли, мард,
 соғ бўлингиз.
 Соғ бўлинг-у, кўрмасин дард
 ҳеч қўлингиз.

ҚУШЧАНОҚ

Пайкалларни оралаб,
 Хийла олдинга юрдим.
 Қўш кумушми, мўралаб,
 Кулиб турганин кўрдим.

Хуллас калом қўш эди,
 Товланар оппоқ-оппоқ
 Ўзи юмшоқ, бўш эди,
 Билсам экан, қўшчаноқ.

Ажабланиб турдим ман,
 Ялтиради худди зар.
 Оқлик билан йўғрилган
 Бир жуфт юлдузга
 ўхшар...

Лўппи-лўппи чаноқлар,
 Майли, кўпайинг,
 дейман.
 Гўёки нур, чироқлар,
 Қелинг, ўпайин дейман.

ҚИШ

Оппоқ чойшабини қиш
 Ҳар ён қилди поёндоз.
 Яйраб чанада учиш
 Қандай мазза, қандай
 соз!

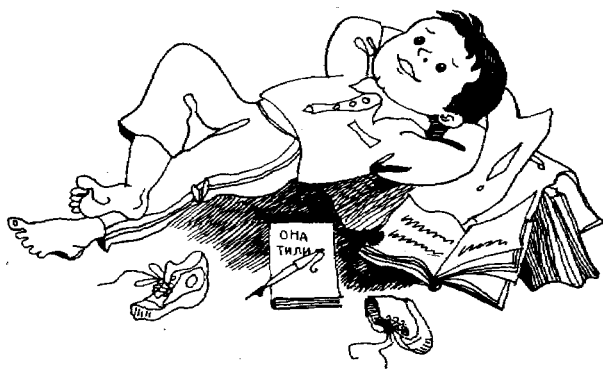
Сира қилмасдан канда,
 Солиб шовқин-суронлар,
 Қонлар юришиб танда,
 Ўйнаймиз
 «қорбўрон»лар...

Ер — муз, ойна тусида,
 Унда коньки учамиз.
 Тепаликлар устидан
 Ғирра-ғирра тушамиз.

Доим завқли ўтади
 Шодон ҳар бир онимиз.
 Совуқни ҳам «ютади»
 Бизнинг «Қор
 бўрон»имиз.

АНВАР — ТАНБАЛ

Бир бола бор,
Исми Анвар,
Бир гал айтсанг, дейди: Э, бор!
«Хўп»ни мутлоқ, билмас у,
Сўзинг писанд қилмас у,
Уртоқларин тескариси,
Қилган иши тамом акси.
Тонгда юзин ювмас сира,
Тозаликни севмас, сира.
Қатталарга қарашмайди,
Бу одати ярашмайди.
Укаларин овутмасдан
Йиғлатади, уриб қастдан!
— Ота-онам қилар барин,
Билиб қилсин юмушларин,—
Дейди доим ношуд ўғил.
Улар-чун бу ҳазилми?
— Зил!
Уртоқлари шундан, Анвар,
Сен Анвармас, балки танбал,
Ишёқмассан, дейишади.
Роса дашном беришади.
Ҳатто бирга ўйнашмайди,
У билан ҳеч қувнашмайди.



ТОПИШМОҚ

Ардоқли, азиз ўзи,
Тўйимли, лазиз ўзи.
Ҳар кун ёпарлар ойм,
Қилиб ширин, мулойим.
Ҳиди тарқаб ҳар ёққа,
Жуда ёқар димоққа.
Сира кўнгилга урмас,

Вақт ўтса, юмшоқ
турмас.
Паловдан сўнг ҳам
кетар,
Бир бурдаси бас, етар.
Топдингми, дўстим
Нишон,
Буми, ўзимизнинг...!

БОБОРАҲИМ ОМОНОВ

ЯХШИ СЎЗ

Ватан — қандай яхши сўз,
Чаман — қандай яхши сўз.
Чаман ичра Ватаним —
Узукдаги мисол кўз.

Кўклам — қандай яхши сўз,
Кўркама — қандай яхши сўз.
Кўклам чоғи ўлкамининг
Кўркин кўрса яшнара кўз.

Тинчлик — қандай яхши сўз,
Тенглик — қандай яхши сўз.
Ҳар иккиси халқимга
Яқин — гўё қошу кўз.

БИР КЎЗИ СИНГАН

Шошқалоқ қиз Феруза,
Артаман деб дераза
Ойнани синдирибди,
Қўлини тилдирибди.

Елиб шу он ойиса,
Келиб уни койиса,
— Кўрқманг, ойи, ўзи,—
дер,—
Синган битта кўзидир.

ТОПИШМОҚЛАР

1. Танаси бор, боши йўқ,
Қўли бор, оёғи йўқ.
(пальто)
2. Боши бор, танаси йўқ.
(карам)
3. Уйир бор, эшиги йўқ.
(ин.)
4. Эшиги бор, уйи йўқ.
(дарбоза)
5. Қўли бор, оёғи йўқ.
(замбил)
6. Оёғи бор, қўли йўқ.
(стол)
7. Очилиши бор, ёпилиши йўқ.
(пахта)
8. Оғзи бору, тиши йўқ.
(балиқ)
9. Тиши бору, оғзи йўқ.
(тароқ)



БУЙРУҚ ГАП

Ўқитувчи доскага
Ёзар эди буйруқ гап.
— «Валижон, тезда
боринг,
Олиб келинг учта қоп!»
— Хўп бўлади,
домлажон!
Урнидан турди Вали.
Югурди ташқарига,
Қоплар олиб келгани...

БАЛЛИ, БАЛЛИ!

— Бобожоним, бобожон!
— Лаббай, Дали!
— Ювдим калошингизни
— А? Ҳа, балли!
— Бобожоним, бобожон!
— Лаббай, Дали!
— Ҳассангизни
келтирдим!
— Ҳа, ҳа, балли!
— Қўзойнакни опкелдим,
— Балли, балли,
Полвон Дали —
Балли, балли!...

ТЕЛЕФОНДА

Телефон жиринглади..
— Алло!— деб Фозил олди.
— Даданг борми-ла,— деган,
Овоз эшитилиб қолди!..
— Дада! Шу ердангиз?
— Йўқман,— деди дадаси.
— Дадам-чи, йўқ эканлар
Жавоб берди боласи!...

**МЕН СИНГЛИМГА
ТАРЖИМОН**

Жажжигина синглимнинг
Бордир қизиқ ўз тили.
Тинглаган ҳар кишининг
Очилар баҳри-дили.

Қўшнимиз болалари
Уни қуршаб олишар,
Гоҳ ялиниб, гоҳ авраб
Аста гапга солишар.

Конфетни дейди у «оҳ»,
Иссиқ таом, чойни «баҳ»,
Кучукни дейди «бобов»,
Мушук унинг-чун «миёв».

Янги кўйлак кийса гар,
Чир айланиб дер
«ҳай-ҳай»,

Радио ёнига борар
Ишора қилиб «нанай».

Қувлашиб уйдан-уйга,
Ўйнайди «ажи-ажи».
Тахир нарсани сезса
Лабини бурар «бижи».

Санай берсам қатма-қат,
Тузилар катта лугат.
Келганда уйга меҳмон,
Мен синглимга
таржимон.

БАҲОНАЧИ

Тонгда уйқудан турсам
Осмон қовоқ уярди.
Дов-дарахтни аямай,
Ёмғир роса қуярди.

Зим-зиё кўкка боқиб,
Мен ҳам қовоқ
солволдим.
Ёмғир баҳона бўлди,
Мактабдан ҳам
қолвордим...

КАМАЛАК

Ёмғирдан сўнг осмонда
Камалак бўлди пайдо.
Назаримда оламда
Бир сир юз берди гўё.

Ранго-ранг товланиши
Кўк сеҳри бўлса керак?
Деб ўйлаганим замон
Шамол келтирди дарак:

— Ранго-ранг товланиши
Тинчлигимиз белгиси,
Турли жилоланиши
Тинч осмоннинг кулгуси.

МАКТАБ БОҒИ

Баҳор келиб, мактаб
боғи
Чирой очиб яшнаб кетди.
Қалби олов пионерлар
Қўлга кетмон, челақ
тутди.

Барчалари жам
бўлишиб,
Талай кўчат экдилар.
Табиатнинг ой ҳуснига
Зардан либос тикдилар.



Неъматжон Орипов 1957 йилда Андижон областининг Хўжаобод районида туғилган. 1981 йилда Андижон Давлат медицина институтининг даволаш факультетини тугатган. Шундан буён шифокорлик қилмоқда.

ҚИШДА

Қордан ҳамма ёқ,
Оппоқ чоғида,
Қўрқмай совуқдан
Учдим чанғида.
Қор билан ювдим
Юзу-кўзимни,
Чиниқиб, енгил
Сездим ўзимни.

УЛҚАН СОВҒА

— Эҳ, дадажон, сафарда
Кезсангиз ҳам Сиз олам,
Наҳотки келтирдингиз
Оддийгина бир қалам?!
— Болам, меҳр-ла

бўлар

Чизсанг кўзи-ла қалам
Забт этолар дунёни.

УЙҚУЧИ

Мен «каттакон» беш
олиб,
Қушдай учиб юрибман.

КИМЛИГИМНИ БИЛДИРИБ

Товуқ бўлиб ку-куласам,
Тулки келди югуриб,
Сичқон каби

чи-чийласам,

Мушук қолди қидириб.
Қувдим сўнгра уларни
Кимлигимни билдириб.

МУНОСИБ ЖАЗО

— Дада, дада, дадажон,
Қасд қипсиз мурғак

жонга,

Типирчилаб чалажон,
Сичқон тушиб қопқонга.

— Эҳ, болажон, ачинма
Сичқон учун қийноққа.
Шу муносиб жазодир
Ахир текинтомоққа.

Бир пайт очсам кўзимни
Партада ўлтирибман.

ҲУСАНБОИ УБАЙДУЛЛАЕВ



Жиззах районида 1952 йил ту-
ғилган. СамДунинг филология фа-
культетини тугатган. Ҳозир Жиззах
район халқ маорифи бўлимида ме-
тодист вазифасида ишлаб келмоқда.

Шеърлари район, областъ газета-
ларида, «Ғунча» журналида чоп
этилган.

ТИНЧЛИК ВАТАНИ

Тинчлик Ватани
Бизга хонадон.
Шу Ватан учун
Биз доим посбон.
Ором билмаймиз.
Тинчлик йўлида,

Озодлик эрки
Халқнинг қўлида
Руҳимиз тетик,
Бахтлимиз ҳар дам.
Келажак сари
Ташлаб биз қадам.



АКМАЛДА БОР ХУРОЗҚАНД

Инжиқ Толиб кўчадан
Йиғлаб келди.
Ойисига куйиниб
Хитоб қилди:
— Қаёқдасиз, ҳо ойи,
Ойи дейман.
Акмалда бор хўрозқанд,
Мен ҳам ейман.
Ана, қаранг, мақтанишин
Гиз-гизлатиб,
Тезроқ, юринг, еб
қўймасин
Қирсиллатиб.

ТОПИШМОҚЛАР

Мотори йўқ, учади,
Кенг фазони кучади.
(Қуш.)

Қичкина тугунча,
Ичи тўла ғунча
(Анор)

Меш қорин,
Бўш қорин
(Хум)

Оёғи бор, юролмайди,
Хизматсиз ҳам
туролмайди.
(Стул)

Оёғи бор, қорни бор,
Бир қулоғи, бурни бор,

Чанқоғингиз босар тез,
Салом бериб у ҳаргиз.
(Чойнак)

Қўймасанг ҳам эшикдан,
Қириб келар тешикдан.
(Шамол)

Чорраҳада у толмай ҳеч,
Хизматда доим эрта-кеч.
Навбат билан ёниб кўзи,
Тўғри йўлга бошлар ўзи.
(Светофор)

Лабга тегса у янгар,
Овозидан дил яйрар.
Қўшиққа ҳам жон

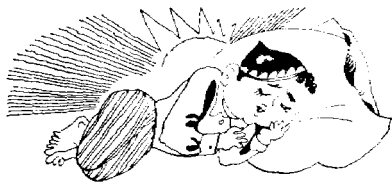
қушар.
Ҳар куйга у мос тушар.
(Най.)

УИДА

— Дада...
— Ҳа ўғлим...
— Энди мени ҳам уста деб
чақиринг...
— Нега?
— Қаранг, қўғирчоқни сочини олдим.

ЭРИНЧОҚ БОЛАНИНГ ГАПИ

- Уф..ф..ф...
- Чарчаб кетаябман...
- Нега..?
- Ухлаганимга...
- Вой... ухласа ҳам чарчайдимми одам...
- Қизиқсиз-а... тушимда ҳовли супуриб,
сув ташибман-да.



УМИД ҒУНЧАЛАРИ

Утган йили Андижон шаҳридаги М. Горький номли 27-мактабнинг 60 йиллик юбилеи кенг нишонланди. 1927 йилда Бутуниттифоқ оқсоқоли Михаил Иванович Калинин асос солган бу мактабни жуда кўп ўқувчилар битириб чиқиб, халқ хўжалигининг турли жабҳаларида сидқидилдан меҳнат қилмоқдалар. Собиқ ўқувчилар орасида йирик корхоналарнинг директорлари, райком ҳамда обком партия ходимлари, шаҳар ва область совети депутатлари, кўплаб халқ маорифи аълочилари, ўн тўртта фан номзоди борлиги билан фахрланамиз. Шуниси қизиқки, бу мактабдан биронта ҳам шоир ёки ёзувчи чиқмаган. Ана шу кемтикни тўлдириш учун 1987 йили мактаб тарихида биринчи бор адабий тўғарак ташкил этилди. 15 дан ортиқ ҳаваскор ёш ижодкорларни бирлаштирувчи тўғарагимизга «ОРЗУ» деб ном бердик. Тўғаракда амалий машғулотлар билан бир қаторда адабий жанрларнинг бадий хусусиятлари ва техникаси ҳамда адабиёт назарияси ўргатилмоқда. Бадий ижод сирлари тўрт қисмга, яъни поэзия, журналистика,

проза ва драматургия каби жанрларга бўлиб ўрганилаётир.

Тўғарак аъзоларининг қайта-қайта ишланиб сайқал топган, машғулотларда муҳокамадан ўтган шеър, ҳажвия ва хандалари ҳар ойда чиқариладиган «Ёш қалам-каш» деворий газетада ёритиб борилади. Бу деворий газетага 8-«А» синф ўқувчиси, ВЛКСМ аъзоси Улуғбек Абдусаломов редакторлик қилмоқда. Нилуфар Мамажонова, Гулжамол Саримсоқова, Раъно Ботирова, Ҳамидулла Юсупов, Рустам Файзиддинов ва бошқалар фаол аъзолари ҳисобланади. Улар тўғарак машғулотларида бадий ижод сирларини чуқур ўрганиб, мурғак қалбини безовта қилаётган фикрларни бадий жанрлар орқали ифодаланмоқдалар. Улар ўзларига хос овоз билан шеърлар, ҳикоялар битиб, уларга сайқал бериш учун тинмай изланмоқдалар.

Мен бу умид ғунчаларининг илк машқларидан намуналар танлаб олиб, талабчан ва зукко ёш китобхонлар ҳукмига ҳавола этишни лозим деб топдим.

Нусрат Абдусаломов,

Андижон шаҳридаги М. Горький номли 27-мактаб қошидаги «ОРЗУ» адабий тўғараги раҳбари.

ЕШ ОШПАЗ ҚУШИҒИ

Об-тобида ёқдим олов,
Қўй гўштидан пишди палов,
Меҳмон қилай, келинг дарров,
Келинг, келинг, қадрдонлар.

Келганларга бериб салом,
Улашаман ширин таом,
Кеч қолсангиз бўлар тамом,
Келинг, келинг, қадрдонлар.

Кийиб оппоқ қалпоқ, халат,
Овқат қилиш менга одат,
Қилай сизга доим хизмат,
Келинг, келинг, қадрдонлар.

Ҳамидулла Юсупов



НОН

Бир бола кўрдим, қўлида битта нон,
Еди, органини ерга ташлади.
Ахир шу нон билан тирик-ку инсон,
Бир чол нонни олиб, гапни бошлади:

— Гул ҳаётимизда тўкин-сочин нон,
Бола ёш-да, қилган ишин билмайди.
Қатта бўлиб, буни тушунгач обдон,
Уйлайманки, бошқа бундай қилмайди.

Рустам Файзиддинов



ХАНДАЛАР

ОЕҚ

- Салима, нега оёғингни ювмадинг?
- Ойи, мана, ювиб келдим-ку.
- Оёғингни тагини ювибсан-у, тепасига эса сув тегмабди.
- Ахир тепаси билан юрмайман-ку.

ЭРТА-ИНДИН

- Ойи, Тохир акам армиядан қачон келади?
- Эрта-индин келиб қолар қизим,
- Акам эртага келиб, қайтиб кетиб, индинга яна қайтиб келадими?

УЙ СУПУРИШ

- Назокат, нега уйларни супурмадинг?
- Эртага ҳам ифлос бўлганда қўшиб супурвораман.

МУСОБАҚА

— Эркин, ким биринчи овқат ичиш ўйнайлик,— деди Ботир.

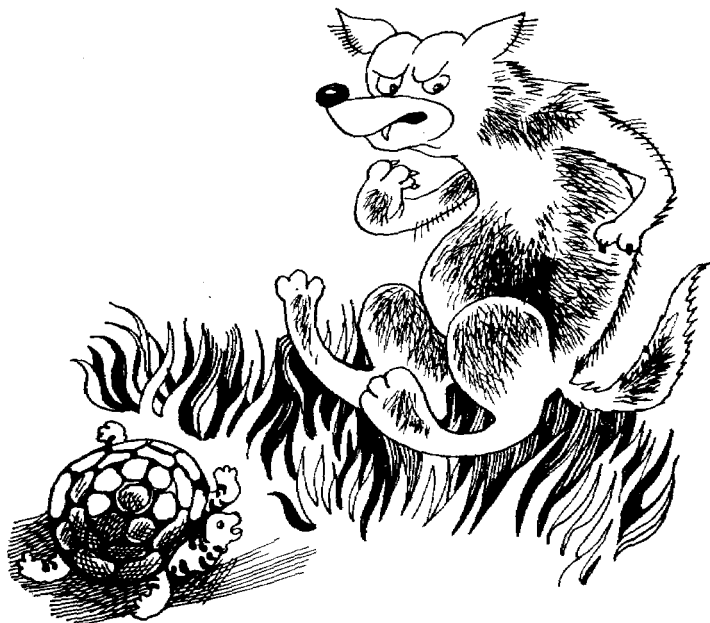
— Тўхта, бўлмаса, тезда кетамни кийиб чиқай,— деди Эркин акасига.

МАТЕРИАЛ

— Қизим, мен ҳозир уй қургани бозордан материал олиб келаман.

— Дадажон, кўпроқ олиб келинг, ойим-чи, менга ҳам кўйлак тикиб беради,— деди Гулнора суюниб.

Ирода Абдусаломова





Иброҳим Дониш — болаларнинг се-
вимли шоири. Унинг китоблари, шеъ-
рий туркумлари Сизларга яхши та-
ниш. Энди шоирнинг янги шеърлари
билан танишинг.

ТАБИАТНИНГ ТУГАМАС ҚЎШИҒИ

ЖОНЗОТЛАР НИМА ДЕЙДИ?

ТОШБАҚА

Мен, Тошбақа, Тошбақа,
Рангим ўзи тошдақа.
Йўлда сира шошмайман,
Оёқ бўлмасин чақа.
Қадам босаман секин,
Қасал эмасман лекин.
Олмангиз мендан ибрат,
Қилингиз доим ғайрат.

БАҚА

Қир-чирни ёқтирмайман,
Таним тоза, вақ-вақ.
Сувда сузиб чўмилиш
Қандай соз-а, вақ-вақ.
Дилим яйраб кетади
Қўшиқ айтсам, вақ-вақ.

Дўстлар билан хор бўлиб
Жўшиб айтсам, вақ-вақ.
Нега баъзи болалар
Чўмилмайди, вақ-вақ.
Қир юрар, қулоғига —
Гап илмайди, вақ-вақ.
Мен-чи, асло ўзимга
Бермайман зеб, вақ-вақ.
Қир боладан куламан
Уялсин деб, вақ-вақ.

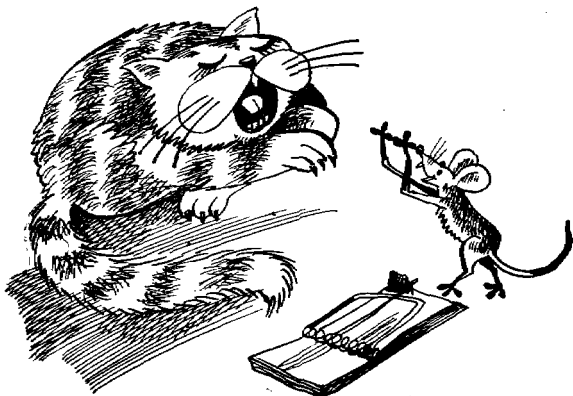
ҚИРПИ

Мен Қирпиман,
Қирпиман,
Игналарим
минг-миллион.
Қимки берса гар озор,
Бермайман унга омон.

Бўлиб олсам думалоқ,
Бўлинг ҳамиша огоҳ.
Копток деб тепиб
юрманг,
Сўнг йиғлаб чопиб
юрманг.

ҚУНҒИЗ

Хуш кўраман офтобни,
Ва севаман китобни.
Лекин ўқийолмайман,
Қушдай чўқийолмайман.
Бўлмаса ҳам саводим,
Донолик фикри-ёдим.
Рангим қора-ю, бироқ,
Фаразим йўқ, кўнглим оқ.



ҚУШЛАР БИЗНИ

КАПТАР

Тинчлик қуши —
Каптарман,
Мақтанчоқмас,
камтарман.
Оппоқ-оппоқ қанотман,
Мактуб ташувчи зотман.
Тинч замонда тинч юрай.
Бошингизда чарх урай.

ЧУМОЛИ

Мен жажжи чумолиман,
Ялқовликдан ҳолиман.
Асло билмайман тиним,
Дон-дунга тўлиқ иним.
Қиш ғамин енг ёз,
дейман,
Меҳнат гашти соз,
дейман.

ИЛОН

Келтирмасанг қаҳримни,
Сочмагайман заҳримни.
Жонимга қасд қилмагин,
Газанда деб билмагин.

ОЛҚИШЛАР

ТУРНА

Қўшиғимизнинг боши
Ўзбекистон қуёши.
Жондан севиб қолганмиз,
Ундан илҳом олганмиз.
Тоғу-тошлардан ошиб,
Завқланиб, тўлиб-тошиб,
Қарвон бўлиб келамиз,
Юрт қадрини биламиз.

ҚАЛДИРҒОЧ

Қалдирғочман,
Қалдирғоч,
Чарчаб келдим, эшик оч.
Уйга кириб дам олай,
Сўнг ўзимга ин солай.
Аслида қурувчиман,
Пашшани қирувчиман,
Одамларга кулса бахт,
Мен ҳам шодман ҳамма
вақт.

ҲАККА

Номини дерлар Ҳакка,
Ин қўйдим чакалакка.
Деманг; ўғри, уришқоқ,
Ундаймас, мен тиришқоқ.

ЛАЙЛАК

Ноғора чалиб «так-так».
Салмоқлаб сўзлар
лайлак:

— Мен қушларга
созанда,
Соз чаламан азонда.
Дала-даштда юраман,
Ёз гаштини сураман.

ҚАРҒА

«Қағ-қағ» бу мен—
Қарғаман,
Оласан, деб қарғаманг.
Сафарда кўп юрганман,
Хуллас, дунё кўрганман,
Шунинг учун ҳам
қушлар,
Устозим деб олқишлар.

ЧИТТАК

Озода қуш мен Читтак,
Тиним билмайман
қиттак.
Уйқумда ҳам ҳушёрман,
Куч-ғайратда бисёрман.



КАКЛИК

Какр-какр сайрайман,
Тоғда эркин яйрайман.
Овчи, тинчимни бузма,

Менга қараб, ўқ узма.
Етим қолмасин болам,
Қўшиққа тўлсин олам.

БУЛБУЛ

Булбул дерлар отимни,
Суриштирсанг зотимни,
Миттигина кушчаман,

Ошиёним боғ-чаман.
Сизга айтсам очигин,
Мен гўзаллик ошиғи.

ТИНГЛАНГ, ДАРАХТЛАР СЎЗЛАР

ТЕРАҚ

Кўкка сари ўсамиз,
Шамол йўлин тўсамиз.
Зотимиз бор: кўк ва оқ,
Тик қомат, кумуш япроқ.
Бинога ёғоч-тахта
Бўлиш ҳам катта
бахт-дал

АРЧА

Табиатнинг эркатой —
Фарзандимиз асли биз. .
Бўлиб байрам баҳона,
Кесилмоқда наслимиз.
Бериб уч-тўрт ўйинчоқ,
Бизни алдаманг ўртоқ!

ЧИНОР

Биз дарахтлар улкани,
Яшнатамиз ўлкани.
Танимиз гўё қаср,
Яшаймиз аср-аср.

ЕНҒОҚ

Куз келганда пишаман,
Қоқсанг тап-тап
тушаман.

Ширин қилиб номингни,
Тозалайман қонингни.

ТУТ

Серхосият тут бизлар,
Кўп барака қут бизлар.
Ипак қуртин боқамиз,
Одамларга ёқамиз.
Экинг бизларни кўпроқ,
Эркалар она тупроқ.
Уссак тўкиб биз савлат,
Одамларга қут, давлат.

ШАФТОЛИ

Данагимиз фарчча мой,
Йиғарсиз-а, ҳойнаҳой.
Унинг фойдаси катта,
Айниқса саноатда.
Хилма-хил дори бўлиб
Яшаймиз ўйнаб-кулиб.

ОЛМА

Кўпдир темир моддамиз,
Лекин бир оз соддамиз.
Емоқчи бўлсанг Олма,
Ишлов беришдан толма.

САБЗАВОТЛАР НИМА ДЕЙДИ?

БОДРИНГ

Менга яхши боқ, Асом.
Тўним яшил беқасам.
Тез-тез сув бериб
турсанг,
Тугамаймиз ҳеч терсанг.
Егайсан барра-барра,
Барралигим хўп сара.
Бир шартим ҳам бор
лекин,
Мен сал шаддотроқ эжин.
Пайкалга кирган замон
Қарагин у ён бу ён.
Агар босилса таним,
Аччиқ бўлади таъмим.

ТУРП

Палов борки, мен
борман,
Хизматингга тайёрман.
Иштаҳа бўлиб карнай,
Қолдирмай ейсиз
ҳай-ҳай.
Донолар билиб айтган,
Тажриба қилиб айтган:
Турп даъво кўп касалга,
Қўшиб есанг асалга.

ШОЛҒОМ

Бемор бўлсанг бериб
наф,
Тумовни этаман даф.
Яна кўп хислатим бор,
Дерлар мени доривор.
Дейман мен:— яккаман,
Редискага акаман!

ПИЕЗ

Рўзғорга қиш ё ёздир,
Энг керакли пиёздир.
Овқат қилиб кўринг-чи,
Мен керакман биринчи.
Эрта баҳор эксангиз,
Кўклигимда есангиз,
Турган-битганим фойда,
Ўсмайман сувсиз жойда.

ҚАДИ

Исмимни дерлар Қади,
Қадрим билган экади.
Қулоч отиб кетаман,
Мен томгача етаман.

ҚАРТОШКА

Қартошкаман,
Қартошка,
Эринмангиз артишга.
Қовурсангиз гўшт
билан,
Ейсиз кўнгил хуш
билан.

ГАРИМДОРИ

Гаримдори дегани,
Ярим дори дегани.
Бир шартим бор,
айтайин,
Кўп ишлатсанг атайин,
Аччиғимга бермай дош,
Кўзларингдан оқар ёш.

ҚАРАМ

Тўним бор қават-қават
Ҳар бир бошим бир
сават.

Тўғраб, сўнг тузлаб
олсанг,

Еғоч бочкага солсанг,
Қиши бўйи роҳатда
Таом ейсан албатта.

САРИМСОҚ

Саримсоқман,
Саримсоқ,
Доим менинг таним соғ.
Сал ҳиди бор демасанг,
Қўп эмас оз-оз есанг,
Гўёки сув, ҳавоман,
Минг бир дардга
давоман.

САБЗИ

Таништириб ўзини
Сабзи бошлар сўзини:
Қизил, сариқ
рангдамиз,
Енгилмаймиз жангда
биз.

Ер остида уйимиз,
Доим фикру-ўйимиз
Одамларга бериб наф,
Қозонда турсак қайнаб.

ЛАВЛАГИ

Қанду-шакар эмишмиз,
Чорвага хуш эмишмиз.

Биз, лавлаги, лавлаги,
Тиф теккизмай
кавлагин.

ПОМИДОР

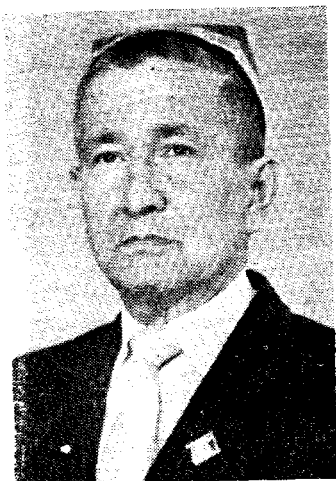
Барглар остидан
Боқсам мўралаб,
Ўзгингиз келар
Тонгдан саралаб.
Хоҳ салат қилинг,
Хоҳ солинг ошга.
Иштаҳа очгум
Кекса-ю ёшга.

РАВОЧ

Япалоқ баргли,
Шапалоқ баргли
Барра Равочмиз.
Қўринг таъмимиз,
Сервитамин биз
Сара Равочмиз.
Битмаймиз боғда,
Ўсамиз тоғда.
Келганда баҳор,
Еққанда ёмғир,
Сўлқилдоқ, оғир
Ўзагимиз бор.

МУАЛЛИФДАН:

Олам — одам яратган
Табиат чин онамиз.
Тинглаб унинг қўшиғин
Завқ олиб қувонамиз.
Мен табиат қўшиғин
Қанча ёзсам, шунча оз.
У умримиз мазмуни,
Этайлик мангу эъзоз!



ҒУРА УЗАР

Ғура узар
 Бизнинг Вали
 Тикка туриб
 Қўликда¹,
 Қўлик юрди,
 Вали қолди
 Осилганча
 Ўрикда.

БИР ЧАҚИРИМ

Бир чақирим
 Минг бир қадам.
 Ҳар қадамда
 Турса одам,
 Қанча бўлар
 Одам сонин
 Уйламай тез
 Айтгин Ғани?

МЕН КИЧКИНА БОТИРМАН

Қулоқ солинг
 дўстларим,
 Мен кичкина ботирман.
 Қўқдан ерга кўз
 ташлаб,
 Ойдан келаётирман.
 Ер айланар гир-гир-гир,
 Дарё, ўрмон, чўл билан.
 Ер айланар гир-гир-гир,
 Қир адиру кўл билан.
 Нечун сувлар тўкилмай,
 Бир маромда оқади.
 Соҳилларни яшнатиб,
 Гул чечаклар тақади.
 Глобусдек она ер
 Айланади ўқида,
 Сирни билмоқ истасанг,
 Тинмай китоб ўқи-да.

¹. Туркистонда от-уловни «қўлик» деб аташади.

ҚУШНИ БОЛА

Қаптар қувиб Шодивой,
Гурс-гурс юрар томда у.
Шиферларни синдириб,
Гўё босар «тамға» у.
Емғир ёғса, қор ёғса,
Тамғалардан оқар сув.
Уй ичлари сув бўлса,
Қани кимга ёқар бу?
Ўз уйида ҳаммага
Қайси юзда боқар у.

БОШОҚ

— Бир бошоқда
Қирқда дон.
Санаб чиқдик
Биз обдон.
Унтаси
Қанча бўлар?—
Айтиб бер-чи
Сен Анвар.



ЕМҒИР ЁҒАР

Емғир ёғар,
Емғир ёғар,
Чўмилмоқда қир, дала,
Емғир ёғса
Қувонади
Кўча-кўйда қиз, бола.

Боғу-роғу
Гулзорларнинг
Ҳуснин ёмғир очади,
Чанг тўзонлар
Сувга тушиб
Анҳор бўйлаб қочади.
Экин-тикин
Қаддин тиклаб

Бўй узатар осмонга,
Бор жамолин
Кўз-кўз қилиб,
Боқиб турар ҳар ёнга.
Ёмғир ёғса
Ёйилади
Улкам бўйлаб соф ҳаво,
Соф ҳавода
Жаранглайди
Булбуллар чалган наво.

СУЮНЧИ

— Ой туғди-ю,
Ой туғди,

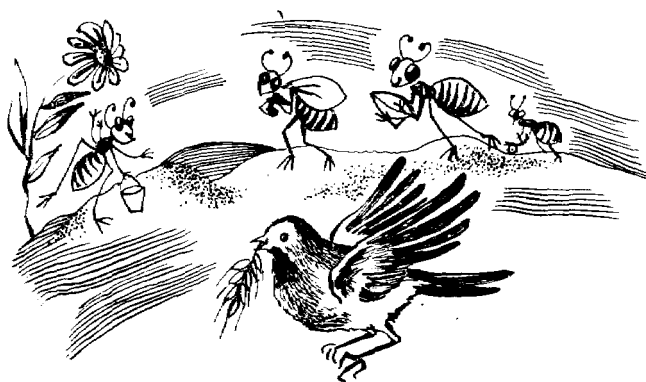
Суюнчисин
Ким йиғди?
Нима туғди,
Айтинг сиз,
Ўғилмикан,
Ёки қиз.
Совға-салом
Келтириб,
Табрикласак
Гул бериб,
Шод этардик
Дилини,
Топиб кўнгил
Тилини.

АБДУСАМАТ ЮНУСОВ

ЧУМОЛИ

— Хавотирда яшар,
Доим чумоли,
Билмас эртага
Не кечар холи.

— Меҳнатда топар
Емиш-таомни,
Оёқ остида,
Бас, қолмас, жони.



ШИРИН

— Қани айт-чи Зиёда,
Нима ширин дунёда?
— Шуни ҳам
билмайсизми,
Бу асал, мураббо-да!

УҚУВЧИГА

Болалар, сиз шоирни
Ухшатманг тўқувчига.
Қиёс қилинг уни сиз
Оддий бир ўқувчига.

ҚУРИТМАСДАН ҚУРИТИБ

Қаримжонга ойимлар:
— Қурт қил!— дея айтдилар.—
Сўнг, саватга ёйинглар,—
Деб далага қайтдилар.
У бир тўрва сузгани
Саватга думалатиб,
Барин паққос туширди,
Оғзига юмалатиб.

БОБОМНИНГ ДЕГАНЛАРИ

Бобомлар мени қучиб
Дерлар:— ўғлим, омон бўл!
Мен қартайган бобонгга
Сен доимо дармон бўл.
Ҳаётда кўпни кўрдим,
Умрим бўлди зиёда.
Тилагим бўлди яккаш
Тинчлик бўлсин дунёда!

ОНАМГА

Осмон тўлар, ёниқ юлдузга,
Онажоним шодон кулсалар.
Осмон тўлар оқ каптарларга,
Тинчлик дея жавлон урсалар.
Эй, ер — момо, эй, бобо — қуёш,
Бу ҳаётнинг сизлар юраги,
Илтимосим, мунис онамнинг
Чарақласин доим тилаги.

ОЛАМ ВА ОДАМ

Олам расмин чизаман,
 Қуролсиз бир оламни.
 Одам расмин чизаман,
 Қуролсиз бир одамни.
 Бу қуролсиз оламнинг
 Уруш деган сўзи йўқ.
 Бу қуролсиз одамнинг
 Бузиш деган сўзи йўқ.
 Тинчлик сўзи ҳукм сураp
 Бахти тенгсиз элида.

Осмонида, ерида.
 Тенглик сўзи ҳукм сураp
 Яратиш, қуриш, ўйлаш
 Қуролсиз олам иши.
 Бахтидан мамнун яшаш
 Қуролсиз одам иши.
 Олам расмин чизаман,
 Қуролсиз бир оламни.
 Одам расмин чизаман,
 Қуролсиз бир одамни.

УЧТАМИЗ — УСТАМИЗ

Али, Вали, Нор —
 Учтамиз,
 Қўллари гулдай
 Устамиз.
 Шўху ҳам ишчан
 Боламиз,
 Қўлимизда мих,
 Болғамиз.
 Мактаб полини
 Қоқдик биз,
 Барчага бирдай
 Ёқдик биз.

БИРЛИК

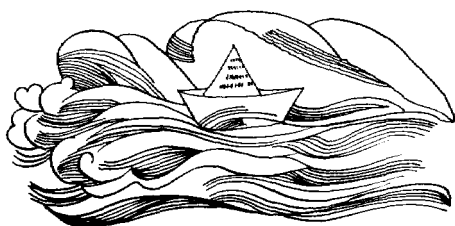
Елғизликдан
 Зерикиб хўп,
 Игна билан
 Дўст бўлди ип.
 Энди қаранг
 Булар ишин:
 Шодон тикар
 Қўйлагу шим...

ЕМҒИР

Ёмғир ёриб, сувидан
 Ёрда ясар шарчалар.
 Сўнг учмасин кўкка деб,
 Узи ёриб, парчалар.

НАСР





ТЕНГДОШЛАР ИЖОДИДАН

ОЛЛОФР БЕГАЛИЕВ

ШОШҚИН СУВЛАР — ТОШҚИН СУВЛАР

— Тезроқ! Тезроқ! Тез...— муз бўлагининг этагига йиғилган сув зарралари катта томчига айланди-да, ўз салмоғини кўтара олмай пастга қулади. Катта харсанг кифтидан думалаган ўн-ўн беш томчи жимит кўлмак сатҳига чарсиллаб урилгач, намли из қолдирганча яна-да пастроққа қараб интилишди.

— Тезроқ! Тезроқ! Тез...— бу жажжи жилғача пастроқда ўзига ўхшаш жилғачага дуч келди. Улар анча жойгача гоҳ бир-бирига яқинлашиб, гоҳ бир-бирларидан узоқлашиб, қинғир-қийшиқ оқиб боришди-ю, ногоҳонда қўшилишиб сал каттароқ ирмоқ ҳосил қилишди.

— Тезроқ! Тезроқ! Тез... жилғачалар бирлашиб ирмоқларга айландилар. «Тезроқ! Тезроқ!»— деган шовур-шувур пастдан-тепага, тепадан-пастга қараб янграй бошлади. Оламни фақат сувларнинг: томчиларнинг, жилғаларнинг, ирмоқлар ва сойларнинг шовқини тутди.

Қор ва музликлардан ҳоли қолган харсанглар кифти кун тафтидан қизий бошлади. Уларни оралаб пастга, даралар ва водийларга шошилаётган сувлар шовқини тошлар қулоғини батанг қилди: Тезроқ! Тезроқ! Тез...

Шаршаралар гувиллай бошлади. Сувлар чангиб, ўзида қуёш нурларини синдириб камалак пайдо қилди.

«Қаёққа шошилаяпсиз, қаёққа?!»— харсанглар саволи жавобсиз қолди. Дўланалар, наъматаклар ҳайрон: «Қаёққа шошилаяпсиз, сувлар?!»

— Бизми? Биз одамлар яшайдиган жойларга—қиш-

лоқ-шаҳарларга шошаяпмиз. Улар бизни жуда суйишади. Бизни кўриб қувонишади. Фақат тезроқ уларнинг олдига борсак деймиз!— шошилаётган сувларнинг жавоби шу бўлди.

«Сизларни муштоқлик билан кутаётганликлари чинми?— сўради Тоғ керишар экан.— Улар балки ҳали уйқудадир. Сизлар уларнинг оромини бузарсиз?»

— Йўқ! Нега энди?! Улар биз учун ариқларни тоза-лаб қўйишибди. Етиб боришимиз билан бизни юз-кўзларига суришади. Ўтган ёз одамлар сув навбати талашиб, бир-бирлари билан роса жанжаллашиб қолишганди. Тошмат дегани менинг навбатим, деб ўз ариғига бизни буриб, уйига жўнаса, бу ёқдан Эшмат дегани келиб, бизни ўз ариғига буриб кетади. Бир соат у ёққа, бир соат бу ёққа оқиб, роса аллада азиз бўлганмиз. Дам у ёққа, дам бу ёққа!

«Оббо манавиларни. Азиз бўламиз деб мақтанишадия!»— тўнғиллайди инига сув кириб кетган кўрсичқон.

— Э-э! Эшмат-Тошматларни қўйиб тур!— шовуллади сой. Катта-катта колхозларнинг раислари бизни деб талашади!

«Майли, қайда бўлсангиз ҳам омон бўлинглар. Азиз жойлардан бораётирсизлар — азиз бўлинглар!»— оқ йўл тилаб қолди азим Тоғ.

Сой суви бир қишлоқ яқинига келганида бир қисми торгина бир ўзанга кириб кетди. Бу ўзанни анҳор деб аташарди. Бемалол оқаётган сув бирин-кетин анҳордан ажралган ариқчаларга ўзларини ташлашди.

— Вой!— Соҳилда ҳулво териб юрган икки қизалоқ ва бир болакай ариқчадан чопқиллаб келаётган сувни кўриб қолишди:— Яшасин! Сув келди!!!

Улар сатилчаларида терган бир ҳовуч ҳулволарини кўтарганича сув ёқалаб кета бошлашди. Ариқчадаги сувлар эса болаларнинг қувонганлигини кўриб, хурсанд бўлишди. «Айтмадикми, бизни кутиб туришибди деб. Катталар кўринмайди. Ҳозир улар ҳам чиқиб қолса ажабмас!» Шундай хаёллар билан сув янада илдамроқ ҳаракатга тушди. Аммо, тезда ҳолдан кета бошлади. Сув ўз йўлида ётган ҳас-чўплар, катта-кичик тошларга ўралиб қолар, уларни олдига солиб, суриб боришга ҳаракат қиларди. Агар сув бораётган томондан ётиб қаралса, ариқчанинг ўзанида сув эмас, хазонлар, хас-чўплар аралаш-қуралаш бўлиб сурилиб кетаётгандек кўринар экан.

«Тезроқ! Тезроқ! Тез... Нега имиллайсизлар, ҳой олдиндагилар! Харакат қилсаларинг-чи!»— орқадан келаётган оқимлар олдиндагиларни турткилай бошлашди.

— Қаёққа борайлик! Олдимиз тўла хас-чўп!— норози бўғилишди олдиндаги сувлар. Орқадагилар эса олдиндагиларни тушунишни истамай, ўз талабларида туриб олишди: «Тезроқ!»

Охири бўлмади: сув ариқчадан тошиб, ўзини йўлга ташлади. Йўлни бор бўйига эгаллаган оқим тўғри бориб бировнинг оғилига кира бошлади. Таги ҳўл бўлган сигир, қўйлар норози оҳангда шовқин солишди. Уларнинг эгаси хавотирга тушиб, оғилидан хабар олса — аҳвол чатоқ. У югургилаб чиқиб, сувни бу томонларга буриб юборганларни сўкиб, уни бошқа ариқча буриб юборди. Янги ўзанга тушган оқим бу сафар ҳам олисга боролмади: ўзаннинг торлиги ва хас-хашакларга тўлиб ётганлигидан сув тошиб чиқди ва ўзини шудгорга урди. Бир вақт шудгорланган ер эгаси дод-войлаб етиб келди.

— Биламан буни ким қилганини!— у қўлидаги кетмонни қулочкашлаб ариқча солар экан, тинмай оғзидан боди кириб, шоди чиқарди:— Эрта-индин жўяк олиб, пиёз экаман, деб юрганимни била туриб шу ёққа атай бурган! Мана, бир ўзингни ҳам сув боссин!

Ариқдаги сув энди бошқа ўзанга, аввалгидан-да тор, ўти ўсиб кетган ариқчага тушганича қўшни ҳовлига қараб оқа бошлади.

— Вой-дод! Уйимни сув босди!— оёқяланг ҳолда ҳовлисида у ёқдан-бу ёққа югургилаб юрган кампир тинмай қарганганча роса кетмон излади. Кетмон тополмагач, оловкурак билан қуролланиб, ариқдаги сувни бошқа томонга буриб юборди.

Хуллас, ўша куни бутун қишлоқ аҳли безовта бўлди. Сув кутилмаганда тўсиқларга учрар, тошар, орқадан келаётган оқим эса камаймасди. Одамлар сувни бу ёқларга буриб юборганлардан хафа бўлишганларича, уни янги-янги ўзанларга солиб юборишарди. Ҳеч ким сув келганидан хурсанд эмасдек туюларди.

Балки, сиз сув жуда ҳам эрта келгандир деб ўйларсиз. Атрофга бир қаранг-а: баҳор аллақачон юртда кезиб юрибди. Қушлар қайтишмоқда олис эллардан. Сувлар ҳар йилгидек ўз вақтида келди. Фақат бу йил нимагадир бу қишлоқнинг одамлари ғафлат уйқусида эдилар. Улар: «Баҳор энди бошланаётир-ку, сув келгун-

ча бир гап бўлар...»— деб ўйлашган. Ариқ ва зовурларни тозалаб, тахт қилиб қўйишмаган эди.

Сиз ҳам бу эртакни ўқиб бўлгач, ҳовлингиз атрофидаги, кўчалар четидаги ариқларни бир кўздан кечиринг-чи, улар тозаланганмикин, сув келиб қолса, тошиб бировнинг, қолаверса, ўзингизнинг ҳовлингизга бостириб кирмасмикин. Агар то эртакни ўқиб бўлгунингизча сув келган бўлса-ю, тозаланмаган ариқчадан тошиб кўча-кўйга, ҳовлиларга оққан бўлса, мени айблай қолинг, розиман...

СЕҲРЛИ УЙҚУ

Ажабланманг, менинг уйқум жуда сеҳрли! Ҳа, ҳа, ишонаверинг. Мен уйқуга кетмагунимча кўп нарсалар ўзгармайди. Терак учидagi ой қимирламай тураверади. Уйқудан уйғонган маҳалим ойна теракнинг учидa эмас, қишлоғимизнинг четидаги қирларга ёнбошлаган ҳолда кўраман. Унинг нурлари тугаб, оқиш рангдалигини айтмайсизми! Шунақа, ухлаб ётганимда ойна теракнинг учидан қирлар устига судраб борган менинг сеҳрли уйқум бўлади. Ухлаб ётганимда юлдузларни бирма-бир ўчириб чиқади: ўрилмаган бедани ўриб, сигирнинг соғилган сутини челақда мен остида ётадиган узум сўрисига осиб қўяди. Хуллас, уйқумнинг иши беҳисоб. Агар бирор иш қилинмаганлигини кўриб қолсам, дарҳол жимгина ухлашга ётаман, қарабсизки ҳаммаси жойида бўлади. Мабодо, менинг уйқум қийналадиган бўлса, дадам билан оймларнинг уйқулари ҳам кўмаклашишса керак. Ҳарҳолда уларнинг уйқулари менинг уйқумга қараганда янада сеҳрлироқ бўлса керак. Буни мен ўзларидан билиб олганман. Ойим дадамга бир кун: «Бирам кучли хуррак отасиз-ей, Анваржондай (Анвар бу мен) пиш-пиш қилиб ухлолмайсиз». Дадамлар бўлса оймга: «Сенинг уйқунгдан қаттиқ уйқу бўлмаса керак, бир ёнингни биров кесиб кесаям билмайсан», дегандилар.

Шунақанги зўр, ҳар ишга қодир уйқум бор эди-ю, афсус мактабга қатнаб унинг анча мазасини қочирдим. Ишларни-ку қўяверинг-а, уйқум аввалги ишларини бемалол бажаряпти! Фақат шу уй вазифаларига келганда... Рост гап, дафтаримда қинғир-қийшиқ ёзилгани... меники, чиройлиси эса уйқумнинг ёзуви. Ҳисобларимнинг ҳам уйқум ишлаганлари тўғрироқ. Муаллимимиз

бўлсалар вазифангни ота-онанг ишлаб бермасин дейди. Уларда вақт қаёқда! Уйқумнинг ишлари-ку, булар! Балки, ойим билан дадамнинг уйқулари ҳам, кўмаклашган бўлса бордир. Ахир бир уйқу яхши, икки уйқу бўлса яна ҳам... Мен эса уларга қандай қилиб уйқуларингиз менинг уй вазифаларимни ишламасин дейман. Ахир, уларнинг уйқуси тугул, ўз уйқумни ин устида кўрмаган бўлсам. Мен фақат уларнинг бажарган ишлари натижасини кўраман холос. Балки энди уйқум чарчаб қолаётгандир. Нега десангиз, бу йил ёшим роппароса ўн ёшга тўлади, ҳазилми! Шунча йилдан бери ойни уёқдан-буёққа судраш, қуёшни ернинг остидан тортиб чиқаришнинг ўзи бўлмайди. Лекин ўқитувчимизнинг айтишича, ой ҳам, қуёш ҳам ўзидан-ўзи юрармиш. Бир текширай-чи, деб кечаси ойга тикилиб ётдим. Қаёқда! Қимир этмайди. Ойга қараб ухлаб қолибман. Эрталаб уйғонсам уйқум аллақачон ойни қирларнинг устига олиб бориб ташлабди. Шундай қилиб, менинг уйқум ва қуёш ҳаракатига, кузда дарахтларнинг барг тўкишлари-ю, тонгларнинг бирида ерни бехато қоплайдиган қорларга сира алоқаси йўқ экан. Мен бўлсам буларнинг барини уйқум қилиб юрибди дебман. Майли, уйқумнинг бундан бўлак ҳам ишлари кўп. Беда ўриш, сигирларни тагини тозалаш, кийимларимни дазмоллаш, уй вазифаларимни айримларини ишлаб қўйиш — булар ҳам иш-ку! Мен ўз уйқум бажарадиган ишларни у қандай қилиб улгураётганлигини бир кузатмоқчи бўлдим. Бир кун ойимдан мени эртароқ, соат олтиларда уйғотишларини сўраганимда, ойим ёқа ушлаб, анграйиб қолдилар ва майли деб қўйдилар. Лекин бари бир уйғотмадилар. Эртасига ўзим уйғониб кетдим. Агар, одам боласи бирор нарсани қаттиқ мақсад қилса, бажара олар экан. Ишонасизми, ўзим соат олтиларда, ҳали қуёш қишлоқнинг у четидаги адирлар ортидалигида, ой бўлса қишлоқнинг бу четидаги қирлар устига яқинлашиб қолганида уйғониб кетдим. Қарасам, ойим ҳам, дадам ҳам ўз ўрниларида йўқ. Сехрли уйқумни иш устида кўриш учун аста ўрнимдан туриб, секин ҳовлига тушдим. Кеча отам бедани ўриш керак дегандай бўлувди. Уйқум, албатта беда ўраётган бўлса керак деб, томорқа четига экилган макка поялари панасидан бедапоямизга яқинлашдим.

Шигғғ-шиғғғ-шиғғғ! Ана, айтмовдимми, уйқум беда ўраётибди деб! Ие! Майкачан бўлиб олганча, белўроқ-

ни қулочкашлаб солаётган дадамларни кўриб, йиғла-
ворай дедим. Ҳали уйқум бедаларни ўрмас экан-да! Да-
дам ўриб юрарканлар-да!

— «Повв-повв-поввв». Қулоғимга эшитилган бу то-
вушдан бирдан енгил тортдим: ахир, уйқум сигир со-
ғаяптику! У аввал дадамга қарашган — ахир шунча
жойни дадамнинг бир ўзи ўрмаган-ку. Кейин сигирни
соғиш учун бостирмага ўтдим. Мен бостирмада боғлиқ,
турган сигиримизни ва ойимни қизил гулли кўйлакла-
рини кўрдим. Шунда ҳам сигирни уйқум соғаяпти деган
ишончга дарз кетмади. Ахир, битта кинода солдат бо-
шига рўмол ўраб сигир соққанини кўрганман. Сигири-
миз соғдирсин деб, уйқум ойижонимни кўйлаklarини
кийиб олгандир-да. Шу вақт сигирни соғиб бўлган уй-
қум бостирмадан чиқиб келди ва... ойим сутли челақни
менинг йиғилмаган тўшагим устидаги сўрига илиб
қўйди.

— Вой, Анваржон ҳам турибди-да! — ойим уёққа-
буёққа қараб олдилар ва ўрнимни йиғиштиришга туш-
дилар. Кейин газга чой қўйдилар. Ошхонадан чиқиб,
менинг папкамни очдилар ва кеча мен роса бош қотир-
ган масалани ишлаб ташласалар бўладими. Сўнг ши-
мига дазмол босдилар, дарс жадвали бўйича дарслик-
ларимни папкага жойладилар. «Керак эмас, ойижон, —
дейман уялганимдан ичимда. — Керак эмас, ўзим...»

Шунақа, сеҳрли уйқумнинг тунги ва тонготар иш-
лари мана шу ҳолда барҳам топди. Унинг барча иш-
лари дадамнинг, ойижонимнинг тиниб-тинчимас қўл-
ларининг меҳнати экан. Шундан бери тонгда туришга,
ойимнинг сут соғадиган челақини олсамда, дадамнинг
қўлидаги ўроқни олишга, бедаларни ўзим ўришга ҳа-
ракат қиляпман. Мендаги бу ўзгариш аввал-бошда
отамга ҳам, ойимга ҳам унчалик ўтиришмади. Ётсанг-
чи, ҳали ишлайвериб безор ҳам бўласан, дейишди.
Энди бўлса ундай эмас. Ҳозир сизларга шуларни хаё-
лан ҳикоя қиляпману, нарироқда отамнинг уйғонган-
ларини, ҳовлида уёққа-буёққа юрганларини сезиб ётиб-
ман. Мана, ҳозир улар мени...

— Анваржон, тур болам, қўйларингни чўмилтирай-
лик, кеча ўзинг айтдинг-ку.

Эҳ, туриш керак. Бу пайтда ухлаш йигит кишига
ярашмайди. Лекин, қанийди яна бир соатгина, йўқ,
ярим соатгина ухлаб олсам.

— Ҳой, Анваржон, тур, ҳаа болам...

ЯШИЛ ДУНЕ

(Ҳикоя)

Анвар туппа-тузук рассом бўлиб қолди. Кучугининг, ҳатто акасининг ҳам расмини чиза олади. Умрида тулки деган жондорни кўрмаган бўлса-да, суратини чизиш қўлидан келади. Онаси айтди: унинг кеча солган расми тулкига жуда ўхшаркан. Анварнинг ўзи ҳам бунга ишонади.

У мактабга боришни жуда истарди. Афсус, ёши етмади-да бу йил. Етганида Нурбойлар билан ўқиган бўларди. Ушанда ўзидан катта опаси Рўзигул олиб борганди мактабга. Агар отаси соғайганида ҳамма ишлари юришиб кетарди. Болта муаллим отасининг қалин ошнаси, эҳ, агар отаси Анварни мактабга элтиб, Болта муаллимга илтимос қилганида ҳам биринчи синфга ёзишарди-я.

Уша, опаси билан биринчи марта мактабга борганида, у каттакон партага ўтирди. Ўзини мактаб бола деб ҳис қилди, завқланди. Унинг ёнига опасининг партадоши — ёқимтойгина бир қиз келиб ўтирди. Қиз ён чўнтагидан қизил пуфакча чиқариб, болакайга совға қилди. Бир маҳал эшикдан муаллим кириб келди. Ҳамма ўрнидан туриб салом берди. У эса ҳайрон қолди. Муаллимни таниди. Географиядан дарс берадиган бу одам уларга олис қариндош, уйларига келиб турарди.

У муаллимнинг қўлидаги глобусни кўриб шодланиб кетиб: «Бейди акамнинг шайи бойакан!»— дея баралла қичқирганди, болалар кулиб юборишди. Муаллим унинг опасига қараб: «Сизларга неча марта айтаман, укаларингни дарсга опкеманглар, дарсга халақит беради деб», деди. Опаси ерга қаради. У эса гап ўзи ҳақида кетаётганини сизди ва муаллимга хўмрайиб қаради. «Ёмон экан»,— ўйлади у. Муаллим ўтириб, журналга нималарнидир ёзаётганда унинг шар пуфлагиси келиб қолди. Қиссасидан пуфагини чиқариб, зўр бериб пуфлай бошлади. Зўрға озгина шиширди. Шарнинг оғзини бурай олмади. Шунда шар «Ғийқ» этиб ўчиб қолди. Синфхонада яна «гурр» кулги кўтарилди. Опаси унга, «жим ўтир», деди жаҳл билан. У болаларнинг кулгиси-

дан ғурурланиб кетди, чунки ҳамма унинг қилиғига кулаётган эди-да. «Бейди ака» кўзини олайтириб бир нима демоқчи бўлди-ю, яна индамади.

Анвар:— Бейди ака йасм чизишни ўйгатадими?— деб сўради Рўзигулдан, секин гапиришга ҳаракат қилса, ҳам, овози баланд чиқиб кетди. Опасидан танбеҳ эшитиб бир оз жим бўлди.

— Йасм чизгим келаяпти, қаламингизни бейинг,— хархашасини давом эттирди у.

Опаси муаллимдан рухсат олиб, уни тўртинчи синфда ўқийдиган холаси — Гулнозанинг синфига олиб борди.

Гулнозаларда расм дарси эди. Холаси унга рангли қаламлар берди. Буларнинг муаллими ювош, ҳеч кимни уришмас, болалар эса кўп тўполончи экан. Расм муаллими Анварни эркалатди, ота-онаси, кейин акаларини сўради.

— Кимнинг ўғли бўласан?— деди у.

— Отамнинг.

— Отангнинг оти ким?

Муаллим буни Гулноза орқали билиб олган бўлса-да, унинг ўзидан эшитишга қизиқиб сўрар эди. Анвар эса бу киши отамни танимас экан, деб хижолат бўлди. Лекин нимагадир ўз отасининг исмини ҳеч эслай олмади. Болалар: «Бу бола отасиниям танимас экан», деб қиқир-қиқир кулишарди. Унга шуниси алам қилди.

У Гулноза берган расм дафтариغا чиройли гулнинг расмини чизмоқчи эди, ҳечам келиштиролмади. Солган расмлари сал-пал гулга ўхшарди, лекин эгри-бугри чизиклари шунақаям кўп эдики. У Гулнозадан пистоқи қалам сўради. Шу қалам билан гулнинг новдаларини, баргларини чизди. Муаллим унинг ёнига келиб: «Жуда зўр чизибсан, сендан рассом чиқади»,— деди. Кейин дафтарнинг саҳифасини тўлдириб катта «Беш» қўйди. Анвар жуда севиниб кетди. У ҳақиқатан ҳам берилиб чизган эди, расм ўзигааям ёқди. Тезроқ рассом бўлгиси келди.

— Мен бундан ҳам яхши чизаман,— деди у мағрур.

Муаллим унинг елкасига қоқиб қўйди. Уқувчилар доскада кўрсатилган чойнакнинг расмини кўчиришарди. Муаллим ҳамманинг расмини кўриб чиқди. У бир боланинг ёнида тўхтаб:

— Бу нима?— деб сўради.

— Чойнак,— деди бола саволдан ажабланиб.

— Манави нимаси?

— Балдоғи.

— Отангнинг қулоғига ўхшатиб чизибсан-ку. Буни-си-чи?

— Чумағи.

— Отангнинг бурнига ўхшар экан. Лекин сал ингичка бўлиб қолибди,— деди муаллим жиддий. Ҳамма кулиб юборди. Анвар ҳам кулди. У ўзича гурурланди: «Демак, мендай чиза олмас экан. Муаллим унга кулди-ку, менга эса кулмади. Чойнакниям чиза оламан. Энди чойнакни чизаман».

Бир бола гулнинг расмини солган экан, муаллим:

— Поясини нега малла қилиб бўядинг? Момонгнинг урчуғига ўхшаб қолибди,— деди.

Анвар кулди: муаллим жуда шўх экан. «Қандай яхши — мени, болаларни кулдириб ўтирибди,— ўйлади у.— Лекин кийимлари нега эски, янги шим-камзули йўқ эканми? Иссиқ кундаям телпак кийиб юришини. Ботинкасиям йиртилай деб қолибди». У бундан ҳам кўпроқ нарсани ўйлади. Аммо ўзидан: «Муаллим қандай экан?» деб сўрасангиз, бунчалик таърифлаб беролмасди. Фақат: «Маълум яхши экан, жуда зўй экан», дер эди, холос.

У доскадаги чойнакнинг расмига маҳлиё бўлиб қолди. «Бунча чиройли экан, маълум чизган бўлса керак. Қўлларининг катталигини қаранг. Менинг ҳам қўлларим шунчалик катта бўлса, зўр расм чизардим».

Чойнакни думалоқ қилиб чизиш керак. У бўлса думалоқни ўхшатолмайди. Шунда миясига бир фикр келди. Гулнозанинг партаси устида турган сиёҳдонни олиб, дафтарнинг устига қўйди. Унинг атрофида қаламни айлантириб чиқди. Кейин балдоғини, чумағини, қопқоғини ясади. Қопқоғидан балдоғига қараб чиройли мунчоқ ўтказиб қўйди. Нега деганда ўзларининг чойнағи шунақада. Чойнакнинг биқинига катта, яшил баргнинг расмини солди. Қаламнинг учини тупуги билан хўллаб, қоғозга суркади. Қалам тўқ яшил чиза бошлади. Анвар шундай чиройли қилиб бўядики, чойнакдан ҳам барг чиройли чиқди. Барг ям-яшил бўлди.

Муаллимга: «Мана, мен чойнак чиздим», деб кўрсатганида, у ҳатто ҳайратга тушди. «Маладес, рассом деган бундай бўлади. Бу энг зўр расм», деб баланд кўтариб болаларга кўрсатди. Болалар ҳам қойил қолишди. Аслида расм яхши чизилмаган, ҳар томони чи-

зилиб кетаверган, чумаклари синиққа ўхшаб қолган эди. Шундаям қалби қувончга тўлди. Ундан кўра яхшироқ чизган болаларни муаллим мақтамади, фақат уникини мақтади. Демак, энг зўр расм шуники бўлса керак-да.

Қўнғироқ чалинди. Ўқувчилар бирин-кетин синф хонасидан чиқа бошлашди. Муаллим Анварнинг ёнига келиб: «Мен сени уйингга қўйиб келаман», деди. Анвар бегонасирамади. Муаллим йўлакда боланинг опасини учратиб: «Укангни ўзим уйларингга элтиб қўяман», деб тайинлади. У ўқитувчилар хонасига журнални қўйиб чиқди ва Анварни кўтариб олди. Улар пастга, сойга тушишди. Муаллимнинг тутга боғланган оқ эшагини миниб олишди. Муаллим унга йўлда қўшиқ айтиб берди. Кейин боланинг исмини сўради.

— Анвай,— дея жавоб қилди у.

— Меники эса Норбек, ҳамма Норбек муаллим дейди,— деди у бола сўрамаса ҳам. Гаплари Анварга жуда ёқди. У ҳам тортинмасдан сўзлайверди. Анвар шу дамда муаллимни отасига ўхшатди, яхши кўриб кетди, кўп нарсаларни гапириб берди. Катта эчкисининг бирданига иккита улоқ туққанини, ола сигирлари яқинда бузоқ туғишини айтди.

— Уйимизда ўнтаданам кўп эчкимиз бор,— деди у мақтаниб. (У ўнгача санарди). Кейин қўзичоқларни яхши кўриши, лекин қўйлари йўқ бўлгани учун қўзичоқлари ҳам йўқлигини гапириб берди.

— Эчкилай қўзи туғишмайди, фақат улоқ туғишади, қўйлар бўлса, улоқ туғишмайди, қўзичоқ туғишади,— муаллимга «Ўргатди» у.

Улар тезоқар сойдан эшакни кечириб ўтишди. Уйга етиб келишганда Норбек муаллим унинг отаси билан узоқ сўрашди. Отаси анча вақтдан бери касал ётарди. Бундан икки ойча муқаддам унинг оёқ-қўллари ишламай қолганди. Ўзининг айтишича, у кечаси ниҳоятда даҳшатли туш кўрганмиш. Шу кунни кўзини очибоқ ўрнидан туролмабди.

Анварнинг отасини ҳатто катта-катта врачлар ҳам даволай олмадилар. Шундан бери у отасининг соғайишини кутади. Қани энди, ҳамма нарса унинг истакларига бўйсунаверса, ҳозир бирдан сеҳргар бўлиб қолса. Сеҳргарлигини билдирмай секин бориб отасининг олдида ўтирса, катта-катта, бақуват қўлларидан ушлаб кўзларига тикилиб, ҳеч ким билмайдиган дуони ўқиса,

«Ота, туринг энди, сиз соппа-соғсиз», деса. Отаси олдин ишонмайди. Кейин қўлларини секин қимирлата бошлайди. Иннайкейин эса бирдан ўрnidан ирғиб туриб кетади. Шодлигидан ўзи ҳам қичқириб юборади. Ҳамма ҳайратда, ҳамма лол. Кейин улар қувонади, тантана қилади. Бутун дунёнинг одамлари тўпланса, улар ҳам қувонганларидан рақсга тушишса, қўшиқлар айтишса. «Мен ҳам отам билан етаклашиб, қирга чиқаман. Қизилқиянинг ортидан ёйилиб юрган отамнинг ҳозир Номоз ака боқаётган қўйларини кўрсак. Эҳ, отам бечора даштда кезишни жуда соғингандир. Эшакни ўтли ерга қўйиб, сурувлари ортидан хиргойи қилиб юришларини...»

Анвар Норбек муаллимнинг ҳам отаси билан қадрдон эканлигини кўриб шодланди. Расм чизишни ўргатган бу одамга меҳри янада ййиб бир нарса дегиси келди, аммо катталар айтадиган, «рахмат сизга, муаллим», деган сўзни айта олмади. Анвар ўша куни эрталаб мактабга кетаётганида отасига: «Рассом бўламан», деб кетган эди. Энди у ҳамманинг расмини чиза олади.

Отаси ҳадеганда тузалавермагач, ўтган куни бир чора қилиб кўришган эди. Бобомурод бобо энг даҳшатли туюлган жондор—илонми, чаёнми ёки бирор қўрқинчли нарсаними унинг қошига қўйиб юборилса, қўрққанидан бирдан ўрnidан туриб кетишини айтди. Анварнинг амакиси бир куни даштдан узун, остлари оппоқ, турқи совуқ бир чипор илон тутиб келди. Амакиси бундай жондорлардан қўрқмас эди. «Кўлвор энг важоҳатли илон», деди у. Айтишларича, амакиси илонни заҳрини олиб қўйганмиш. Бошидан рўмолча билан ушлаб бутилкага «қусиб» ташлабди. Бу ишларни улар Анварга кўрсатмай, билдирмай қилишди. Улар Анварнинг қўрқиб кетиб «отам» дея қичқириб юборишини билишарди-да. Кейин эса отаси тузалмай қолиши мумкин эди, у аслида отасининг бугун, ҳозироқ туриб кетишини истарди, лекин катталарнинг бу ишларига ақли етмасди. Шунинг учун улар кўрсатишмаган. Бари бир Анвар кейин билиб олди. Ойиси айтиб берди.

— Отанг ухлаб ётган эди. Амакинг тўшагининг устига илонни билдирмай қўйиб кетди. Кўлвор эса кўрпанинг устидан тўғри отангнинг юзига қараб ўрмалай бошлади. Жуда қўрқинчли, хунукдан хунук эди-да, ҳалиги сабил. Агар бориб отангнинг бўйнига ўралиб қол-

са нима бўлади, деб ўйладим. Тоқат қилолмас даражада қўрқиб кетдим.

Ойисининг гапларини эшитиб Анвар титрай бошлади. «Нега, нега», деб йиғламоқдан бери бўлиб, лаблари қалтиради.

— Э, тўхта. Ҳеч нарса бўлгани йўқ. Тирноқдай бўлсангам ваҳиманг оламни бузади-я. Мен сенга ўтган кунги нарсани айтяпман.

Анвар сал овунгандай бўлди-ю, қўрқуви босилмади. Гўё булар ҳозир юз бераётгандай, югуриб бориб: «Ота, илон», деб қичқиргиси, отасини уйғотгиси келди.

— Кейин мен жуда қўрқиб кетганимдан ўзимни тута олмадим,— ҳикоясини давом эттирди ойиси.— «Отаси», деб бақириб юборганимни билмай қолибман. Чўчиб уйғонди. Шунда кўрдим, чиндан кўрдим— отангнинг ҳамма жойи бирдан қимирлаб кетди. Илон эса ўзини пастга ташлаб, судралиб қоча бошлади. Отанг илонни бир маротаба кўрди. Довжурок одам-да, ахир. Бўриларни писанд қилмайди-ю, шундан қўрқадими.

Анвар шу ерда суюниб кетиб чапак чалиб юборди. «Ура, менинг отам ботир, ботир», деб қувончини ичига сиғдиролмай ҳайқирди.

— Тек турсанг-чи,— жеркиб берди ойиси.— Шунда отанг мени илк бор сўқди. «Эҳ, кўнгли бўш зот, падарингга...»— деди-ю, у ёғини гапирмади. Шундай ҳолатдаям мени сўқмади-я, ахир унинг охириги шифодан тузалмай қолишига сабабчи бўлдим-ку. Энди отанг ҳушёр бўлиб қолди, ҳеч нарсадан қўрқмайди ҳам...— Ойисининг йиғлагиси келди.

Анварнинг отаси шу кўйи тўшакдан гавдасини ололмай ётаверди. Мулла-эшонлардан тортиб девонаю мўлтониларгача ўқитишди. Бари бир кор қилмади.

Энг ёмони, отаси энди уни қўлларига олиб кўтармас, фақат тилидагина эркаларди. «Сиз ҳали соғайиб кетасиз, икковимиз қийлайга, Қизилқиянинг энг баланд жойига чиқамиз. Сиз қўйлайни, мен қўзилайни боқаман», дерди Анвар. Отаси эса: «Насиб қилса... албатта...»— деяр ва лабини қимтиб жилмайиб қўярди.

— Мен,— деди у бир кун отасининг каравоти ёнига келиб суяниб,— сизнинг йасмингизни чизаман.

У чизди. Узун таёқ ушлаган отасини. Аммо сурат, отасига сира ўхшамасди, бошидаги қозоқи теллапги салпал ўхшарди.

...Кўм-кўк дала, кўм-кўк осмон. Кенг дала, чексиз

осмон. Бўзлоқда ўтлаб юрган қўйларнинг сонини унинг ўзи ҳам билмасди. Тасаввурича бу сурат отасига жуда ўхшарди. Сўнгра отасининг ёнига ўзини ҳам чизиб қўйди. Ранг танлашни билмай отасиниям яшил рангга бўяб юборди. Осмон, қирлар, ҳаммаси яшил бўлиб кетди. Аммо, расмдагиларнинг барчаси аслига ўхшар эди, ўхшар эди.

У отасига кўрсатди. Жавобини ҳам кутмасдан ўрнидан турганида, отаси: «Қотириб чизибсан», деди.

Чехрасига табассум югуриб, кўзлари аллақандай чўғланиб ёнди. Чамаси, у расмдаги ям-яшил қирлар бағрида ўзини ҳам худди кўкатлардек яшнаган ҳис этмоқдайди. Дарҳақиқат, Анвар чизган расмда у ҳам яшил рангда эди-да!

ОЛИШУВ

(Ҳикоя)

Бобошер Ханифага хат ёзганмиш. Бу — Бобошернинг элчиси Нурмат тўрткўздан чиққан гап. Абдимурод Бобошернинг рақиби. У элчининг бекорга бундай жаврамаётганини сезади. Элчи Абдимурод бу «янгилик»дан сўнг қай аҳволга тушаркан, деб кузатади. Абди эса ўзини қўлга олиб, совуққонлик билан чидайди, тишини тишига босади.

Нурматга ўхшаган элчилар ҳар қандай синфда бўлади. Масалан, VIII «Б» нинг сардори Бобошер. Бобошернинг ўзи киму у дарға бўлган синфда элчи ким бўларди. Нурмат-да. Абдимурод — VIII «А» нинг «шефи». Элчиси — Жума тентак. Нурмат тўрткўз Бобошерни, Жума тентак Абдимуродни ҳозирги VIII синф ақлини танигандан бери бир-бирига гиж-гижлаб келади. Аммо ҳали-ҳануз бу икки «паҳлавон» бирор марта яккама-якка чиқиб уришмаган, бирор марта олишмаган. Синфдошлари Абдимуроднинг бўйига қараб фол очишади. Яна нима деб: «Бобошерингни бизнинг Абди қўлтиғига бир боғ бедадай қистириб, момосиникига олиб бориб келади». Бобошернинг синфдошлари унинг тошбақаникига ўхшаш калта ва йўғон қўлига қараб бичиб-тўқишади: «Шу қўллар бир чирпаниб Абдимуроднинг белига ёпишса борми, э, худо кўрсатмасин, қорнига зўр келиб...»

Бир ҳакам келиб, иккала полвонни олиштириб, икки томондан бирининг популдиригини пасайтириб қўймади. Натижада, «Абдимурод ўйинчидаги Тўхлиевни оёғини осмондан келтириб урибди», «Бобошер турникка йигирма беш марта ияк етказиб тортинибди», деган узунқулоқ хабарлар мактаб болалар ўртасида қуюндай пайдо бўлиб, шамолдай тез тарқаларди. Бир куни қарасанг эса нариги ботир узунликка олти метрга сакрайди, униси етти метрга. Саккиз, ўн метрларгаям сакрашади... Кейин синфдошлардан билагонроғи жаҳон рекордидаям бундай юқори натижа қайд этилганини уқдиргач, бу баҳс, «Баландликка сакрашда Бобошер ўтиб кетарди», Йўғ-е, Абдимурод!»— деган бақир-чақирли тортишувларга айланиб кетади.

Рақиблар гўё бир-бирларига «жосус» қўйиб, шулар орқали зимдан — пинҳона курашардилар.

— Абдимуроднинг жони йўққа ўхшайди,— дейди бир куни Сайдаз.

— Ҳа нимага?

— Эрталаб Шер коридорда эшикка суяниб турувди, Абдимурод, яхшимисиз, деб ўзи кўришиб кетди.

Абдимурод дув қизариб, энди оғиз жуфтлаётганда, қаердандир тўрткўз пайдо бўлади.

— Минг қилсаям шеф-шеф-да. Бекорга тарбияланаётганимиз йўқ. «А»дан кўрқсак, нима деган одаммиз?

Абдимурод ўзини зўрлаб кулмоқчи бўлади. Бироқ, у ўзини босолмай аламзадалиқ билан сўкиб юборади. Элчиям сўкади ва қочади. Эшикда қора булутдай бўлиб Шер кўринади. Бургут овози ҳар тарафни тутиб кетади...

Абдимурод ўзи ювошгина бола. Унинг ҳали кимлар билан курашиб, олшишиб юрганини ҳам биронта киши яхши кўрмаган. Нима учун синфнинг сардори бўлиб қолганини ўзи ҳам билмайди. «Шер» деган ном эса унга уч йиллар бурун ёпишган эди. Аммо қайси воқеадан кейин — буни аниқ билишмайди. Балки, Нормурод муаллимникига чолма қўйиш учун борганида муаллимнинг бошқа ўқитувчилар ўртасида оғиз кўпиртириб мақтагани учундир? Ёки бешинчи синфда ўқиётган вақтида ҳам тўққиз, ўнинчи синфда ўқийдиганлар билан бемалол кўпқари чопишгани учундир?

«Отаси худо берган чавандоз бўлгандан кейин, боласи эшак кўпқари ўйнаса ҳам бари бир чавандоз-да». Бу — худди ўша Нормурод муаллимнинг таърифи. Яна

у Абдимуродни эшгиртмоқчи¹ бўладими ё ихлоси баландми, ердаги болаларнинг ҳеч қайсиси билан тенглаштирамайди: «Унингчида ўқитган ҳар қандай бола билан кураштира, э, мени айтди дерсан, остига олиб тушади. Нима, Пўкки-ку у!»

Унга бошқа ўқувчилар қўшилишади.

«И, Абдимурод деганингиз эрталаб югуради. Молларни бўшатмасдан олдин Текисқирда тозидай чопиб юради. Э, бу туришда Алпомиш бўлади, Алпомиш!»

«Муҳаммад Али денг, замонавийроқ!»

«Ҳозир замон бошқача-да, агар аввалги вақтлар бўлганда борми, Эралидайми, Маҳмуддайми паҳлавон бўлиб етишарди. Жуманбулбулга ўхшаган бахшилар чиқиб достонига қаҳрамон қилиб олишарди. Илашиб биз ҳам дoston бўлиб кетармидик».

«Унинг миясини айт, миясини. Адабиёт билан тарихни сув қилиб ичиб юборган. Шоир бўлса керак улгайса».

«Шоир эмас, олим. Шоир бўлганда давлат олиб берармиди?»

«Лекин хумпарнинг математикаси чатоқ-да!»

«Юраги кенг бола-да. Ўзи олижаноб одамлар математикани унча хуш кўришмаган. Математик бўлиш учун сизга ўхшаб қумурсқа ва бурганинг бир кунда неча марта чучқаришигача ҳисоблаб юрадиган бўлиш керак. Холбуки, бурга билан қумурсқа моҳият жиҳатдан жуда майда ва чақадиган нарсалар...»

Тоғу тошлар орасидаги бу қишлоқнинг ўқитувчиларига шундай гаплар керак-да, ўзи. Улар ҳам барча қишлоқликларга ўхшаб шу мўъжазгина овлоқ қишлоқни оламга танитадиган зўр одам чиқишини исташида. Улар ҳам ота-она, улар ҳам борини ошириб; йўғини яширишга ҳаракат қиладилар. Яхши нарсанинг учқунини олов деб атайдилар. Аммо ўзаро йигинларда бир ҳил болаларнинг қилғилиқларидан ҳам нолиб қолишади. Чунончи, Бобошернинг қизларнинг партасига мик қоқиб қўйганию, сумкаларини сувга ботиргани, бир гал Ханифанинг сумкасига ўлик қурбақани солиб қўйгани, Барот муаллимнинг ўғлига уят гап айтганларича уларнинг баҳсидан четда қолмайди.

Баҳром муаллим эса бу қилиқларни «ҳали бола»-лигига йўймоқчи бўлади. «Биз ҳам ёшлигимизда шуна-

¹ Эшгиртмоқ — эркалатмоқ, ҳаволатмақ (шева).

қа эдик,— дейди.— Мана босилиб қолдик, эришган жойимиз — чангга ботган синфхонаю бир тўда қишлоқи бола».

Бошида айтганимиздек, бугун тўрткўз нариги синфдаги Ханифа тўғрисида гап топиб келди.

Абдимурод эчкининг мақсадини сезиб турарди: шунчаки жигга тегмоқчи. Шундан роҳат топади у. Гўё шу билан Бобошернинг мавқеи яна ҳам ошади. Элчига бу одат «ўзи ва ўзининг» суянган тоғи»ни кўролмайдиган боланинг оёғидан чалиб юради. Йиқилса хўп-хўп. Йиқилмаса ҳам эсанкирайди-да, қўрқиб юради. Бир марта, бешинчи синфдалигимдами-ей, Абдимурод йўлакда кетаётган элчи қўлини унинг устидан дарвоза қилиб қолган. Кейин «Ва-а-а, бўйинг ўсмайди энди!»— деб калака қилган. Абдимуродни қаттиқ жаҳли чиққан. Аслида-ку, бир тентакча қўлини дарвоза қилгани билан бировнинг бўйи қалтираб ё ўсмай қолмайди, бу бўлмаган гап. Лекин Нурматнинг калакаси унинг жинини қўзитдими, шартта ёқасидан олиб қолди. Расм муаллими Эшбек ака кўриб қолди, улар энди жиққамушт бўлай деганда икковининг ҳам қулоғидан тортиб ўқитувчилар хонасига олиб кириб кетди. Жанжал сабабини суриштириб билгач, элчини синфига етаклаб кириб, қолоқ. Холида билан бирга ўтказиб қўйди. Мактабда агар бирор номақбул иш қилиб қўйсанг, ўқитувчилар қиз бола билан ўтказиб қўямиз, деб қўрқитишарди. Қишлоқ болалари учун бундан уятлиси бор эканми? Ҳатто қизлар томондаги партага ўтирсанг ҳам калакаю надоматдан қутулолмайсан: болалар қийқиравериб ёнингдаги қизни нақ сенинг севгилингга айлантириб қўйишади. Агар қиз бирор қилиқ қилса унинг ҳам холига вой: қолоқ бир ўғил боланинг партадоши бўлади, то йиғлагунча. Ушанда расм дарси тугагунга қадар Нурмат Холида билан ўтирган. Кейин доскаларда «Нурмат Холида севги», деган ёзувлар пайдо бўлган. Нурмат танаффусда йиғламосираб, алам қилиб жўраларини сўккан. Жўралари эса баттар авжга чиқишганди.

Нурмат ўзи шу калакаларга лойиқ: қачон қарасанг пешонасидан ғурралар аримайди. Эҳтимол, у тўрткўз деган лақабни шунинг учун кўтариб юрган чиқар. Бекордан бекорга Ханифага гапирмайди у. Бир ойлар бурун «Б» синфдаги Ханифа Абдимуродга хотира дафттарини берган. Унга одатдагидай бош қисмида табрик учун саҳифа, «Орзу», «Она», «Дўстлик» деб сарлавҳа

қўйилган саҳифалар бор эди. Айтишларича, Абдимурод шу «қонун»ни ўзича бузган эмиш, Ханифага сеvgи изҳор қилган жойлариям бор эмиш. Нурмат уни ўқиб: «Ханифа, нима учундир доим ўйчан, маъюссиз», деган жойларини ёдлаб олибди. Ушандан бери Абдимуродни кўриб қолган жойда ўзича минғирлаб: «Ханифа, нима учундир доим ўйчан, маъюссиз», деб ўтиб кетади. Олдида ўзининг яқин жўралари бўлса хохолаб кулишади— Абдимуродга ўша сўзларни ёзгани учун минг пушаймон қилдиради. Агар Абдимурод, нега одамни масхаралайсан, деб унинг ёқасидан олса, у: «Мен сенга нима дедим, бор, тошингни тер,» дейди. Яна қўшимча қилиб: «Нима, кўчада гапирганиям қўймайсанми энди зўрман деб, биламиз зўрсан, фақат Шердан енгиласан», дейди. Абдимурод эса нимагадир унга сира гап топиб беролмайди. Нега деганда Нурмат деганимиз шунақа-да — ўзига сув юқтирмайдиган хилидан.

Узунқулоқ гапларга қараганда шу кунларда Абдимурод: «Энди нима қилайин, Ханифа, ахир, сени Бобошер севаркан-ку?»— деб шеърлар ёзаётганмиш. Бу овозанинг мубошири ҳам Нурмат. Кунни кеча у катта танаффусда, болалар мактаб ҳовлисидаги ҳовуз тевариғида қалдирғочлардай тизилишиб ўтирганда: «Ханифаси тушмагур Бобошеримизни севиб қоптими-ей,» деди. Ҳовузнинг нариги қирғоғида ўтирган Абдимурод баралла айтилган бу гапни эшитмай қолмасди. Болалар қиқирлаб кулишарди. «Йўғ-э, йўғ-э», дейишди баъзилари. Қисқаси, Нурмат шу гапни айтди. Сўнг, гўё ниятига етгандай Сайдазни етаклаб буфет томон чопиб кетди.

«А» синфдаги Жума тентак Нурматга ўхшаб айёрлик, ҳийла деган нарсаларни билмайди. У ўз синфининг «Б» синф олдида паст кетишини хоҳламайди, холос. Шунинг учун Абдимуродга хайрхоҳ, Бобошернинг олдида синфдошини мақтаб гапиради. Уни «Б»нинг шеридан устун қўяди. Қайси фандан «беш» олдию муаллим уни нима деб мақтади — барини ёдлаб олиб айтиб юради. Ҳатто Абдимурод жавоб бераётганда ўзини қандай тутганини ҳавас билан сўзлайди. Лекин унинг тентак деган номиям бор; Жума баъзан, кўнглига ўтирмаса ўртоғини ҳам аямай қолади. Сўкиб ҳам, жарга итариб ҳам кетаверади. Жини тутмасин унинг. Абдимурод ҳали унинг пишагини пишт дегани йўқ. Шунинг ва ўртоғига бояги ихлосининг эвазига нариги синфдаги «дунё хабарлари»дан оғиз кўпиртириб етка-

зиб келади. Бир куни дарсдан сўнг Абдимуродга ёри-
либ, худди унинг ҳолини тушунаётгандай:

— Ханифа барибир уни яхши кўрмайди,— деди.

Абдимурод уни жеркиб ташламоқчи бўлди-ю, тагин...
Бироқ: Нима, бу менга итми Бобошернинг лайчасига
ўхшаб?— деб ўйлади. Кўзларига тикилиб туриб, бир-
дан юмшади — ҳурматнинг белгиси бу, деган қарорга
келди.

— Абдимурод, сен ёзганинг йўқдирсан анави хоти-
радагини?

Абдимурод индамади. Жума дарҳол хулоса қилди:
«Севаркан!»

— Яхши кўрсанг бориб ўзига айтмайсанми, бунча гап
бўлгандан кўра...

Жума бу гапни ташида айтдими, ичидами — ўзи ҳам
билмай қолди. Йўқ, ичида айтган экан — Абдимуроддан
садо чиқмади.

Ўша куни... Ҳа, Абдимуродга севги, Бобошерга ға-
разли рашк аралаш тўполон туйғулар ато қилган ўша
кунларнинг бирида бу майдонсиз беллашувлару турли
шубҳаларга бирдан — биратўласига барҳам берилади-
ган бўлиб қолди. Тўсатдан, томдан тараша тушгандай
келиб қолди бу фурсат. Мактаб спорт майдончасининг
чеккасида икки паҳлавон бел олишадиган бўлди. Энди
барча кинояларга, «Ким зўр?»— деган жавобсиз гумон-
ларга ўрин қолмайди. Кутилмаганда, адабиёт муалли-
ми Қуддус ака эшакдан йиқилиб келмай қолган, жис-
моний тарбия ўқитувчиси Саъдулла ака мажбур бўлиб
икки синфни бирга қўшиб ўтадиган соатда. Ўша, ёғоч-
лари чириб, тикан симлари осилиб ётган Саврон бобо-
нинг чорбоғида.

...Тиллари ғийбат калимасига энди келиша бош-
лаган қизлар ҳам чорбоғ теварагида бир-бирларини
туртганларича нималарнидир шивирлашишар, ўзлари-
ча фол очишарди. Ҳар нечук улар магазин қошида оёқ-
лари майишиб турган амакини ёхуд кеча адабиёт дар-
си бўйича ёдлаб келинмаган Навойнинг «Меҳрибоне
топмадим» ғазалини муҳокама қилаётганлари йўқ эди.

«Давра кенгроқ бўлсин-н!»— деб жўраларни орқа
томонга суриб, итариб юрган Исмоил бақалоқ дегани-
миз кайвонлигида отасидан қолишмайди; ўқитувчилар
билан гўё қирқ яшар одам бўлиб гаплашади. Гапининг
сўнгида катталардай, «Оллога шукур» деб қўйишниям
унутмайди. Ҳозир ҳам Саъдулла акасида тап тортма-

ди. Синфдошлари Исмоили тушмагурнинг нафақат кай-
вони, ҳам шоир экаплигини бугун билдилар. У чап қў-
лини белига тираб, ўнг қўлини ҳавога силтаб дoston
ҳам ўқий кетди. Қурмагурнинг ота-бобоси шоир-да, бир
сўзларни қўшиб-чатиб тўқий кетди:

Муниси Алпомиш,
Алпларнинг бири.
Муниси Қўкалдош
Тўқсоннинг зўри.

Алпомиш деб Абдимуродни, Қўкалдош деб Бобошерни
кўрсатди.

Ой Барчинхон бугун талаш бўлади,
Бугун бир зўр олиш — кураш бўлади.

Эй халойиқ, иккига бўлинайлик. Қаёғинг қалмоқ, қаё-
ғинг ўзбек?

— Бизлар ўзбек,— чувиллашди «А».
— Йўқ, бизлар ўзбек,— қичқирди «Б».

— Келишиб элайлик, буёғинг ўзбек. Нега деганда
Алпомиш ўзбек. Буёғинг қалмоқ — Қўкалдош қалмоқ,—
у «Б» ни кўрсатди.

— Бошланади бир зўр кураш...— деб яна бахшилик
қилди Исмоил.

— Ханифахон бунда талаш,— деди кимдир.

Элчи (тўрткўз) болаларнинг орқасига яшириниб олган
эди...

— Ким у? Бекмирзами? Тилингни кесиб оламан ҳо-
зир.

— Мен эмас, тўрткўз.

— Бўлди, тилларингни тийиб ўтиринглар.

— Кайвоница-ей...

— Кайвони кампир...

— Курашадиган бўлсанглар бошланглар-да, энди,—
деди Саъдулла ака.

— Булар бир-бировидан қўрқяпти.

— Абдимурод қўрқяпти. Қўлини қара, дириллаётир.

— Номаъкулни айтибсан, Бобошеринг қўрқяпти.

Шалпайишини қара.

— Бўлди!— деб қичқирди Исмоил.— Бек Алпомиш
ҳам, алп Қўкалдош ҳам бир-биридан қўрқмаган. Қани
энди бўлинглар сизларам. Ноз-фироқларинг тугаган-
дир?

Абдимурод костюмини еча бошлади. Кейин ботин-
касини ечди. Бобошер ҳам шундай қилди.

Исмоил сайради:

Элда ёлғиз бек Алпомиш тўрадир,
Курашда доим куч сарф қил юрадир.
Қўқалдош ҳам Алпомишдан кам эмас,
Мени ўзбек йиқади деб ўйламас.

— Э-ҳей!

— Ол-а!

— Бор экансан-ку, бақалоқ!

Бошланди. Икковиям бир-бирига белини бермай энкайиб олишди. Одатда бундай бошланган курашлар узоқ давом этарди. Ҳамманинг дами ичига тушган.

Ялангоёқлар ўтда пистоқи ранг олди. Пешоналарини тер босди. Абди барзанги, Шер калтабақай. Абди оёғини бермайди, Шер — белини. Энкайишиб, бир-бирига оғирликларини ташлаб юраверишди. Абди рақибининг белига интилди. Белини қисмоқчи. Бундан бошқа усулиям йўқ. Шер унинг қўлидан тортиб олиб оёғидан чалишни мўлжаллади. Чорак соат суюнишиб юришди. Бир вақт Шер рақибининг енгидан ушлаб бир тортганди, Абдимурод кўпанглаб, оёғига ўт ўралиб чўккалаб қолди. Бобошер унинг ерга тираган қўлини илкис тортиб кўкрагига босди. Абдимурод ҳам тезликда унинг белидан қучоқлаб ажралмай қолди ва иккаласи ҳам ёнбошлари билан ўтга ағдарилишди.

— Вў, Шер йиқитди, Шер!

— Абди йиқитди! Мана, Шерингнинг кураги ерга тегиб турибди.

— Бу итйиқилиш бўлди. Бошқатдан, бошқатдан,— деди Саъдулла ака.— Майли, пича нафас ростланглар.

— Осмон палак қил ташламайсанми?— зарда қилди Жума Абдимуродга қўлрўмолини узатаркан.— Уёқдан-буёққа судрайсан. Шотидай буйнингга ҳеч ярашмайди. Белини буколмасанг бошини қайириб юбор.

— Ғирромлик бўлади,— дея пишиллади Абди.

— У ғирромлик қилмаяптими? Атайлаб кўйлагингдан сиқимлаб опти. Йиртмоқчи. Шунча одам қараб турибди, йиқилсанг бўлмайди. Анавиларни кўряпсанми?

Абди дўкон қошида томоша қилаётган катта одамларга, санглоқдаги йўлдан шу томонга бурилаётган эшаклиларга қаради.

— Анавиларни, анавиларни,— шивирлади Жума.— Боя бир йиқилай деганингда Ханифа «вой» деб юборди...

Жуманинг жаҳли чиқиб: «Бор-э, ўргилдим сендай шефдан», деб қўл силтамоқчи эди, Саъдулла ака:

— Бошламайсанларми курашни?— деб қолди.

Жума нима учундир яна бирдан ийиб:

— Дадил бўл, ҳаяжонланма,— деди ўртоғига.

Кураш давом этди. Энди иккови ҳам анча дадил олишар, лекин яна боягидай бир-бирини судраклашарди. Кўпқарида чопавериб, ҳориган отлардай пишиллаб қолишди яна. «Б» синф: «Ҳа, Шер!» «Ҳа, Шер!»ини, «А» синф «Ҳа, Абди!» «Ҳа, Абди!»сини қўймади. «Б» Абдимуродни, «А» Бобошерни камситишга уринди.

— Отиб юбор-да, бўлди энди, Абди!

— Негадир ҳар доим ўйчан ва маъюссан! (Бу гапни ким ҳам қичқириб айтиши мумкин?)

Болалар қийқиришарди. Абдимурод қизаради. Бобошер терлаб-пишиб:

— Ул, ўл-а, кулдирмай тур,— дейди.

Қизиқ-да, кураша туриб ҳам кулгиси келаверарканда, одамнинг. Нима бўлганда ҳам у шу гапни терлаб-пишиб, зарур бўлса керакки, айтди. Бу гап ўлардай чарчаган Абдимуроднинг асабига тошдай тегишини у яхши биларди. Атайин шунинг учун айтгандир. Абдимуроднинг шундан кейин, гарчи қаттиқ чарчаган бўлса-да, жон-пони чиқиб кетди. Кўзлари ола-кула бўлди. Шундай чираниб бир тортмоқчи эди, ўзининг кўйлаги белидан «ширр» этиб йиртилди. (Бобошер унинг этагидан сиқимлаб тортиб қолганди) Абдимурод энди тен-такларча олишишга ўтди. У рақибининг бошидан қучоқлаб олди ва шу ҳолатда қаттиқ бураб юборди. Бобошер вой-войлади. Саъдулла ака, бунақасига олишма, деб Абдимуроднинг қўлини ажратиб қўйди. Шунда Абдимурод бутунлай кучдан қолганини ҳис қилди. Қайтадан олишаётганда унинг оғзи-бурнидан суви оқиб, ҳатто шунгаям эътибор бермай қўйганди. Бир-бирига чексиз гарази бўлган одамларгина мана шундай — сўнгги дармонигача курашадилар. Кўрган одам: «Бу болаларга нима етишмайди, нега бунча жон-жаҳди билан тиршанглайди булар», деб ўйлаши турган гап эди. Чунки бу олишувнинг оддийгина, бири иккинчисини йиқитиш учун курашидангина иборат эмаслиги сезилиб турарди. Уерда ҳам иккита айғир борми, сардорлик албатта талаш бўлади. Бу барибир бир куни яккама-якка олишувга олиб келадиги ва ўша куни кимнинг ожизроқ, кимнинг кучлироқ эканлиги ҳам аниқ бўлади. Шундан сўнг

уюр, зўрнинг тасарруфига тушади. Бу икки полвонча ҳам катга одамларга айғир отларга ўхшаб кетишарди. Мактабда бу туйғунинг номини ҳеч ким билмайди. Муаллимлар сезадилар, аммо айтмайдилар. Саъдулла ака ҳам билиб юриб айтмасди, у ҳам кимнинг энгишига қизиқарди. Лекин барибир у киши ҳам яна бир нарсани билмасди...

Дўппидеккина қишлоқнинг кафтдек келадиган боғида икки бола олишиб ётибди. Гуё бири бирининг елкасини ерга теккизса шу қишлоққа эга бўлади, уни қучоқлаб қаёққадир олиб кетади...

Абдимурод энди рақибининг ўнг қўлиғи остидан олиб чапга қайиришни мўлжаллади. Рақиб бунга йўл қўймади: Абдининг қўлидан ушлаб олди, ўзи пайт пойлаб бирдан рақибининг белига ёпиша кетди. Абдимурод шу лаҳзада унга белини бериб қўйди. Бироқ, ўнғайсизланиб қолмади, мияси ишлади: рақибининг иккала қўли устидан ҳалқа қилиб сиқди ва гавдасининг бор оғирлигини унинг кўкрагига қўйиб ияги билан итара бошлади. Шундай қилгандагина у Бобошернинг тирсаклари зўриқиб оғришини ва қўлини бўшатиб юборшини биларди. Бироқ рақиб ҳадеганда қўйиб юбормади. Қўллари йўғонлиги учун уни писанд қилмагандай кўринди. Энди Абдимурод қандай қилиб бўлмасин, белини унинг қўлидан бўшатиб олиши керак эди. У тишларини ғижирлатиб бир ингранди-да, тушовга олинган йилқидай бирдан ўзини орқага тортди. Шернинг қўли ширқ этиб чиқиб кетди. Энди, афтидан, олишиш бефойда эди, икковларининг ҳам мадорлари тамом бўлганди.

— Икковларинг ҳам тенг экансизлар. Бўлди, иккита олтин медаль икковларингга,— деб улар икковига ҳам таскин бермоқчи бўлди жисмоний тарбия ўқитувчиси.

— Курашсин охиригача. Ахир, Шер уни дабдала қилади ҳозир,— чийиллади Нурмат. Кейин секингина, бироқ эшитиларли қилиб:— Негадир ҳар доим ўйчан ва маъюссан,— деб қўйди.

— Курашаверасизларми?— сўради муаллим рақиблардан.

— Ҳа,— деди Абдимурод биринчи бўлиб.

— Сен-чи?

— Менам,— деди Бобошер.

Яна боягидай зерикарли олишув бошланди. Томо-

шабин болалар ҳам ҳадеб қийқираверишиб безганларидан ўтлар устига ўтириб олган эдилар. Исмоилнинг эса бутунлай уни ўчган, афтидан болалар ким «ўзбегу» ким «қалмоқ» — буни ҳам унитишган эди. Бепарволари ҳатто кетиб қолишди. Йўловчи одамлар ҳам бу қизиқарсиз ўйинга қўл силтаб жўнавердилар. Утирган болалар ўзларича гийбатлашиб, бир хиллари Абдимуроднинг йиртиқ қўйлагига ишора қилиб кулишарди.

Аммо Абдимуроднинг аламзадалигини энди — ҳамма тарқай бошланганда очиқроқ билинди. Унинг миясида «Енгиш» деган фикр бошқача куч билан аланга олди. Бошқа нарса ҳатто сезилмай қолди. Энг ёмони шундаки, у қандай қилиб енгиш ҳақида ўйлай олмасди. «Енгиш керак!» — деган фикр бутун вужудига жойлашиб олди. Узи ҳам шунга — енгиш керак деган фикрга сингиб кетгандай бўлди ва бор ҳаракатни шу фикр туфайли қилди. Бобошер бу даражада важоҳатли эмасди. Бироқ у кучли эди. Агар рақибни бундай гайратли, чидамли бўлганида уни аллақачон «тинчитарди».

Абдимурод Шернинг чап қўлтиғи остидан кўтаришга ҳаракат қилди. Рақиб ҳам унинг усулини билгандай яна қўлидан ушлаб олди. Иккаласи ҳам сочлари тердан жикқа ҳўл бўлган бошларини бир-бирига суяб олишди. Абди ўнг қўлини чиқариб олиш учун орқага қаттиқ силтанди. Шернинг чангагидан чиқиб кетди. Абдимурод шунда пайт пойлаб ўтирмай унинг белига дарҳол ёпишиб, айлантира бошлади. Шер имкони борича чап томонга қийшаяр, огирлигини рақибнинг қўлига соларди. Абдимурод қўймади, ҳадеб уни ён-веридан айлантираверди. Энди мустаҳкам ушлаб олган, қўйиб юбормасди. Бобошер бу сафар қугулишнинг йўлини қилолмади. Абдимурод андек нафасини ростлаб, туриб, яна уни айлантира бошлади. Кўтариб ташлашга қурби етмади, шунинг учун айлантира туриб Шернинг оёғидан чалиб қолишга ҳаракат қилди. Аммо у чалиб йиқитишни ҳам эплолмасди. У яна бир нафас ростлаб, эплай оладиган усули — кўтариб ташламоқчи бўлиб, ўзи томонга тортиб, олдинга қадам ташлаган эди, кутилмаганда оёғи бир нарсага тегиб чўккалаб қолди. Болалар чувиллаб қолишди. Бирдан тўс-тўполон бўлиб кетди. Курашаётганлар бир ёқда қолиб, Саъдулла ака томошабинлар ичидаги жанжаллашаётган икки болани зўрға ажратди. Бу фурсатда Абдимурод ўзини ўнглагунга қадар рақибни устидан босиб олган эди. У

Йиқилишига ишониб қолган, энди фақат елкасини ерга теккизмасликка ҳаракат қиларди. Бобошер эса уни салмоқ ташлаб босаверди, у фирромлик қилди—рақибининг юзига тирсагини тираб аямай ўзини ташлаб юборди. Абдимурод «воҳҳ» деб кўзини юмди. Ўзини қўйиб юборди.

— Оҳ-а, таслиммисан?—пишқирди Бобошер,— таслиммисан, таслиммисан?— У яна бутун гавдаси билан сапчиб тушиб босаверди.

— Бўлди, эй гўрсўхта,— деб Бобошерни тортиб юборди муаллим.

— Аҳмоқмисан, нима бало бўлди сенга?

Жуманинг лаблари титраб кетди.

— Ҳе, лаънати... Нима қип қўйдинг бунинг бошини?— деб бақриб сўқди.

Абдимуроднинг бошидан сизиб қон оқар, қўйлагидан сирғалиб, орқасидан тушарди. Боши ўтлар орасидаги қиясига кесилган тол новдасига теккан, қулоғининг ортидан ярим қарич жойни тилиб юборган эди.

Шундаям «Б» синфдаги Наби, Нурмат, Абдивалилар қувонганларидан чапак чалиб ирғишлай бошлашди. Бошқалар маъюс қолдилар. Қизлар: «Вой ўлдим-эй», дедилар. Бобошер эса жилмайиб ҳаммага қараркан:

— Олдинроқ йиқитишим керак эдику-я, лекин...— деб пишқирди-да, сўнг Нурматнинг қўлидан камзулини олиб кийди. Саъдулла ака унга:

— Номард экансан-ку, шунақа курашадими одам? Бор, жўрангга ёрдам бер,— деб пўписа қилди. Бу орада Жума тентак билан Нурмат жанжаллашиб қолдилар. Жума сўкиниб, дабдурустдан Нурматнинг чеккасига шапалоқ қўйиб юборди.

Боя Абдимурод чўккалаб қолганида Нурмат оёғини тутган эмиш, Жума унга ёпишибди, сўкибди. Улар жанжаллашиб ётганларида, Саъдулла ака уларга андармон бўлганида бу аҳвол рўй берибди...

Саъдулла ўз хонасидаги дориқутидан дока ва дори келтириб, Абдимуроднинг бошини боғлади. Сўнг Абдимурод жўраларидан ажралиб сув бўйига бориб йиғлади. Йиғлаётганини билдирмаслик учун сой сувидан бетини ювиб турди. Танаффусга чиққан болалар унга ачиниб қарашди, у эса ожизларча, болаларча йиғларди. Жума уни йиғлаётганини сезиб турар, гирдида Бо-

бошеру унинг элчиси бўралаб сўкиб айланишар, қон теккан куйлагини ювишарди.

— Ҳаммаси Нурматдан бўлди, Нурматдан! Аблаҳ... Ҳали кўрсатаман уларга.

Абдимуроднинг қалбида алам чўғи янада баландроқ ўт олди. Энди у ўзини тўхтатиб туролмасди. Барча аламлари тилига кўчмай иложи йўқ эди:

— Уларни бирма-бир ўлдираман!..

Ҳа, у шундай деди. Қизишди. Эрта бир кун бу сўзни бутунлай юрагидан чиқариб ташлаши мумкин диди. Лекин ҳозир... Ҳозир у ўзини тўхтатолмасди. Шу ҳолатда синфга киришнйам истамасди. Аммо Жума қистай-вергач, у синфга борди. Дарсдан қизарган кўзларини яшириб, охирги партада ўтирди. Шу ҳолатда уч соат ўқиди. Танаффусларда ҳам ўрнидан жилмади. Уйига кетиб қолгиси келди. Аммо уйига бориб нима дейди?

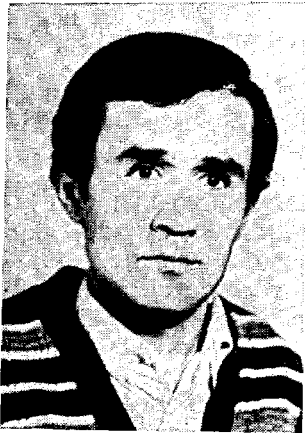
Бошини партага қўйиб олди. Сўнгги соатда шу алпозда, бошини партага қўйиб ётганида Теша муаллим кириб келди. Абдимурод ҳам туриб салом берди. Муаллимнинг: «Нега»? «Нима бўлди?»— деган саволларига жавоб бергач, ўтираётиб партасининг устида бир китоб кўрди. Сиртига қоғоздан жилд қопланган китобни олиб ичини очди: «Сўна». Мойқалам билан қуйидагилар ёзилганди унга:

«Абдимурод, улар қанчалик майда бўлса, сен шунчалик улкансан! Шу китобни ол. Қўлдошева Х.»

«Абдимуроднинг кўзи ўнгида ҳар доим ҳозиргина тўйиб-тўйиб йиғлагандай кўринувчи қизнинг сиймоси намён бўлди. У ич-ичидан жўшиб, қувониб, ҳатто кутилмаганда куйлагиси келиб кетди. Куйласа, куйлаверса. Куйлаб туриб йиғласа.

«Сўна»— гарчи ўқимаган бўлса-да, бу китоб шу қадар қадрли туюлдики, гўё унда ёзилган сўзларнинг барчаси Ханифаники бўлиб туюлди. Ҳозир у бутун китобни ёдлаб олгудек шижоатда. Боя ночор йиғлагани учун ўзини аямай сўқди. Ўзича минғир-минғир қила бошлади. Унинг бу каби ҳолатларини элчи Жумагина яхши ҳис қиларди. Бошқаларнинг кўзи тахтадаги масалалар ва уларни осонгина ечаётган Теша муаллимда.

Негадир Абдимурод айни лаҳзаларда дарсга ҳам, синфдошларининг барчаси ва ҳатто рақибларига ҳам ўзи тушунмовчи, лекин ғалати, муҳаббатгами, ишқилиб, бир нарсага ўхшаб кетадиган туйғу сезди. Ўзи бунга кўп ҳам ҳайрон бўлмади, нуқул хиргойи қилаверди...



Қаҳрамон Суяров Самарқанд область Ургут районининг Жартела қишлоғида 1959 йил туғилган. Тошкент Давлат университетининг филология факультетини тугатган. Ҳозирда Пионерлар уйида ишлайди. Шеърлари республика матбуотида эълон қилинган. Ҳикоялари эса илк марта чоп этилмоқда.

ЧУЛОҚ МУШУК

Сўлим ёз оқшомларининг бирида эшигимиз олдида бир мушук пайдо бўлди. Олдинги ўнг оёғини ярми йўқлигини кўриб, ҳаммамиз анпрайиб қолдик. У чўзиб миёвлаб қўйди.

— Бечора оч қопти...— дедилар онам, сўнг дастурхондан нон олиб, мушукка ташладилар. У очиқиб турган экан шекилли, нонни чала-чулпа ямлаб ютди. Ҳатто ушоқларни ҳам териб еди. Сўнг қандай пайдо бўлган бўлса, шундай йўқолди.

Эртасига худди шу пайтларда яна сўри ёнига келди. Онам унга нон бердилар. Чўлоқ мушук кечагидек гоёйиб бўлди. У куз киргунга қадар гоҳ йўқолиб, гоҳ пайдо бўлиб юрди. Ҳаво салқинлай бошлагач, биз уйда нонушта қиладиган бўлдик. Бир кун тушда овқатланаётган эдик, қия турган эшикдан чўлоқ мушук тортинмасдан кириб келди.

— Бечоранинг оёғини ким шундай ҳолга келтирдийкин?— дедилар ойим, сўнг косадаги ивитилган нондан олиб, олдига ташладилар. Мушук нонни еб бўлгач, деразадан тушиб, қуёш нурига бориб, бир силкинди-да, ўша ерга секин чўзилди.

— Наҳотки биров уни атайлаб кесган бўлса?...—

мушукнинг тиззасидан пасти йўқлигига ичим ачиди.
— Унга азоб беришгани рост. Бўлмаса ҳар қандай пишак¹ ҳам бегона жойдан бориб овқат емайди...— дедилар онам.

Мушук кундузлари уйга кириб-чиқиб, ҳовлимиз атрофида ўралашиб юрар, кечаси негадир уйда ётмас, қаерларга кетиши бизга қоронғу эди.

Бир куни эрталаб юз-қўлимни юваётган эдим, онамнинг қўлларида нон, молхона тарафга кетаяптилар.

— Ҳа, нима гап?..— сўрадим қизиқиб.

— Чўлоқ мушук туғибди. Учта. Бечоранинг қорни очга ўхшайди. Кечадан бери кўринмаётган эди, ҳар қалай...— дедилар-да, молхона тарафга жўнадилар.

Мен ҳам қизиқиб бордим. Эски яшикчанинг ичига туғибди. Унинг болаларидан бири худди ўзидек қўнғир-ола тусда, қолган иккови эса қора экан. Онам эски латта-путта топиб молхонанинг бурчагидан жой қидирдилар-да, мушукваччаларни ўша ерга авайлаб кўчирдилар. Онам эски бир идишда ҳар куни мушукка гоҳ овқат, гоҳ сув ташийдиган бўлдилар.

Мушукваччаларнинг кўзлари очилиб, юрадиган бўлди. Она мушук қўлдан берилаётган емакка қошиқмай, сичқон, чумчуқ ушлаб ейиш учун қаерларгадир чиқиб кетарди. Болалари эса унинг йўлини пойлаб ётар, оналари келиши билан миёвлаб унинг олдига чиқишарди. Мушукваччалар аста-секин онасига эргашиб, ташқарига чиқадиган, сўнг уйга кириб келадиган бўлишди. Офтобда товланиб ётган онасини хумордан чиққунча тўйиб-тўйиб эмишар, сўнг бир-бировларини думидан тортқилашиб, ўйнашиб қолишарди.

Ҳовлига кириб келсам она мушук нолали миёвлаганча уёқдан-буёққа ўтар, унинг бу зорланишидан юрагим эзилиб, нимадир рўй берганини сездим. Сигирни соғиб қайтаётган онамдан сўрадим:

— Нега бунча зориллаб юрибди?..

— Болаларини чақиряпти. Бечора узоқроққа кетган экан, шекилли. Мен ҳам ҳовлида йўқ эдим. Ёввойи мушук келиб, уччаласини ҳам бўғиб кетибди. Келсам, бечора пишак ўлиб ётган болаларининг тепасида йиғлаб ўтирибди. Даштга чиқариб кўмиб келдим. Тушдан бери шу ҳолат, ҳовлининг у ёғига ўтади миёвлаб, бу ёғига ўтади миёвлаб...

¹ Пишак — мушук

Онам кун ботиш арафасида мушукни пиш-пишлаб, аранг уйга киргиздилар. Олдига нон тўғраб ташлади-лар. Бироқ у нонга қайрилиб ҳам қарамади.. Чўлоқ оёғининг устига бошини қўйиб, кўзини юмди. Ҳар замонда инграганга ўхшаган товуш чиқариб, миёвлаб қўярди. Қараб турардим, унинг кўзларидан ёш сизиб чиқа бошлади. Онам ҳам кузатиб турган эканлар:

— Ким айтади унга ақлсиз жонивор деб...

Мушук фақат шу кун эмас, нақд икки ҳафта йиғлади.

Сўнг болаларини эсдан чиқарди, шекилли, кўзёш қилмай қўйди.

Ҳаммаёқни оппоқ қор босиб, қирчиллама қиш кириб келди. Энди мушук онам ётадиган хонада тунайдиган бўлди. Унинг бирор марта идиш ялаганини ёки очиқ дастурхонга интилганини кўрган эмасман. Нима берсак шуни ер, баъзи бир мушукларга ўхшаб одамга келиб суйкаланавермасди. Сандиқнинг тагига кириб олганча, сичқон пойлаб ётарди.

Кейинги йил иккита бола туғди. Иккаласини ҳам катта бўлган жойида яна ёввойи мушук бўғиб кетди. Мушукнинг кечаю кундуз қилган ноласидан юракларим эзилиб кетди. Унинг кўзларига қарашга ботинолмасдик.

Учинчи йили яна иккита туғди. Онам унинг боласини эҳтиётлаб, ўзлари ётадиган хонага олиб кирдилар. У доим молхона ёки емишхонада туғарди.

Мушукваччалар катталашиб, ҳовлида ўйнаб юришганди. Мен сўрига чиқиб олиб, офтобга тобланганча китоб ўқиб ўтиргандим. Она мушук ташқарига чиқиб кетганди. Бир пайт мушукваччаларнинг қўрқинчли миёвлаши қулоғимга кирди. Ҳовлининг бурчагида улоққа тенг келадиган тарғил бир мушук, бундай катта мушукни биринчи маротаба кўришим эди, ола мушукваччани бўғидан тишлаганча босиб турарди. Ўрнимдан туришимга ҳам улгурмадим. Ёввойи мушук бир сакраб, девордан ошиб кетди. Мушуквачча ўлган экан, чеккага олиб чиқиб кўмдим. Чўлоқ мушук миёвлаб ҳовлида пайдо бўлди, оғзида чумчуқ. Онаси кўриниши билан, ёнимда ҳамон қалтираб турган мушуквачча миёвлаб, унга пешвоз чиқди. У оғзидагини боласига беришга шошилмади. Нигоҳи билан иккинчи боласини излади, уни кўрмагач, бир неча маротаба миёвлади. Мушуквачча онасига суйкалганча миёвлаб-миёвлаб

қўйди. Назаримда она мушук фожиани сезгандай бўлди. Боласининг нолакор товушидан ниманидир англади шекилли, инграб-инграб миёвлади...

Она мушук омон қолган боласини бағрига олиб, юз-кўзларини ялай бошлади. Унинг кўзларидан оқиб тушаётган ёшини кўриб, жойимда туролмадим, секин ташқарига чиқдим...

Зада бўлган мушук боласини энди бизларга ишониб ташлаб кетмас, доим ташқарига ўзи билан эргаштириб чиқиб кетарди. Мушуквачча каттайиб, бўйи онасига етди. Юнглари ялтираб қолди. Чўлоқ мушук ҳануз боласига ушлаган сичқон, чумчуқларини келтириб берар, мен бундан олдинига ҳайрон бўлдим. Ахир боласи чинакам мушук бўлган бўлса, чумчуқ ҳам, сичқон ҳам ушлай олса! Бу кузатувлар натижасидан менда шундай фикр туғилди: она мушукнинг боласига бўлган меҳри шуни тақозо этаётган эди.

Битта қолса ҳам мушукнинг боласи улғайганидан хурсанд эдик. Аста-секин у мустақил ов қила бошлади. Баъзан кечалари у бир-икки соат йўқ бўлиб кетарди.

Кечаси ташқарида мушукларнинг қўрқинчли миёвлашидан уйғониб кетдим, бироқ уйқу ширинлик қилиб, яна ухлаб қолдим: Эрталаб туриб қай кўз билан қарамай, ҳовлининг бурчагида мушуквачча ўлиб ётарди. Бу ўша тарғил ёввойи мушукнинг иши эканлигини англадим. Онамнинг айтишларига қараганда, она мушук кеча эрталаб кетганча, ҳануз дараги йўқ, мушуквачча кечқурун чиққанидан қайтмаган экан. Уни ҳовлидан анча узоққа олиб бориб кўмдим.

Чўлоқ мушук кун ботишдан олдин ҳовлига кириб келди. Тишларининг орасида майна. Уни қандай ушлаганига ҳайрон қолдим. Уйга кирмасдан, миёвлади. Боласини роса кутди. Майнани емади.

Онамнинг айтишларига қараганда, бу кунисига ҳам ҳовлини айланиб роса миёвлабди. Майна ҳануз ўчоқ бошида ётарди. Онам уни кечқурун пиш-пишлаб аранг уйга киритди. Олдига нон-пон ташлади, бироқ у ҳеч нарсага қайрилиб қарамади. Қутилмаганда ўзини эшикка урди, олдинги соғ оёғи билан уни итариб очди-да, қоронғулик қўйнида ғойиб бўлди.

— Бечора ўзини бир балога дучор қилиб қўйма... — дедилар онам хавотирланиб, сўнг унинг орқасидан узоқ вақт пиш-пишладилар. Бироқ у келмади...

Эрталаб онам ўтирадиган уйга кириб борганимда,

бурчакда турган мушукнинг башарасини кўриб юрагим жизиллаб кетди. У таланган, юзи дабдала, юнгларида қон қотиб қолган, битта кўзининг оқи чиқиб кетибди. Мен чўлоқ мушукни ўша ёввойи мушук билан тўқнаш келганини, у билан жанг қилганини тасаввур этдим. Демак у қасос олиш учун борган. Бу кураш ни-ма билан якунлагани номаълум эди...

Мушукнинг чақаси узоқ пайтда яхши бўлди. Мен унинг ярасига бир неча маротаба дори қўйдим. Бари бир унинг кўзи кўр бўлиб қолди.

У шундан сўнг уч йил туғмади. Онамга ўрганиб қолди: қаерга борсалар ўша ерга эргашиб борарди. Ҳовлининг ёнидан уй қилиб, кўчиб чиқдим. Онам баъзан бизникига ётгани келсалар мушук ҳам албатта шу ерда бўларди.

Сўнги марта мушук биттагина туғди. Боласи негадир нимжон, қилтириқ эди. Буни уйда туғибди. Энг ёмони шу бўлдики, у юрак олдириб қўйганидан қаерга борса, боласини ўша ерга тишларининг орасида кўтариб борарди. Унинг бу одатини тақиқлашга қилган ҳаракатларимиз беҳуда кетди. Неча марталаб унинг оғзидан боласини тортиб олдик. У ўз билганидан қолмади. Боласига нисбатан теварак-атрофга, бизга ишончи бутунлай йўқолганлигини англадик. Оқибати, у ўз боласини ўзи кўтариб юриб, ўлдирди...

Чўлоқ мушукнинг ҳам тақдири фожиа билан якунланганлигини эшитиб, табиатнинг шафқатсиз қонунларига нисбатан юрагимда беқиёс нафрат уйғонди. Бу воқеа Тошкентга кетганимда рўй берибди. Ўша кунини онам мушук болаларининг олдида ётиш учун келган эканлар:

— Бечора уйдан менга эргашиб келаётган эди. Уйингга яқинланганимда бирдан йўқолиб қолди. Пишпицлаб роса чақирдим. Қани келса. Қаёққа даф бўлганига ҳайронман. Ҳеч бундай қилмасди. Келиб қолар деб ноилож уйга кирдим. Ҳаял ўтмади. Эшикнинг олдида итларнинг ириллаши, мушукнинг чинқириғи эшитилди. Биз ҳайҳайлаб ташқарига чопиб чиқдик. Уч-тўртта ит ҳовлидан чиқиб кетди. Мушукнинг дарағи бўлмади. Эрталаб ўлигини ҳовлининг этагидан топдик. Бечоранинг кўзлари даҳшатли даражада очилиб, қотиб қолибди. Итларнинг биттаси унинг нақд бўйнидан тишлаган экан. Кўрлиги унга панд берган. Бўлмаса ҳеч қачон итларга мушук тутқич бермайди...

ЖАЖЖИ ҲИКОЯЛАР





Ғани Абдуллаевнинг касби боғбончилик. Тошкент область Калинин район, Қатортол қишлоқ советига қарашли «ХХ-партсъезд» колхозида боғбон бўлиб ишлайди. Ҳикоялари республика газета-журналларида тез-тез чоп этилиб турибди.

ЖАЖЖИ ҲИКОЯЛАР

АЖОЙИБ ИСБОТ

Вали йўл-йўлакай сирпанчиқ учиб келаркан, ўзидан олдинда кетаётган қизчани туртиб юборди. Қизча қорга коптокдек думалади. Вали унга қиё ҳам боқмади.

Валининг қилиғини кўриб қаршисидан келаётган Қобил ота ранжиди:

— Қандай бераҳмсан? Менга қара, кимнинг ўғлисан?

Вали «Нима ишингиз бор?» дегандек Қобил отага чимирилди. «Тагин гап тегмасин», деб отасининг исмини айтмади. Қўлини силтаб, физиллаганича уйига жўнади.

— Отасига раҳмат келтирмайди, бунақа беодоб болалар,— деди унинг ортидан қараб қолган Қобил ота.

Мактабдан келаётган Собир эса йиқилган қизчани ўрнидан турғазиб овутди, уст-бошига илинган қорни қоқиб, совуқ еган жажжи қўлларини «куҳ-куҳ»лаб иситди.

— Ассалому алайкум,— деди Собир ўзига кулимсираб яқинлашган отага.

— Қалай, қизча опоқми?— саломга алиқ олгач, сўради ота.

— Опоқ, опоқ, Полвон қизча экан. Ҳозир уйига етиб олади,— деди Собир.

— Аввало сенга раҳмат. Кимнинг ўғлисан?— отанинг унга ҳаваси келди.

— Фармон аканинг.

— Сенга яхши таълим берган отангга минг раҳмат!

Собир қувониб раҳматни отасига етказди. Қобил отанинг қизчани қорга думалатган боладан хафа бўлганини ҳам қўшиб қўйди.

— Тунов куни айтувдим,— деди отаси Собирдан хурсанд бўлиб,— тентакдан ақл ўрганиш учун у қилган ишнинг аксини қилиш лозим. Шунини амалда исботлабсан. Яша, ўғлим!

ФЕРУЗА «НОН» ЁПДИ

Феруза каттагина қўғирчоғини офтоб тиғи тушиб турган деворга суяб қўйди. Атрофини супуриб, тозаллади. Олдига «дастурхон»— газета ёзди. Унга озгина қанд-қурслардан ташқари кичкина шишачада гул қўйишни ҳам унутмади.

— Энди-чи, биласанми?— деди қўғирчоққа,— нима керак? Нон керак. Нон қўйсак дастурхонимиз жудаям чиройли бўлиб кетади. Нонни, кичкина-кичкина кулчаларни ўзим ясайман.

У жажжигина пақирчасида тупроқ, сув келтириб, лой қорди. Уни муштлаб-муштлаб ийлади,— «хамири»дан зувала ясади. Сўнг қўғирчоғига:— Қараб тур. Хамир қилишни кўриб билгандирсан. Нон ясашни ҳам ўрганиб ол,— дея тайинлади.

Қўғирчоғи хўп дегандек шод. Очилаётган ғунчадек жилмайгани-жилмайган.

Феруза онажониси нон ясаётганида кўрганидек, жажжи бармоқларини ишга солади. «Нон» ва «кулчалар» ўртасига шакллар ясайди. Уларни офтоб тиғли

жой — тандирга қўйгач, қўғирчоғига тайинлади: «Мен уйга кириб чиқай, нонларга қараб тур», деди.

Бу вақт кўчада юрган қўзичоқ келиб, қўғирчоқни ҳидлаб, ялади. «Нон»ларни эса тепкилаб, босди. Ферузани кўриши билан қўзичоқ дикирлаб, онасининг олдига қочди.

— Вой-вуй, нонлар увол бўпти-ку... Қўзичоқ босгунча қа-ра-а-аб, бўзрайиб туравердингми? Ачиниш ўрнига, кулиб туришингни қара. Нонни ҳурмат қилманг, энди ёпиб бермайман.

Шунақа. Феруза кичкина бўлса ҳам жуда зукко. Иш ва сўзлари қизиқ-қизиқ.

ТУҒРИНИНГ—ҚУНГЛИ ТУҚ

(Эртак)

Деворнинг ёнма-ён қавагидан мўралаб турган икки сичқон офтоб тушиб турган жойда ёнғоқ еяётган боғбонни кўриб шивирлашибди.

— Одати қизиқ экан. Сўраб келган қўшни сичқонларга кўтарганича ёнғоқ берармиш. Биз ҳам қўшнимиз-ку, юр,— дебди биринчи сичқон.

— Зотимизни ёмон кўрарди-ку, мен унга ишонмайман. Ўғрилиқ қилмасин деб, битта-битта ёнғоқ бериб алдаса керак. Унга билдирмай биттадан ёнғоқ ташисам ҳам бир қишликни йиғиб қўяман, ҳузур қилиб ейман,— дебди иккинчиси ва шеригининг қистовига кўнмабди.

Биринчи сичқон ҳуштавозе билан боғбондан ёнғоқ сўради:

— Тўғрилиқ билан сўраб келганингдан хурсандман. Неча дона ёнғоқ кўтара оласан?— дебди боғбон.

— Учта.

Боғбон учта ёнғоқни бир парча латтага тугиб унга берибдида:

— Йўлда кимни кўрсанг, сўраб олдим, дегин. Шунда сенга ҳеч ким индамайди. Ўз яқинингдагиларга ҳам айт. Келишсин, қўшни ҳақи деб уларга ҳам ёнғоқ бераман. Агар ким ўғрилиқ қилса, сири очилади, кейин адабини бераман.

Тугунчани бемалол, шахдам кўтариб уйига кетаётган сичқон йўлда шеригини учратибди. Шеригининг юраги така-пука, қинидан чиқиб кетаётгандек. Боғбон амаки энгашиб турганда писиб бориб битта ёнғоқчани

Ўғирлаган экан. Қўрқув билан келаётгани учун юзидан оққан терга мўйловлари ҳўлланиб, шалпайган. Бунинг устига қўшнисининг учта ёнғоқни бемалол кўтариб келаётганидан бўшашибдими, ёнғоғи қўлидан учиб кетди. Боғбоннинг «Ҳай ўғри!» деган овози эшитилди. Учган ёнғоқни олмоқчи бўлаётган ўғри сичқон бир ирғиб тушди-ю, қочиб қолди.

— Яхшиям унинг фикрига қўшилмаганим. Бўлмаса ўғри бўлиб қўлга тушардим,— дебди шериги.

Тўғрининг — кўнгли тўқ, эгрининг — йўли йўқ, деб шунга айтадилар-да!

ЯХШИЛИК

Эрталаб дадам буюрган ишни акам билан бўлишиб олдик. У тоқларнинг ёнидан чуқурчалар қазиса, мен сув қуяман.

— Хорманглар!.. Ҳа, баракалла,— деди қўшни амаки ғовшоҳнинг орқасидан, кейин акамни ўз олдига имлади.

— Ҳовлингдаги сўри, тоққа қара, икки новдаси кузда атайин жуда узун қирқилган... Биз бу томонга пархиш қилиш учун даданг билан келганмиз. Хабаринг борми, ё йўқми?

— Хабарим бор, амакижоп.

— Яхши. Пархишга пича қарашворсанг.

Шунда акам дадамнинг буюрган ишини қиялпман, деса бўлармиди? Бўларди. Дарров сўрига чиқиб, икки узун новдани авайлаб ерга туширди. «Амаки, сиз уринманг», дея қўшнининг ҳовлисигача уни кўмиб, учидан бир қариччасини чиқариб қўйди. Бунгача акамнинг терлаб-пишганини кўрсангиз эди.

«Ўзидан кўрсин... Кечқурун дадам келса, сиз буюрган ишни қилмай, бировнинг ишига лақиллаб, меңи қийнади, тоққа бир ўзим сув қуйдим, дейман. Дадам роса уришсин»...— ўйлайман ўзимча.

Кечқурун акам дадамга тоқни пархиш қилишда қўшни амакига қандай ёрдам берганини айтиб берди.

— Яхши иш қилибсан. Пархиш шу йилиёқ яхши новдалар беради. Узум ўзидан чиққанига не етсин... Узингдан озгина кечсанг, яхшилик топаверасан.

Акамнинг ишини аям ҳам, опам ҳам маъқуллашди.

— Акам қўшнига бемалол ёрдам берсин, деб тоққа

бир ўзи сув берган Каримжонга ҳам раҳмат денг, дадаси,— деди оғим бошимни силаб.

— Кўпдан-кўп раҳмат.

Оғзим очилиб, ҳайрон бўлиб қолдим. Яхшиям акамни дарров дадамга чақмаганим. Яхши ишига тушунмай бекорга ёмон кўрган эканман.

ПАМИДОРЛАР

Шаҳарлик Зариф қишлоқдаги поччасиникига меҳмонга борди. Поччасининг ўғли Собир томорқасида картошка ниҳолларига сув тараётган экан. Эгатларда оқ капалаклар қанот қоқиб тургандек қийғос картошка гулларига Зарифнинг ҳаваси келди.

— Парваришини менга ҳам ўргат,— деди у Собирга.

— Картошка-ку парваришдан чиқди. Мана бу эгатлардаги памидорнинг бир қаторини сен парвариш қилақол, ўргатаман,— деди Собир ва биринчи эгатдан тушиб, чопиқни амалда кўрсатди.

— Қойил қиламиз,— деди Зариф енг шимариб ва иккинчи эгатдан Собирникига ўхшатиб бир оз чопди. Энгашиб, ниҳолларнинг бўғзидан сиқиб ўсаётган ўтларнинг илдизидан суғириб тозалади. Собирга ўхшаб эринмайдиган бўлса белидан «айриладиган». Ҳисоблаб кўрса эгатнинг охиригача яна олтмиш-етмиш марта энгашиб турадиган. Офтоб, ишда «пишмаган» танидан тер қуйиб кетяпти. Осонгина қирма чопиққа ўтди. Собир буни зимдан билса ҳам индамади. «Меҳмон-де. Тўғрисини айтсам қийналиб қолади. Кўнгилга оғир олмасин. Қайтадан ўзим чопиб қўярман».

«Қолган ишга қор ёғар» деганларидек бошқа ишга алаҳсиган Собир чопиқни унитди.

Ез чилласи. Поччасиникига келган Зариф ўзи «оталик» қилган памидорларга ҳадиксираб боқади. Салама ўтларнинг қисувидан сарғайиб толган ниҳоллар Зарифга: «Бел қайишмай алдам-қалдамлик билан бизни шу куйга солдинг» дегандек боқади. Собир чопиқ қилган дуркин ниҳоллар эса «Ҳалол меҳнатнинг боласимиз» дегандек жилмаяди. Бу вақт ҳовлида ҳечким йўқ. Собир далада. Поччасига ёрдам қилаётган экан. Ҳозирча опаси нимжон памидорлар ҳақида Зарифга оғиз очгани йўқ.

«Меҳмон, уялмасин» деб, балки Собир ҳам, поччаси ҳам бир нарса дейишмас. Лекин нимжон памидор-

лар қўл учида қилган ишини фош қилиб тураверса, уларнинг юзига қандай қилиб қарайди?!

КАМТАР ИШЧИГА ЎХШАЙДИ

Биламан, дадам баҳор пайтида кўчат экишни ўйламай бекорга санғиб юрган болани кўрсалар унга рўй-хуш бермайдилар. Дадам мени кўрганларида чиройи доим очиқ бўлишини истайман. Дадамнинг дилидагини англаб, томорқамизга бир қатор ток экдим.

— Яхши экибсан. Барака топ. Энди, «Бир туп ток эксанг икки туп тол эк!» деган гап бор элда. Баҳорнинг ҳар бир куни ғанимат — деди дадам.

Боғимиз этагидаги толдан иккита йўғонроқ поясни кесиб, ҳар бирини тўртга бўлдим. Чуқурини кенгроқ ковлаб, ихлос қўйиб эккан толларимга қараб, хурсанд бўламан. Аммо кечқурун дадам келди-ю, юзларини мен кутган қувонч нури эмас, хафалик аломати қоплади.

— Оқ толдан экибсан-да,— деди шоп мўйловини шалпайтиб.

— Бу тол токка бўлмайдами?— ҳайрон бўлиб сўрайман.

— Пояси ишқом учун эгилмайди. Хиёл эгсанг қарсиллаб синади. Токларни ёз бўйи опичлаб туришга тоқатим йўқ, деган-да, бу. Ҳали ҳам кеч эмас. Оқ толлар ўрнига қора толдан эк, болам. Поя берса астойдил эгилиб хизмат қилади токларга. Камтар ишчига ўхшайди.

Хўп дадажон, дедим-у, оқ тол ёнидаги қора тол тагига бордим. Бир дам пояларига ҳавас билан тикилдим. Айниқса, дадамнинг, камтар ишчига ўхшайди, деган ҳикматли сўзлари меҳримни унга улаган эди-да.

БОҒБОН СУЗИ

Дилшод бугун маъюс ҳолда уйга кириб келди. Қовоғидан «қор ёғаяпти».

— «Беш» олдим, деб осмонга сакраб, қувнаб келардинг, ҳар куни. Ёмон баҳо олдингми бугун?— сўради кир юваётган онаси.

— Қизиқсиз-а, ойи, нега энди ёмон баҳо олар эканман?!— ҳайратдан кўзларини чақнатди у.

— Бўлмаса нега хомушсан, болам. Дардингни тўкиб, ёзилгин мундоо-оқ.

Дилшод аввалига тўғриси айтсам ойим хафа бўлармикан, дея иккиланди. Онаси: «Айтақол болам, айтақол. Нега хомушсан?» деб қистайверганидан кейин айтақолди.

— Мактабдан қайтишда, каттакон клубдаги мажлисни томоша қилдик. Раис бувани-чи, ойи, сўзлари жуда ҳам кўп экан. Роса сўзладилар. Боғдаги узумларни ҳам мақтадилар. Дадамлар бўлса жудаям оз сўзладилар. Сўзлари шунақа камми, ойи? Қўлларини кўкракларига қўйиб, саҳнадан тез тушиб кетдилар. Уртоқларимдан бирам уялдимки, қўлларим билан юзимни беркитдим.

Дилшод айниқса, охири жумлани тўлқинланиб айтди. Киприкларини пирпиратиб, ҳаяжон тўлқинини ҳамон босолмасди.

— Вой, боласи тушмагур-ей. Шунга хафа бўляпсанми?— бир оз диққанафас бўлган онасининг чеҳраси ёришди.— Сенинг ўрнингда бўлганимда хурсанд бўлардим. Биласанми, даданг камтар ва содда. Соз ишлаб, оз сўзлашни яхши кўради. Лекин дадангнинг бошқа ажойиб сўзлари кўп. Элга ёқимли, жуда ширин. Мен билан боққа борсанг айтиб бераман.

Эртасига опа Дилшодни боққа бошлаб келди. Сўри ва ишқомлардаги «қирмизи», «ҳусайни», «кишмиш»лар нур талашиб товланади. Саф-саф осилиб турган узумларга Дилшоднинг ҳаваси келди. Кўзи ўйнади. Каттакон узум бошини узишга кўзи қиймади. Бир шингилини узди-да, карсиллатиб еди.

— Маза экан. Оҳ-оҳ, ойи сиз ҳам енг!

— Маза эканми, а,— кулиб қўйди онаси.— Баракали, чиройли узумлар ернинг саховати — ширин сўзидир. Дадажонинг ерни сўзлатгунча қанча тер тўқди. Неча бор «тиллашди» у билан. Даданг ва ер меҳри бири бири билан қўшилиб, эл-юрт ғамида куйманади. Билсанг, ернинг ҳосили — сўзи дадангнинг дил сўзидир. Раис бувангни ҳам тўлқинлаштириб сўзлатган дадажонингни сўзидир...

ОҚ УРИК

Томорқамиздаги мевалар ҳар хил: олча гилос шафтоли... Бобомнинг хаёллари эса кўпроқ боғ этагидаги ўрикда. Танаси йўғон. Кўм-кўк баргли шохидан қуриган шохи кўп.

— Азиз, бери кел,— чақиради толдан хуштак ясаб чалганимни эшитиб бобом.

— Ҳозир,— дейман-у, «эх, уришсалар нима дейман» дея бир оз орқамга тисарилиб турдим. Кеча ўртоғим Собир билан ўша ўрик дарахтидан довучча қоқиб еганмиз-да, таги кесак, узуқ-юлуқ шох, баргларга тўлган.

— Ҳосили бор экан, қоқишибди,— оёқ остига қараб ачинади бобом.— Қара, борми яна.

— Унда-мунда бор,— баландга аланглайман.—пишса бир пақирча чиқади.

— Хайрият, бор экан. Борини эҳтиёт қилайлик.— Илтижо билан боқадилар менга,— яхши пишсин. Ўртоғингга ҳам берасан.

«Довучча қоққанимизни сезган эканлар-у, ётиги билан тайинляптилар»— хулоса чиқараман сўзларидан. Кўм-кўк довуччалар кун сайин катталашиб, оқ тусга кирмоқда.

Собир ўтган-кетганида уни кўриб, менга қитмирлик қилгани-қилган.

— Ўрикдан қоқ. Еймиз. Мунча аяйсан. Бобонг ҳам болаларга ёмон кўриниб, ўрикни кўриқлагани-кўриқлаган.

— Яхши пишса сенга ҳам берар эканлар,— дейман бобомни ёқлаб. Кутилмаганда томорқамиз колхоз ерларига қўшилибди. Ўрнига янги планли жойдан беришибди. Гулдираб келаётган бульдозер ўригимиз тагида тўхтади. Кабинадан тушган қорача йигит салом бериб бобомга юзланди:— Ўрикни ағдарамиз. Ўрни экинзорра қўшиларкан.

— Беш-олти кун сабр қил. Уриги хомроқ.

— Арзимаган ўрик, деб,— тўнғиллади бульдозерчи.

— Арзимаса ҳам данаги арзанда. Уриги пишса данаги тўқ бўлади. Экиб кўпайтирмоқчиман.— Колхозда қанча-қанча ўрикзорлар ҳосили нурини тўкиб ётарди. Экин баҳона ҳаммаси қирқилди. Баргак, туршак дастурхондан ўчди. Соғлик керакми, экишни ҳам ўйлаш керак.

— Мақсадингизга тушундим отахон, кечиринг. Яхши хилиданми, дейман,— бульдозерчи оқариб кўринган ўрикларга боқди.

— Оқ ўрик, бўтам. Қишлоқда бундан бўлак пишшон қолмади. Данагидан кўчат қилсам сенга ҳам бераман. Бутун қишлоққа тарқатсам армоним қолмасди.

— Яшанг бобой. Ниятингизни агрономга ҳам айтаман...

Бу пайт Собир билан мен бульдозерни томоша қилиш баҳона уларнинг сўзини зимдан тинглардик.

— Бобонгни қизганчиқ, деб нотўғри ўйлар эканман. Билсам ҳаммани ўйлар эканлар,— деди Собир.

— Кўрдингми, бульдозерчиям олдин тушинмай, кейин уялиб қолди,— дейман бобомдан фахрланиб.

Ҳил-ҳил пишган ўрикка маза қилдик. Бобом бир косасини атайин Собирларникига ҳам чиқартиб бердилар. Фақат данагини қайтариб бериш шарти билан...

ЯХШИ АМАКИ

Кўча бўйидаги ариқнинг суви ўйноқлаб сой томон оқади. Сув сал кўпайса борми, ариқнинг саёз жойидан тошиб кетади.

— Ҳой бола, кетмонингни тезроқ олиб кел,— деди бу ҳолдан хавотирланиб турган киши, мактаб боғига кетаётган Ғиёсни кўриб. Ғиёс бехос овоздан зийрак тортди. Қуёш нуридан ярқираб турган янги кетмончасини дарҳол елкасидан қўлига олди. Уша киши томон юрди.

«Ваалайкум ассалом»— баландроқ айтилган бу сўз Ғиёсни ҳайратга солди: «Салом бермасимдан олдин нега алик олди. Пичинг қилаяптими, салом бермади, деб. Яқинроқ борганимда салом бераман-ку».

— Ассалому алайкум! Кечирасиз амаки.

Амаки эса лом-лим демай, Ғиёснинг қўлидан кетмончани олди. Ғиёснинг: «Сиз уринманг. Ўзим қиламан бунини», деганига қарамай ариқнинг тошай деб турган жойига тупроқ ташлай бошлади.

— Ассалому алайкум,— деди Ғиёс бу гал ёлбориш оҳангида. Амакининг кўзлари шалдираб тўлиб оқаётган сувда. Томирлари бўртган қўллари билан ариқ бўйини маҳкамлайди.

Тезроқ салом бермаганимга дарров жаҳллари чиқиб кетибди-де,— ўзича ўйлайди Ғиёс, амакининг қалтироқ қўлларига ўйчан боқиб. Балки қўллари ҳам шунинг учун титраётгандир.

Мактаб боғида ишларкан, кечгача ҳам кўнглидаги хиралик кетмади. Биров орқага, тортаётгандек қўли ишга бормади. Амакига салом бермасдан алик олгани, берган саломни эса аликсиз қолгани қалбини тикандек тирнайди.

— Э, э,— деди дадаси кечқурун ўғлининг арзига ту-

шуниб етгач,— соч-соқоли оппоқ, қошлари ўсиқ, тезоброқ кишини айтаяпсанми? Бечоранинг нимасидан хафа бўласан. Уруш инвалиди бўлса. Бомба портлаганда тупроқ тагида қолган. Контузия бўлган. Қулоғи кар-ку, бояқиш.

— Қўлларининг қалтираши ҳам ўша бомбадан кейин бўлган, денг. Мен бўлсам...— Шу топда ўша киши Фиёснинг кўзига жудаям беозор, яхши амаки бўлиб кўриниб кетди.

ЁМОНГА ҚУШИЛИБ...

Экинзор ёнида сигирини етаклаб боқаётган Фиёс ўзига рўбарў келаётган синфдошидан сўради:

— Қўйнингдаги нима?

— Гилос, ол, еб кўр,— бир сиқим узатди Салим.

— Узумзор яқинидаги гилосданмасми бу?

— Топдинг. Худди ўшандан.

— Ий-е — Салимга тижилиб қолди Фиёс,— гилосли жой ҳам сизларга қарашлими? Утган кунни ҳам келатгандинг қўйнингни тўлдириб, ўша ёқдан.

Синфдоши аввалига нима дейишини билмай гуноҳкордек сизди ўзини. Баҳона топгач, дадилланди:— Биласан, дадам колхозда катта боғбон. Гилосдака меваларнинг қанчасини экиб ташлаган. Сенинг даданг ҳам. Тўғрими Фиёс? Шундай экан гилосда бизнинг ҳам ҳақимиз бор.

— Фиёс:— Барибир, колхоз учун экишган-де,— деди-ю, Салимнинг кўнглига қаради. «Хўп десанг бирга гилосга борамиз, кечроқ», деганига рози бўлди. Бундан Салим хурсанд: «Гилосни роса шилганлигимни ҳеч кимга айтолмайди. Тили қисилади. Узинг ҳам роса олдингку, дейман.

Кечки пайт. Шабада ғир-ғир. Жухоризор панасидан шивир-шивир овоз келади:— Олдин гилосга сен чиқ,— Фиёсни туртади Салим.

— Йўқ. Аввал сен чиқ.

— Сен бемалол териб туш. Кейин мен.

Бўлмади. Фиёс дарахтга чиқди. Гилосдан дам оғзи-га, дам чўнтагига соларкан, пастга ҳам ташларди: «Ол, еб тур».

Шамол борган сари ғувуллар, шохларни беланчакдек тебратарди. Фиёснинг оғирлигидан ёйдек эгилган шох бутогидан ажраб силкинганича ерга бош урди.

Қарсиллаган овоздан етиб келган йўловчи безовта. Қўм-кўж шох орасидан зўрға туриб келаётган Гиёсдан ҳол сўрайди:

— Емон тушмадингми, ҳой бола?

— Қўлим сал...— Қўрқувдан ранги ўчган Гиёс шохдан тирналган билагини кўрсатди.

— Ҳечқиси йўқ. Қош қораймасдан уйингга етақол.

Гиёс йўлда ён-берига қараб-қараб қўярди:

«Қаёққа қуён бўлдинг, Салим? Ҳе ўргилдим гилосингдан!»

— Ўғлингизнинг аҳволини кўринг, дадаси,— она ўғлини жаҳл билан кутиб олди. Гиёс хомуш. Қўйлаги алвир-шалвир. Ёқавайрон.

— Бемаҳалда юрмасдинг. Бирор бетамизга қўшилдингми? Ростини айт.

Гиёс дадасига воқеани «оқизмай-томизмай» айтади.

— Шайтон экан оғайнинг. Гилосдан ташқари ўрик, шафтолилар экканмиз. Тўғри, бунда дадаси ҳам тер тўккан. Оғайнингнинг фикрича дадаларимиз эккан, деб меваларни ташмалайвериш яхшимас. Уят. Экканимиз колхоз мулки. Меҳнатимизга ҳақ олганмиз.

— Узимам шундоқ ўйловдим, дада. Унга қўшилиб...



ПАЛЬТО

Уйдан айвонга чиқсам, укам зўр бериб дадамнинг вешалкага осиглиқ турган пальтолари олишга интиларди. Кошки, бўйи етса. Пальтога етиш учун тагига стулчасини ҳам қўйиб олибди.

— Дониёр, пальтони нима қиласан?— деб сўрадим таажжубланиб.

— Олиб беринг, кейин айтаман,— деди дўмбоқ қўлларини пальтога узатиб.

Мен нима қилар экан, деб унга пальтони олиб бердим. У қопқора кўзларини уйнатиб, севинч билан менга ялт этиб қаради-да, пальтони судраганича ташқарига олиб чиқа бошлади.

— Ҳой, пальто лой бўлади,— деб кийимни унинг қўлидан тортиб олдим. Шунда Дониёрнинг узун киприклари намланди, қора қошлари чимирилди, лабларини чўччайтириб:

— Мен уни Ленин бобомнинг устиларига кийдирмоқчи эдим,— деди у Владимир Ильич Лениннинг кўчамизга ўрнатилган ҳайкалинини деразадан кўрсатиб,— кўряпсизми? Ахир қор ёғаяпти. Ленин бобом совуқ еб қоладилар-ку!

— Дониёр, Ленин бобомиз совуқ емайдилар. Уларнинг юракларида ўт бор. Бу ўт ҳеч сўнмайди!— дедим.

ҚУЛОҒИ ТОПИЛДИ

— Кечаги айтганларингизни-чи, ойи, ҳаммасини ўрганиб бўлдим, айтиб берайми?

— Ҳа майли. Бўлмаса оёғинг қани?

Эркинжон:

— Мана,— деб оёғини кўтариб кўрсатган эди, йиқилиб тушишига сал қолди.

— Қулоғинг-чи?

— Мана,

— Қани йўқ-ку?

— Мана турибди-ку, ҳозир ойнага бориб қараб келай-чи, турибдимикан. Сиз қалпоғимнинг тагида тургани учун кўрмаётгандирсиз.

Эркинжон ойнага қараб келиб:

— Бор экан-ку. Мана,— деди қулоғини чўзиб кўрсатиб.

— Бари бир қулоғинг йўқ, нега деганда боя супургини олиб келиб бер десам, қулоқ солмадинг. Гапга қулоқ солмаган болаларни қулоғи йўқ бола дейишади.

Эркинжон чопиб бориб, ҳовлининг бир чеккасида, дарахт тагида турган супургини кўтариб келди ва:

— Энди қулоғим бор-а?— деди.

ФАРИДА УСМОНОВА

ГУДОК

Лобарни кўрганлар, ана гудок келяпти, дейдиган бўлишган. Нега дейсизми? Чунки у бўлар-бўлмасга қулоқни батанга желтириб товуши бўғилгунча ариллаверади-да. Шуниси, қизиқки, бақириб йиғлаганига яраша кўзидан бир қатра ҳам ёш чиқмайди. Ўзи кичкина бўлса ҳам жа айёр-да. Сабаби ҳали кичкина деб кўнглига қаравейришган, нима деса шунини бажаришган, мана, оқибати. Дадаси қараса, Лобарнинг қичқирғи кундан-кунга ошиб, ҳар хил хархашалари кўпайиб кетди. Кейин уларнинг жонига тегиб Лобарнинг айтганини қилмай қўйишди. Лобар хип бўғилиб қолгунча қичқирди. У қичқириб-қичқириб кўзини қия очади-да, менга ким қараётганикин деб ўғринча қараб ҳам қўяди. Ҳеч

ким назар-писанд қилмаётганини кўриб баттар алам қилиб қичқира бошлайди. Қичқираверганидан овози чиқмай қолиб анча маҳалгача ҳиқиллаб ўтирди, кейин зерикди шекилли, «бор-э, йиғлаб менга нима зарил, ҳеч ким эшитмагандан кейин», деб уйига кириб кетди.

Шу-шу у йиғламайдиган бўлган. Бўлмаса яна ўзига жабр-да!

ОНА

Ҳасан қалдирғочнинг инига чиқиб, қўйнида уч-тўртта тухум билан қайтиб тушди.

— Менда тухум, қушнинг тухуми — мақтанди ўртоқларига.

— Қани, қани...

— Қўй болам, онаси келса қарғайди, жойига чиқариб қўй,— деди буни кўрган бувиси.

— Онаси мен олганимни қаердан билади.

— Онаси билади, болам, қўй жойига.

— Майли,— истамайгина, яна инига қўйиб тушди. Бир-икки кун ўтгач, уйни қалдирғоч болаларининг овози тутди.

ЖАҲОНГИР НАҲАНОВ



Жаҳонгир Наҳанов 1971 йил Самарқанд область, Норпой районида тугилган. Унинг ҳажвий, шеърӣ машқлари республика матбуотида мунтазам босилиб туради. Жаҳонгир 1986 йил «Гулхан» журналининг лауреати, 1987 йилда эса «Ленин учқуни» ҳамда «Юлдузча» нашриётининг ҳамкорлиги билан уюштирилган «Ҳар доим бўлсин қуёш» деб номланган конкурсда ғолиблар қаторидан жой олди. 1987 йил «Еш гвардия» нашриётида чоп этилган «Бойчечак» коллектив тўпламдан унинг ҳажвий ҳикоялар туркуми ҳам жой олди. Жаҳонгир Наҳанов айни пайтда Тошкент шаҳридаги 236-ўрта мактабнинг 10-синфида таълим олмақда.

ҲИКОЯЛАР

КИЙИК ҚИСМАТИ

Қалин чакалакзордан туёқлари ерга тегар-тегмас чопаетган она кийик отилиб чиқди. Унинг вужудини қўрқув қамраб олган, бир дақиқа тўхтаб, нафасини рўстлаб олишга юраги дов бермасди. Кийик ўзини хилват ғорга урди...

Аввалари она кийик ўз боласи билан йиртқич ҳайвонлардан қочиб, бу ерга тез-тез келар эди. У боласини эса олиши биланоқ кўзлари ёшга тўлди. Йирик-йирик дона бўлиб, юзига оқиб тушди. «Оҳ, қароғим!.. Сенга нима бўлди экан? Бояги икки оёқлиларга ем бўлмадингмикан-а?..» Унинг ичи тирналди. Бўлиб ўтган воқеа бирма-бир кўз олдидан ўта бошлади...

Қун яримлаб қолган, подадаги кийиклар дарахтларнинг соясига ўзларини уришган эди. Она кийик ҳам кийикча билан бирга четдаги эман дарахти тагида ястаниб, баъзида эса ўтларни чимдиб, дам оларди. Бироқ она кийикнинг ичига гулғула тушган, қандайдир фожиарўй беришини кўнгли сезган эди ўнинг. Кийик янглишмаган эди. Бир оздан сўнг аллақерлардан билинар-би-

линмас шовқин эшитила бошлади. Бу товушлар тобора яқинлашарди. Она кийикнинг қулоқлари динг бўлди. Урнидан сапчиб туриб кетди. «Бу ўша — қўлларида даҳшатли чақмоқлари бор икки оёқлилар-ку!» — хаёлидан ўтди унинг.

Она кийик олдинга талпинди. Кийикча энди оёқларига турган эди ҳамки, чақмоқларнинг гумбурлаши эшитилди. Тўдадаги беш-олти кийик билан бирга у ҳам ерга мукка йиқилди...

Қолганини она кийик эслай олмади. У боласининг йиқилганини кўриб, гангиб қолганди.

Она кийик беихтиёр, даҳшатли воқеа содир бўлган жой томон йўл солди. У ўша жойнинг олдига яқинлашганда, куйган гўшт, тутун ҳидлари атрофни тутиб кетганди. Унга яқин икки оёқлилар бақириб-чақириниб, қаттиқ «ҳо-ҳо»лашар эди. Улардан бири чеккага чиқиб, кийикларнинг терисини шиларди. Она кийикнинг вужудига қалтироқ тушди. Чунки икки оёқлининг ёнида боласининг боши қон-у тупроққа қоришиб ётар эди.

Кийикнинг кўзлари қонга тўлди. Қаттиқ туёқлари тошларга урилиб жаранглади. Ҳар нарсадан чўчийдиган бу кийик эс-ҳушини йўқотдими ё вужудда улкан қасос ўти чақнадими, душманга ташланди.

Бирпасда қий-чув кўтарилди. Кийикнинг бу қилигидан икки оёқлилар саросимага тушиб қолишганди. Улардан бири тезда ўзига келиб, қўлидаги «чақмоқ»ни унга тўғрилади. Яна ўша даҳшатли садо янгради. Она кийикнинг кўзи қоронғулашди, унинг ичини алланима куйдирмоқда, ўзи эса тобора оғирлашиб борар эди. У қоқилиб, бир ўмбалоқ ошди-да, бошқа турмади. Унинг кўзлари очиқ қолган, аллақандай беғуборлик бор эди унда...

ПАРТАШУНОС

Алгебра дарси аллақачон бошланиб кетган. Аммо менинг хаёлим партадаги ёзиқ-чизиқлару расмларда. Бу ерда ҳар балони топса бўлади. Камон ўқи қадалган юрак дейсизми, одам деса одам эмас, маймун деса маймун эмас афт-башараси дейсизми, хуллас, расмлар галереяси.

Ўзим 7 «а» синфининг энг интизомли «икки»чилариданман. Ўқитувчи доска олдида чиқарса, билмайман,

дейман. Гап-сўзсиз «икки» қўйилади. Бошқаларга ўхшаб: «Кейинги дарсда жавоб берсам майлими?»— деб сўраб ўтирмайман. Ортиқча гап эшитишларни бошимга ураманими?!

Дарс бошлангандан кейин партага чиппа ёпишману, то танаффусга қўнғироқ чалингунча бош кўтармайман. Бошқалар бўйинларини жирафадай чўзиб, деразадан спорт майдончасидаги футболни томоша қилишаётганда, хаёллари дарсда эмаслиги тезда билинади-да!

Мен эса партадаги расмларни томоша қиламан, ўзим ҳам янгиликлар киритаман. Баъзи бир «устоз кўрмаган»ларнинг расмлари тагига норозилигимдан ёзиб қўяман, баъзиларини мақтайман...

Мана буни қаранглар, на кенгуруга ўхшайди, на туяга. Расмни чизишни билсанг, чиз-да, номард! Партани ўшанақа расмларинг билан тўлдириб нима қиласан? А?

Мана буни расм деса бўлади. Тап-тақир бошни чизиб қўйиб, тагига «Раҳм кал-овсар»,— деб ёзиб қўйибди. Маладес!..

Шу десангиз, парташунослик билан шуғулланиб, ўқишни ҳам ташлаб қўйган эканман. Ҳаммаёқни икки босиб кетибди. Яна бу ҳам етмагандай, синф мажлисида мени ёмонлашади денг. Бўладиганим бўлди. Аммо шундай бўлса ҳам без бўлиб туравердим...

Шундан сўнг, ёнимга дарс қилишдан эринмайдиган Наргизани ўтқизиб қўйишди. Уқишим устидан назорат қилармиш. Шу Наргизаси бало бўлди. Танаффуслардаям орқамдан югургани-югурган. «Ҳой, Азим, уни тайёрладингми, буниси қопкетмадими?.. Қийналаётган бўлсанг, уйимга кел, ёрдамлашиб юбораман...» Бунақада бош кўтариб юриб бўладими?

«Бундан баттар бўл»— деяпсизми? Ҳўв. Менга қаранг. Узингизни парталар «галерея»сида кўрмоқчимисиз? Боплаб чизиб қўярдимку-я, Наргизадан чўчияпманда. Яна муҳокамага қўймасин мени. Ҳа майли. Сизлар билан пачакилашиб ўтирмайман. Ҳали физикани қилганим йўқ, «ойимпошша» катта танаффусда ҳам орқамдан «дум» бўлиб юрмасин. Ия, ана, ўзи ҳам кўриниб қолди. Бўпти, мен кетдим. «Қуён» бўлиб қолмасам бўлмайди шекилли...

БИРИНЧИ БОР ЙИҒЛАГАН БОЛА

Биринчи дарсга қўнғироқ чалинганга анча бўлган. Болаларнинг фикру хаёлини тарих ўқитувчиси Олим аканинг сўзлари қамраб олган. Уқувчиларнинг хаёлан ибтидоий одамлар билан мамонт овлар, ё бўлмаса Македонский билан Чингизхон қўшинларига қарши танк ҳам самолётларини ишга солиб, жанг олиб борарди. Лекин шу пайт синфнинг эшиги шахт очилди-ю, барчанинг хаёли бўлинди. Эшик олдида сочлари кирпи ниналардек тиккайган, костюмининг тугмалари чала-чулпа солинган, бебош, ўлгудек айёр, муштумзўр, лекин дарсларга келганда нўноқ синфдошлари Ортиқ турарди.

— Мумкинми?

— Хўш, нега кеч қолдинг? Бугун қандай баҳона топаркинсан, эшитайлик-чи!— деди ўқитувчи кўзойнагини тўғирлаб.

— Биласизми, ҳалиги... Гапнинг очиғини айтиб қўя қолай,— деди Ортиқ маҳмадоналиги тутиб.— Шу десаңгиз, мактабга келаётиб, бир чумолининг оёғини босиб олибман... «Ҳой, галварс» деб юборди чумоли. «Энди қандай қилиб уямга етиб оламан, оёқни ишдан чиқардинг-ку...— деди яна у. Жаҳлим чиқиб тумшуғимга бир туширай дедим-у, ўзимни тийиб қолдим. «Ҳар ҳолда пионерсан-ку,— дедим ўзимга ўзим.—Ке, шу бечорани манзилга обориб қўя қолай». Ярим соат излаб зўра топдим уясини...

Қиқир-қиқир бошланди. Уқитувчи ғазабдан узоқ вақт нима деярини билмай турди. Кейин эса ўзича нимадир деб пичирлади-да, Ортиққа ўтиришни буюрди. Дарс яна бошланди.

Танаффусдан сўнг, Ортиқнинг олдига қўрқа-писа Собир яқинлашди:

— Ортиқ, хоҳлайсанми, мен сенга дарсларни ўзлаштиришда ёрдам бераман... Хоҳласанг, дўст ҳам тутинардиж...

Ортиққа ўртоғининг таклифи ёқмади:

— Менга қара, аълочи бўлсанг ўзингга. Лекин менинг ишимга аралашма, билдингми? Сендақа ўртоқдан ўргилдиму...

— Тушундим... тушундим. Бошқа қайтарилмайди,— деди қўрқиб кетган Собир ва синфга кириб кетди.

Собир баҳона бўлди-ю, Ортиқ «ҳамманг Собир та-

рафдасан, кучимга ҳасад қиласанлар-да», деб ҳамма билан уришиб чиқди.

Шу-шу бўлди, Ортиқ ҳеч ким билан гаплашмай қўйди. Мактабга келади: охирги партада лунжини шишириб ўтиради. Кейин индамайгина уйига «суриб» қолади. Бир хил пайтларда умуман қораси кўринмайди.

Кунлар шу тариқа ўтаверди, кейин синфлараро футбол мусобақаси бошланиб қолди...

Ортиқ «менсиз ютқазашади», деб мактаб стадионига келди. Келди-ю, атайлаб синфдошларининг кўзига кўринадиган жойда туриб қолди. Аммо уни кўриб, кўрмасликка олдилар. Ортиқ хомуш тортиб чеккага чиқиб ўтирди. Фигони чиқди. Тўполон қилмоқчи бўлди-ю, ўзини босди.

Ўйин эса бошланган эди. 7 «Б» синф ўқувчилари дастлабки дақиқаларданоқ дадил ҳаракат қилиб, Ойбек қўриқлаётган дарвозага тўп киритишди. 7 «А» синфининг ўйини сира қовушмасди. Шу орада иккинчи тўп киритилди.

Ортиқ икки ўт орасида қолди. Ичидаги икки овоз уни икки тарафга судрай бошлади. Бири «Ана кўрдингми, қадринг ўтди. Сени ўйинга олишмадими, ҳечқиси йўқ! Ютқизишсин, ундан баттар бўлишсин! Уларсиз ҳам кунинг ўтади», деса, иккинчиси: «Уларнинг сўзига кирмай чакки қилдинг. Ахир нима бўлсаям синфдошларинг-ку! Кечирим сўра, Ортиқ...» дер эди.

Шу пайт ўйинчилар танаффусга чиқишди. Ортиқ на у, на бу овозга ён босиб улар олдига яқинлашди.

— Хўш... қалай? Менсиз ишларинг битмас эканми? Ҳа майли, ўйнасам ўйнай қолай...— деди у мийиғида кулиб.

Болаларнинг нафаси ичига тушиб кетди. Ҳамма Ортиқдан юзини ўгирди.

— Йўқ, керак эмас, Ортиқ. Ютқазсак ҳам сенсиз ютқазайлик,— деди Ойбек ўртоқларига «кетдик» дея ишора қилар экан.

Ортиқ биринчи бор ғалати аҳволга тушиб қолди. Биринчи бор синфдошлари олдида кўзларига ёш олди.

Ортиқ улар ортидан бир зум қараб турди-да, югуриб кетди. Боши оққан томонга югуриб кетди...

Югураверди, югураверди... Сўнг бехос қоқилиб тушди-ю, ўзини ўтлар устида кўрди. Тўпасида осмон.. Чексиз, чексиз... Кўм-кўк, кўм-кўк. Тагидаги ер билинмай-

ди... бўшлиқ... Унинг кўзларидан ҳамон кўзёшлари оқиб тушарди.

ДАШНОМ

Мажлис бошланди. Синф бошлиғимиз Нозима писмиқ яна гапни айлантириб келиб, менга тақади:

— Мана, Илҳом Утаев, ҳеч қандай мактаб ишини бажармайди. Яна аълочимиш! Бошқалар синф учун жон куйдиришсин-у, у эса ялло қилиб юраверсинми? Йўқ, бунақаси кетмайди. Темурчилар отрядига қўшилсан. Вақти йўқ эмиш? Бошқалар буш вақтни қаердан топишяпти? Уялмайсанми?!

«Нима, баҳоларни сен қўяяпсанми? Олдин ўзингга боқ, кейин ноғора қоқ-да. Ҳе, ўргилдим...»

Шундай қилиб, камина темурчилар отрядига аъзо бўлди. Дастлабки топшириқ: бир кампирнинг юмушларини енгиллатиш. Ёши олтмиш бешдан ошиб қолган бувимга ёрдам бермайману, етти ёт бегона кампирга кўмаклашаманми, деган хаёллар билан унинг эшигини тақиллатдим. Мункиллаб қолган, ҳасса ушлаган кампир чикди. У ўзига ярашмаган кўзойнагини тўғрилаб, менга узоқ қараб турди. Одоб билан саломлашдим. Кампир алик олди-да:

— Болам, кимсан? Ҳеч танимаяпман,— деди.

— Бувижон, мен мактаб темурчилариданман. Юмушингиз бўлса, қарашиб юборгани келдим. Исмин — Илҳом.

— Умрларингдан барака топгурлар! Кеча ҳам иккита бола келиб, оғиримни енгил қилиб кетишувди. Яна келишса керак бугун,— деди кампир ичкарига киришни таклиф қилиб.

Эътироз билдирдим.

— Бувижон, ишингиз бўлса айта қолинг, бир зумда қилиб ташлайман,— дедим аслида бу иш ёқмаётган бўлса ҳам.

Гаплашиб-гаплашиб у кишининг исм-фамилияларини ҳам билиб олдим.

Кампир пальтосининг чўнтагидан пул олиб узатди:

— Нон олиб келсанг бўларди, болам.

Уйдан отилиб чиқдим, бир оз югуриб, панага ўтдим. Нима, қиладиган бошқа ишим йўқми? Нон дўкони бир километрдан ошиқроқ жойда бўлса...

Бундай қарасам, мендан бир синф юқори ўқийдиган Соли билан Маҳкам шу ёққа келишяпти. Саломлашдик. Соли қўлимдаги сумкани кўриб, деди:

— Нима қилиб бу ерда сумка билан турибсан, Илҳом?

— Ҳа, энди, магазинга бориш ёқмаяпти,— дедим батафсил сўзлагим келмай.

— Ойингнинг айтганини қилмасанг, яхши эмас,— деди ақл ўргатиб Маҳкам.

Бор-е, ишингни қил, энди ўргатмаган сен қолувдинг, дедим ичимда.

Улар кетишди. Яна беш-ўн минут турдим-да, кампирнинг уйи томон югурдим. Қирасолиб йўлда тўқиган ёлғонимни ишлатдим:

— Бувижон, магазинда нон йўқ экан...

— Ҳа, яхши, болам. Кечқурунроқ ўзим чиқиб келарман,— деди кампир гапларимга чиппа-чип ишониб,— кечаги болалар келди. Ердамлашишяпти барака топгурлар. Қани, юр, сенга таништирай.

Болаларни кўрдим-у, турган еримда қотиб қолдим. Не кўз билан кўрайки, қаршимда Соли билан Маҳкам турарди.

Нима қиларимни билмай, отилиб кўчага чиқиб кетдим. Кампир эса «ҳай-ҳай»лаганича қолди...

Шу воқеадан сўнг Маҳкам ва Солининг кўзига тик қарай олмайдиган бўлдим. Ҳар учрашганимда уларнинг нигоҳида: «Наҳотки сен пионерсан?!»— деган савол бордай туюлади.

Буниси энди ўзим-ўзимга берган дашномим эди.

«ТУПРОҚ» ОПЕРАЦИЯСИ

Адҳам имтиҳонларга тайёргарлик кўрарди. Бошқа синфдошлари сингари у ҳам ҳаяжонда. Пухта тайёрланмаса бўлмайди, саккизинчи синф!

Бир куни уни йўқлаб ўртоғи Бахтиёр кириб келди.

— Ҳа, олим, ўқияпсанми? Ўқийвер, ўқийвер! Мен бўлсам ҳеч қандай қийинчиликсиз имтиҳон топширмақчиман!— деди у мийиғида кулиб.

— Қандай қилиб?!— Адҳам ҳайрон бўлиб сўради.

— Оппа-осон. Кеча бир мисол устида бошим қотиб турувди. Бувим фолбинга борибдилар. Йўл-йўриқ олибдилар. Мозор тупроғи ўқитувчи ўтирган стол тагига сепилса, ухлаб қоларкан. Ушанда бемалол шпаргалкадан кўчириб олаверамиз! Қалай, аканг қарағай!..

Имтиҳон куни Бектемир қовоғи солиқ мактабга кириб келди.

— Олиб келишни унутган бўлса-я?!— деди Адҳамга Бектемир.

— Олиб келади. Сен уни билмас экансан,— деди Адҳам.

— Яна ўша ҳақда гаплашайсизларми? Вой лақмалар-эй! Мана кўрасизлар, Қарим ака бари бир ухламайди,— деди Раҳим.

Бахтиёрни кўришгач, Адҳам билан Бектемир енгил нафас олишди.

— Энди билдирмасдан «халоскор»ни чўнтакдан олсак, бўлди. «Беш»гина бизники!— деди Адҳам.

Имтиҳон бошланди. Беш минут ўтди, ўн минут ўтди. Бахтиёрнинг кўзи Қарим акада.

Қарим ака Бахтиёрнинг тикилиб ўтирганини кўрдида, деди:

— Ҳа, Бахтиёр, менда саволинг борми?

— Мендами? Йўғ-е, менда савол йўқ,— дея у кўзини дафтарга тикди.

Бирмунча вақт ўтгач, у яна ўша тарафга беихтиёр қаради. Бу қараш ўқитувчига ғалати туюлди. У кўзойнагини тўғрилади ва Бахтиёр ўтирган партага яқинлашди.

— Бирон нимани тушунмаяпсанми?

— Ҳаммаси тушунарли...— каловланди Бахтиёр.

Ўқитувчи елкасини қисганича жойига бориб ўтирди. Бир лаҳзадан сўнг, Қарим ака яна унга назар солди: Бахтиёр ҳамон ўқитувчига тикиларди.

— Нима, мени биринчи марта кўраяпсанми? Бугун сенга нима бўлди ўзи?— ажабланди муаллим.

Уч соат ўтди-кетди. Бахтиёр бор-йўғи иккита мисолни еча олди, холос.

— Сенга ишониб учтагина мисол ишлабман, қаердан ҳам гапингга лаққа тушдим,— тўнғиллади Бектемир уйга қайтишаётганда.

Икки кундан сўнг ёзма иш натижаси аён бўлди. «Тупроқ» операцияси қимматга тушди. Уч ўртоқ ҳам нақдгина «икки» олишганди.

«ЕРДАМЧИ»

Неъмат дарвозани очди-ю, синфдоши Адҳам ва унинг ёнидаги Акбар сураткашни кўриб ҳайрон бўлди. «Ак-

бар сураткаш»— бу Акбарнинг лақаби, чунки у синфларидаги яккаю ягона сураткаш-да!

Ҳол-аҳвол сўрашгач, Адҳам гап бошлади:

— Бизларни нега келганимизни билмасанг керак-а? Бўлмаса эшит, сен ўтган куни бувимнинг оғирини енгил қилиб турибман, ҳамма ишни ўзим қиламан, дегандинг. Ҳозир деворий газета чиқаряпмиз. Шунинг учун сен суратга тушишинг керак. Биласанми, шунақаям зўр сурат чиқсинки, сен кир ювиш машинаси ёнида кир юваётган бўласан, ҳар тарафга кўпик сачраб туради...

Бу гапларни эшитиб Неъмат дудуқланиб қолди:

— Қ-келинглар, яхшиси с-суратга туширмай қўя-қ-қолинглар.

— Ие, нимага?— дейишди иккалови бирваракайига.

Неъмат қизариб-бўзарганча ҳамон дудуқланарди:

— Ҳ-ҳа-а, рост, ёрдамлашаман, м-масалан, бу-бувим электр токидан қўрқадилар, шунинг учун кир машинасида кир юваётган пайтларида мен кнопкаларни босиб тураман. Синглим ҳовли супураётганида з-зерикмасин деб хиргойи қиламан, яна-чи, яна...

Эртаси куни бу ҳақиқат деворий газетага кўчди. Кир юваётган буви, унинг ёнида эса бир қўлини белига қўйганича кир ювиш машинаси кнопкасини босиб турган, синглиси ҳовли супураётганда хиргойи қилаётган Неъматнинг карикатураси чиқди.

Деворий газета осиглиқ турган мактаб коридорида эса ўқувчилар тўпланиб қолган эди!..

АРИЗА

Синфдошлар ҳар томонга тарқаб кетадиган бўлишди. Бир хиллари билим юртига, техникумларга, бошқалари ўқишни давом эттиришади... Ҳа, бу жуда ачинарли эди. Саккиз йил ичида қадрдон бўлиб қолишганди улар.

Ўқишни давом эттирмоқчи бўлганлари эса, тўққизинчи синфда қолиш учун директор номига ариза ёза бошлашди. Бири бундоқ ёзади, бири ундоқ...

Ариза топширилгандан кейин икки кун ўтгач, синф раҳбари дарс ўтаётган пайтда хонага директор кириб келди. Ўқувчилар ҳурмат сақлаб ўринларидан туришди.

Ўтиришга рухсат бериб, директор мийиғида кулиб деди:

— Қодиров Одил ўрнидан туриб юборсин-чи!

Малладан келган паканагина бола ўрнидан турди.

— Бу сенинг аризангми?— саволга тутди директор. Одил бир парча қоғозга узоқ тикилгач, деди:

— Меники...

— Тўққизинчи синфга ўтмоқчимисан? Баҳоларинг қандай?— деди директор.

Одил уялиб бошини ҳам қилди.

— Аъло баҳоларга ўқишаётган синфдошларинг билим юртларига касб танлагани боришса-ю, сен бўлсанг ҳеч қайси фанни ўзлаштирмай туриб, тўққизинчига ўтмоқчи бўлибсан-да... Институтга киришингда отанг имтиҳон топширар экан-да!.. Мана, қўлимда ўқишни давом эттирмоқчи бўлган ўртоғингизнинг ажнабий тилда ёзган аризаси. Сизни шу билан таништирмоқчи эдим.

Синф раҳбаримиз бир чеккада тортинганча турарди. Ахир у Одилнинг отаси раис бўлганлиги учунгина уни «сийлаб» юборганди-да.

Директор сўзларни таржима қилгунича терга ботиб кетди ва ниҳоят, «тарихий ҳужжат»ни тиклай олди. Унда шу сўзлар битилган эди:

*«Тошкент область, фалон район,
фалон мактаб директорига
саккизинчи синф битирувчиси
Қодирн Одилдан*

АРИЗА

Ман шу йил, яъни 1985—86 ўқув йилида 8 синфни таммулиман. Ман унинг синифни бутириб, қишлоқ хужалиги институтига кирмақчиман. Шунинг сабабда мани хужжатларимми ўқиши давом итириш учин қолдирсагиз...

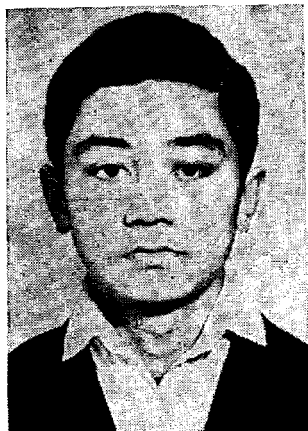
ҚОДИРП.

Синф раҳбаримиз директор олдида изза бўлиб қолди. Директор унга ғалати қараш қилди-да, деди:

— Сиз билан алоҳида гаплашамиз!

Директор чиқиб кетди. Ўқитувчимиз унинг орқасидан қушдай учиб чиқди. Мактаб коридорида унинг овози баралла эшитиларди:

— Ўртоқ директор, Собир Абдуғаниевич! Айб менда эмас-ку...



ҲИКОЯЛАР

ИНШО

— Қомил, менга иншо ёзишимда ёрдам бергин. Узим ҳеч ёза олмаяпман. Эртага биринчи соатда Роза Каримовна сўраб қолади,— деди Дилфуза танаффусда.

— Ҳа, майли, мендан нима кетди,— Қомил синфдошига иншо ёзиш йўлларини тушунтира бошлади.— Аввал ўрта ҳисобда уч пунктдан иборат план тузиб оласан. Кейин бирорта шоирнинг шу темага оид бир шеърдан эпиграф танласанг, яна ҳам яхши бўлади. Сўнг-ра қиш фаслининг тасвири келтирилади. Дов-дарахларнинг ҳолати, қушлар қаерларга учиб кетишганлари ва бошқаларни чиройли қилиб ёзасан. Тушунарлими?

— Ҳа, тушунарли. Раҳмат сенга. Уйга борибоқ ёзишга киришаман.

Дарсга қўнғироқ чалиниб, ўқувчилар жой-жойларига ўтиришди. Муаллим дарсни бошлаши биланоқ, Алининг шивирлаган овози эшитилди:

— Қомил, она тилидан айтган иншони ёзиб бер. Ма, қоғоз,— деди Али бир вароқ қоғозни буклаб-буклаб иккинчи звенонинг биринчи партасида ўтирган Қомилга отаркан.

— Ҳали, танаффусда,— деди Комил ўзини зўрға бо-
сиб.

Уқитувчи бун пайқаб қолди:

— Нима гап, Қурбонов?

— Йўқ, ҳеч гап эмас,— деди Али бошини қуйи со-
либ.

Муаллим бу ҳақда бошқа гапирмади.

Дарс тугагач, Али Комилнинг олдига югургилаб
келди.

— Комил, ҳали нега иншо ёзиб бермадинг?— деди
у нафасини ростлаёлмай.

— Уйга берилган вазифани дарсда ёзадими? Эсинг
борми ўзи? Бундай пайтларда дарсни тушунмай қолиш
ҳеч гап эмас.

— Майли, ҳозир ёзиб берақол.— Қурбонов ручка
билан қоғозни синфдошининг қўлига тутқазди.

Комил қоғозни нари сурди:

— Мен сенга ёзиб берадиган аҳмоқлардан эмасман.
Хоҳласанг тушунтириб беришим мумкин.

— Дилфузага ёзиб берган ким?

— Мен унга ёзиб берганим йўқ, тушунтириб бердим
холос.

— Менга тушунтириб беришнинг кераги йўқ. Ёзиб
берасан дедимми, ёзиб берасан. Синф раҳбаримиз:
«Бир-бирингизга ёрдам беринглар», деган эди-ку.

— Сен тушунмабсан, оғайни. Мен сенга ёзиб бери-
шимнинг нима кераги бор? Мен сенга ёзиб берайин-у,
сен эса баҳони олиб ўтиравергин, шундайми? Йўқ,
оғайни, чучварани хом санабсан. Бунақада сен текин-
хўр бўлиб қоласан.

— Ҳа, майли, сен менинг дўстим эмас экансан.
«Дўст бошига кулфат тушганда билинади», деган гап
бор. Сен эса...

Алининг қўлтиғидан тарвузи тушиб, коридорга чи-
қиб кетди.

Эртасига шу, яъни 5-«Б» синфда она тили дарси
бошланди. Уқитувчи Роза Каримовна болаларга шун-
дай деди:

— Мен сизларга ўтган дарсда «қиш ҳақида иншо
ёзиб келинглар»,— деган эдим. Ёзиб келдингларми?

— Ҳа,— дейишди болалар барварига.

— Жуда яхши. Қани, Низомов, ёзиб келган ин-
шоингни ўқиб бер-чи?

Комил Низомов ўрнидан туриб, иншосини ўқиб бер-

ди. Комил синфдаги энг илғор ўқувчи. Деярли барча фанлардан аъло баҳо олиб ўқийди. У иншони қисқа ва маъноли қилиб, «5» га лойиқ ёзган эди. Фақатгина охирги жумлани ғализроқ тузганлиги учун сал адашиб қолди. Шунда орқа тарафдан «пиқ» этиб кулган овоз эшитилди. Ҳамма ўқувчилар ўша томонга бурилишди. Бу — сизларга таниш бўлган Али эди. Унинг одати шунақа. Бўлар-бўлмасга болаларни эрмакляб, кулгани кулган.

Роза Қаримовна Комилнинг иншосини эшитиб, синф журналига «5» қўйди. Сўнгра Алини турғазиб, ёзиб келган иншосини ўқиб беришини сўради. Али худди елкасидан оғир юк босиб тургандай зўрға ўрнидан турди. У иншони тутилиб-тутилиб аранг ўқиди. Иншо чала ва мазмунсиз ёзилган эди.

— Утир,— деди ўқитувчи ва унга «2» қўйди.

Али уялганидан партанинг тагига кириб кетай деди.

Роза Қаримовна Алига насиҳат қилмади, уни сўкмади. Фақат маъноли қилиб: «Аввал ўзингга боқ, сўнг ногора қоқ», дегандай қараб қўйди.

ТАШВИШЛИ КЕЧА

Мен аслида каптар боқишга қизиққан эдим. Лекин бунга дадамни кўндирилмадим.

— Яхшиси товуқ олиб бера қолай,— деди дадам.— Каптардан кўра товуқнинг фойдаси кўп бўлади.

Ўйлаб қарасам, дадам ҳақ. Рози бўлдим. Магазиндан бир ўрам симтўр олиб келиб, қўшнимиз дурадгор уста Бегижон акани чақирдик-да, ҳовлимиз этагига товуқхона қуришни бошлаб юбордик.

— Бу ерга юздан ортиқ товуқ сиғади,— деди уста асбобларини йиғиштириб сумкасига соларкан.

Якшанба кунини дадам билан бозордан йигирмата макиён ва бешта хўроз олиб келдик. Ўрганиб олгунча уларни ташқарига чиқармадим. Кейинчалик ҳовлимиздаги беда экилган жойга қўйиб юборадиган бўлдим. Мактабдан келибоқ, товуқларга дон, сув бераман. Дадам эса ҳар бозор кунини беш-ўнтадан товуқ олиб келадиган бўлди. Курки бўлган товуқларга тухум бостириб, жўжа очирардик. Икки йил ичида товуқларимиз сони юз эликтага етди. Ҳар кунини товуқхонага кириб, тухум олиб чиқаман. Тухум гўштдан ҳам фойдалироқ бўлганлиги учун укаларим тухум ейишни канда қи-

лишмас, ўзимиздан ортганини сотардик. Уйимизда гўшт тугаб қолса, хўрозларнинг семизроғини сўйиб, шўрва пиширардик.

Товуқ — етти хазинанинг бири эканлигини ўз кўзим билан кўриб турибман.

Бир куни товуқларни санасам, битта кам чиқди. «Адашиб қолдим шекилли», деб қайта санадим. Бари бир битта кам. Ҳеч ердан топилмади. Эртасига яна бири ғойиб бўлди. Бундан хабар топган дадам таажжубланиб:

— Товуқларимиз қаёққа йўқолаяпти экан, ҳайронман,— деди.

«Товуқларим қўшниларикига девор ошиб ўтиб кетмаяптимики», деб ён деворли қўшниларикига чиқиб суриштирдим. Уларнинг қаерга ғойиб бўлганини ўйлаб, ўйимнинг охирига етолмасдим.

Бир куни уйда ухлаб ётсам, Акмал мени уйғотиб қолди:

— Ака, туринг тезроқ. Ҳозир битта сариқ ит товугимизга яқинлашаяпти. Бўсез-чи, ака!

Мен тезда шим-кўйлагимни кийиб, ташқарига отилдим. Чиқсам, уйимизнинг ён томонидаги пол ости шамоллатиш учун қўйилган туйнукдан кириб кетаётган тулки боласининг думидан таниб қолдим. Мен вақтни ғанимат билиб, уйимизнинг ён ва орқа томонидаги барча туйнуқларни гувала билан беркитиб чиқдим.

Ойим, дадам ишга, синглим Гулнора эса Акмални боғчага олиб кетди. Ўқишдан ёзги таътил берганлиги учун мен уйда ёлғиз қолдим. Товуқхонанинг атрофини зимдан кузатдим. Товуқхона томига вақтинчалик ёпилган тунокалардан бири қаттиқ шамолда нариги томонга сурилиб, анча жой очилиб қолган экан.

— Ҳа-а, шу ердан ўғирлаётган экан-да. Акмал қўққис ҳовлига чиқиб қолганлиги учун тулки товуқ ўғирлашга улгуролмай туйнукка кириб кетди. Ҳамма ухляпти деб ўғриликка эрталаб келаркан-да. Ҳа муғомбир-э. Чучварани хом санабсан, Тулкивой. Сени бошлаб таъзирингни берайки, ўзинг ҳам қойил бўлгин.

Шоти қўйиб, товуқхона томига чиққач, тунукани жойига сурдим-да, устига уч-тўрт ғишт бостириб қўйдим. «Тулкини ўлдириш керак» ўйладим ўзимча...

Омборхонадан сирти резина билан қопланган узун электр сим топиб, унинг бир учига вилка ўрнатдим. Симнинг иккинчи учидан беш сантиметр узунликдаги

резинасини қирқиб олиб ташлаб, чамбарак ясадим-да, айвонимиздаги газ-ўчоқнинг орқа томонига ташлаб қўйдим. Сўнг ҳовлига чиқиб кекса ўрикнинг соясига солинган тўшакка чўзилдим.

Тун. Ҳамма қаттиқ уйқуда. Фақат уйда мен уйғоқман холос. Кийиниб, айвонга чиқдим. Овоз чиқармаслик учун Гулноранинг слансисини кийдим. Пайпасланиб, юриб, айвонга чироқни ёқдим-да, ён-веримга қўрқув аралаш қараб қўйдим. Секингина бориб, газ-ўчоқнинг орқасидаги симни олдим-да, аста зинапоядан тушдим. Ҳаво очиқ. Осмонда саримсоқ пиёзнинг арчилган бир бўлагига ўхшаш ой билан милтиллаб турган юлдузлар кўринарди. Майин шабада эсмоқда. Жимликни фақатгина товуқларнинг қа-қағлаши-ю, чигирткаларнинг чириллашигина бузарди.

Тулки кириб кетган туйнукдаги гувалани олиб, симнинг яланғоч учларини худди шиллиқуртнинг шохларига ўхшатиб икки томонга кердим-да, туйнук оғзига тиқиб қўйдим. Иккинчи учига ўрнатилган вилкани эса, айвон ичидаги штепселлга суқиб қўйдим. Чироқни ўчириб, уйга кирдим. Жойимнинг қаердалигини билмай Акмалнинг оёғини эзиб олсам бўладими? Укам бақириб юборди. Мен қўрқиб кетганимдан кўрпамга ўраниб олиб, бир неча дақиқа нафас олмай турдим. У бир оз ингради-да, сўнг жимиб қолди. Кўрпадан бошимни чиқариб, уйга чўмиб кетдим: «Тузоқдан сал ташвишланаяпман-да. Яна биронтаси эшикка чиқса ток уриб юбормасин. Кейин «Буни ким қўйди», деса нима дейман? Ишқилиб бирор кор-ҳол юз бермасин-да. Барибир муттаҳам тулкини ушлаш керак». Мен яна анча вақтгача уйғоқ ётдим.

Бирдан ташқарида тақира-туқур овоз эшитилиб қолди. Чиққани эриндим. Борган сари тўполон авжга чиқиб, товуқларнинг овозлари баралла эшитилар эди. Ҳовлига чиқсам, уйимизга тулкилар тўлиб кетганмиш. Ҳар бири биттадан товуғимизни паққос тушираётган эди. Товуқ патлари эса ҳар тарафга сочилиб кетган.

— Товуқларни битта қўймай енглар. Бугун катта базм бўлади,— буйруқ берди, пешонаси оқ қашқа тулки товуқ гўштини чайнаб туриб.

Аксига олиб уйимизда ҳеч ким йўқмиш. Қўшнилари чақирай десам овозим чиқмайди. Нима қилишимни билмай, дир-дир титраб турганимда, ўлганнынг устига тепгандай ўнтача тулки тишларини ғижирлатиб, менга

яқинлаша бошлади. Уларнинг энг каттаси сўлагини оқизганича, тишларини кўрсатиб деди:

— Ҳозир сенга тулки боласига тузоқ қўйиш қандоқ бўлишини кўрсатиб қўяман! Сени мана шу ўткир тишларим билан тилка-пора қилиб ташлайман!

Тулки энди менга ташланаман деб турганида уйғониб кетдим. Тонг отиб қолай дебди. Айвонга чиқиб, қарасам, штепселга вилкани қандай суқиб қўйган бўлсам, шундайлигича турибди. Шошиб вилкани суғурдимда, туйнукдаги учи очиқ симни олиб ташлаб, ичкарига мўраладим. Зим-зиё. Фақатгина бир томондан сал ёруғлик тушиб турибди. Ҳайрон бўлиб, дарча орқали қўшни томонга ўтдим. Қай кўзим билан қарайки, туйнукларнинг бирини гуваласи икки-уч бўлиниб, ерда ётибди. Мен хайратдан ёқамни ушлаб, туйнукка тикилганимча ўй суриб қолдим. Хайрият, ўлмабди. Мен бўлсам очиқ туйнукдан чиқаман деганда симга тегиб, тил тортмай ўлади дегандим. Сизгирлигини қаранг, токка яқин йўламабди ҳам. Еспирай. Тикилган гувалани суриб, тешиб бу туйнукдан қочиб кетиши хаёлимда ҳам йўқ эди. Нима бўлса ҳам айёр-да. Анча жойгача қон томчилаганига қараганда тумшуғи ҳам қонаганга ўхшайди.

Мен бунни тезда уйдагиларга етказдим. Зум ўтмай бу воқеа бутун маҳаллага ёйилиб кетди. Қандай қилиб дейсизми? Ойим айтганлар-да. Аёлларни биласизку. Қўни-қўшниларга мақтангиси келаверади.

Йиллар ўтди. Лекин тулки биз томонларга бирон марта ҳам келмади. Биз тулкидан бутунлай қутулган эдик.

СИРЛИ ЁСТИҚ

— Тезроқ бўлинглар болалар. Кеч қоламиз. Эртароқ етиб боришимиз керак.— Бу ўқитувчи Одил ака Қаримовнинг овози эди.

Шаҳардан ёрдамга келган ўқувчилар қишлоқдаги мактаб биносидан чиқишиб, ўқитувчилари билан далага пиёда йўл олишди.

Улар катта йўлнинг икки томонига эгилган тут дарахтларининг тўкилган заъфарон баргларини эзиб борар эдилар.

Ниҳоят далага ҳам етиб келишди. Пахтазорга назар ташлаганда, узоқдан бошидаги этакларини ушла-

ганларича шийпонга яқинлашиб келаётган бир қанча колхозчиларни кўриш мумкин. Шийпондан чиқиб келаётган бригадир ўқувчиларни илиқ кутиб олди:

— Келинглар, яхши дам олиб келаяпсизларми?

— Ҳа, энди келаяпмиз-да, Гаффор ака,— деди ўқитувчи бригадир билан кўришар экан.

Гаффор ака болаларга уқтира бошлади:

— Қани, энди ҳар бирингиз биттадан эгатга тушиб олиб, ишга киришинглар. Пахта чаноғида қолмасин. Шунда терган пахтагиз баракали бўлади.

Ўқувчилар, худди ширага ёпишган чумолилардай, этакларини бўйнига осганларича пахтазорга шўнғиб кетишди.

Тушга яқин пахталарини орқалаган болалар шийпон томонга дарёдай оқиб кела бошладилар. Улар пахталарини торттириб бўлишгач, косаларини кўтариб қозон-ўчоқ ёнига келишди. Ошпаз болаларнинг идишига бир чўмичдан овқат қуйиб берар, болалар эса унга хўмрайиб қўйишар эди-ю, лекин индамай жўнаб қолишар эди.

Чордана қуриб ўтирган Бахтиёр овқатдан нолиб деди:

— Шу ҳам овқат бўлдими? Қуруқ сувга уч-тўртта макарон, бир-иккита картошка солиб қўйган, холос. Гўшти эса йўқ ҳисоби. Ҳар куни икки маҳал шунақа овқат. Яна овқатга деб кунига бир сўмдан ушлаб қолишади. Ўқитувчилар эса иссиққина хонада ҳар куни қўй ёғи, қўй гўштида девзира гуручли ош ейишади.

— Секинроқ, ўқитувчилар эшитиб қолади. Тўғри айтаяпсан-у, лекин на чора,— деди Муҳиддин овқатни шопириб ичаётиб.

Тушлик тугагач, болалар яна пахта теришга кетишди. Ўқувчилар кечгача пахта теришиб, уларни кўтарганларича турнақатор бўлишиб, шийпонга келишди. Бу ерда иш борган сайин қизиб, қўл-қўлга тегмас эди. Колхозчилардан бири пахталарни прицепга ортаётган бўлса, иккинчиси эса этакларни бўшатиб, уларни эгаларига қайтариб бермоқда. Яна бири эса тоғдай уюлиб ётган хирмонни бешлик билан уёқ-буёғини тўғрилаяпти.

Назира пахталарни тартаётган табелчидан илтимос қилди:

— Ака, менга икки кило қўшиб қўйинг. Эртага териб бераман. Бугун дугонам билан мусобақа ўйна-

ётган эдим. У қирқ бир кило, мен эса ўттиз тўққиз кило тердим.

— Синглим, ҳозирги давр бошқача. Унақанги қўшиб ёзишлар йўқолиб кетган,— деди табелчи атрофдагиларга бир-бир қараб қўяркан.

Шу пайт тепаси очиқ машина шийпонга келиб тўхтади. Бири этакни белига маҳкам боғлаб, яна бири уни елкасига ташлаб олган ўқувчилар югуриб бориб, машинага чиқиб олишди. Улар кўз очиб-юмгунча ётоқхонага етиб келишди.

Болалар овқатланаётганларида Одил ака уларга деди:

— Тезроқ бўлинглар. Ҳозир мажлис бўлади.

Ўқувчилар қатор бўлишиб, тўғри тўртбурчак шаклда туришди. Ўқитувчилар ҳам шу ерда. Қаторнинг бошида турган мактаб директори Умаров гап бошлади:

— Ҳурматли, ўқувчилар! Ҳозир ўн кунлик ҳисоботни эшитасиз.

Пахта штабининг бошлиғи Неъматжон Ҳакимов учта саккизинчи ва учта тўққизинчи синфлар ўн кун мобайнида қанча пахта терганликларини ўқиди. Илғор синфларнинг ўқитувчиларига миннатдорчилик билдирди.

Директор савол-жавобни давом эттирди:

— Хўш, қайси синф энг оз пахта терибди?

— 8-«В» синф.

— Синф раҳбари ким?

— Шодмонбек Режапов.

— Уша синф колонна бўлиб, унинг бошига синф раҳбари турсин. Энди Шодмонбек, синфингиз билан даврани уч марта айланиб чиқинг. Ҳамма беш мартадан «уят» дейишсин.

Шодмонбек Режапов бошини қуйи солиб даврани айлана бошлади. Унинг ажин босган юзлари чўғдай қизиб, бошини кўтаришигаёқ болалар унга масхаромуз кулиб қўйишгандай туюлар эди. Айрим ўқувчилар «уят» деяверишиб, одамнинг қулоқ-миясини еб ташлашди. Баъзи ўқувчилар орасида шивир-шивир бошланди:

— Вой, Сора неча йилдан бери битта мактабда ишлаётган ўқитувчини ҳурматсизлаш одобдан эмасда-а?

— Нимасини айтасиз, дугонажон? Обрўсини тутдай тўқди-я.

— Бундай директорнинг адабини бериб қўйиш керак,— деди Муҳаббат.

Назира ҳам суҳбатга аралашди:

— Шунча болалар ичида шарманда-ю, шармисор бўлди, бечора.

Саккизинчи синфлар даврани айланаётганларида тўққизинчи синфлар худди тоғни талқон қилиб ташлагандай мағрур туришар эди.

Ийғилиш тугагач, ўқувчилар ўз хоналарига кириб кетишди.

Режапов энди қайси юзи билан ўқувчиларга дарс беради? Энди ким уни ҳурмат қилади? Директор ўқитувчи билан алоҳида гаплашса ҳам бўлар эди-ку. Арзимаган нарса деб Шодмонбек Режаповнинг ўттиз икки йилги меҳнати зое кетди. Обрў-эътиборни қайтадан тиклаш мушкулдир. Лекин ўртоқ Умаров буларни хаёлига келтирмаган, келтиришни ҳам хоҳламайди.

Орадан уч кун ўтгач, болалар иш ҳақларини олишди. Эртасига 8-«А» синф ётоқхонасида қизиқ бир воқеа рўй берди.

Эрталаб турган Илҳомжон чўнтагини қарасаки пули йўқ. Ҳеч хавотирланмай бошқа киссаларини ҳам кўриб чиққач, деди:

— Ие, болалар, менинг беш сўмим йўқолиб қолибди. Ким олган экан-а!

— Менинг эса саккиз сўмим йўқ. Кечагина чўнтагимда эди,— деб қолди Муҳиддин ҳаяжонланиб.

Бир пайт Бахтиёрнинг гўнғиллаган овози эшитилди:

— Вой, ўн сўмим йўқолиб қолибди.

Болалар пул қўйган жойларини қарай бошлашди.

— Хайрият, пулим жойида экан,— деди кимдир.

Синфда тўс-тўполон бўлиб, болалар, бир-бирларидан тўнкаб кетишди. Бирдан муштлашишга ўтишди. Шунда улар бир чеккада илжайиб турган Алишерга;

— Пулларни сен олгансан, кулаяпсан-ку,— дейшиб, ёппасига унга ташланишди. Ҳаммаёғи ғурра бўлиб кетган Алишер, улардан аранг қутилиб, жуфтакни ростлаб қолди. Бахтиёр билан Муҳиддин қўлларига бири стул, бири чамадон олиб, эшик ёнида туришди. Улар Алишернинг киришини пойлашмоқда.

Бирдан эшик очилиб, шовқин-сурондан хавотирланган ўқитувчи кирди. Муҳиддан билан Бахтиёр қўлидаги нарсалари билан Одил аканинг бошига уриб юборишларига сал қолди.

Муаллимнинг газабидан иккала боланинг тили каллимага келмай қолди:

— Ҳа-ҳалиги, А-Алишер нарсаларимизни ўғирлаб-б қўйди.

— Нима, нима гап ўзи?

— Домла, ҳалиги-чи, кечаги пулларимизни биттаси ўғирлаб қўйибди. Шумхабарни эшитган муаллим гангиб қолди:

— Ким? Қачон? Нима учун? Тушунтирсанглар-чи, ахир.

— Биз билмасак ким ўғирлаганини.

— Нега билмайсизлар?! Пул қўйган жойларингизни тузукроқ текшириб чиқинглар. Бундай бўлиши мумкин эмас. Ҳеч ақл бовар қилмайди бунга. Кечқурун жинпин олиб чиқиб кетмагандир-у. Энди битта балодан қутулдим дегунча, иккинчисига йўлиқасан-а? Тавба! На пулдан, на ўғридан нишон бор. Маҳмудни қорувуллиққа ҳам қўйиб кўришди. Лекин ундан ҳам иш чиқмади. Ҳар куни болаларнинг бирорта нарсаси йўқолмасдан қолмасди.

Кунларнинг бирида болалар эрталаб қарашса, Қозимнинг қўл-оғизлари сиёҳ эди.

— Қозим, нега қўл-оғизларинг сиёҳ? Ёки кечқурун қорнинг очиб қолиб сиёҳ ичдингми-а?— деди Бахтиёр ҳазиллашиб.

Болалар «гурр» этиб кулиб юборишди.

— Ие, қаерим сиёҳ бўлибди?— деди Қозим билани лабини артиб.

Бу гапдан сергакланиб қолган Алишер чамадонини кўрсаки, қоғозга ўралган конфет оз қолибди. У ўртага чиқиб суюна-суюна гапира кетди:

— Болалар, мен кеча бир ҳовуч қандга сиёҳ қўйиб, чамадонимга солдим-да, атайлаб беркитмаган эдим. Қозим чамадонимни титиб, қандга сиёҳ тўкилганини билмай еяверган.

Қозим кўрққанидан дир-дир титрай бошлади:

— Алишер, нима деясан? Мен сенга ўхшаган очкўз эмасман.

— Мен тўғри сўзман. Бекорга хафа бўласан. Илҳом ўқитувчимизни чақир.

Зум ўтмай, хонага Одил ака кириб келди. У болаларнинг қуршовида қолган Қозимни кўриб ёқа ушлади:

— Қо-о-зим? Шундай қилиб сендан чиқдимми? Дўст-

ларингнинг нарсаларини ўғирлашга қандай қўлинг борди?

— Мен ўғирлаганим йўқ, домла.

Муҳиддин Козимнинг гапига қарши чиқди:

— У тоняпти. Пулларни шу ўғирлаган. Бу олдинлари ҳам майда-чуйда нарсаларни ўғирлаб юрган.

Синф раҳбари Козимнинг тугунлари, чўнтаklarини ва тўшакларининг остларини қараб, ҳеч нарса топа олмади.

Алишер кўзи бирдан Козимнинг қора ип билан тикилган ёстиғига тушди. Буни дарҳол муаллимга билдирди.

— Жинни-пинни бўлиб қолдингми? У ерда ҳеч нарса йўқ.

Козим шундай деб йиғма каравоти томон ўқдай отилди-ю, лекин ёнидаги синфдошлари унинг икки қўлидан маҳкам ушлаб қолишди.

— Болишнинг ичида йўқолган нарсалар нима қилади?— У олдинга қараб талпинди.

Одил ака ёстиқнинг ипини сўкиб, кўрганида, пахта-нинг орасидан ручка, тароқ, пул ва бошқа нарсалар топилди.

Болалар ҳайрон қолишиб, гапга тушиб кетишди.

— Оббо, шоввоз, нарсаларни ҳеч ким билмайдиган жойга беркитибди-я? Қойил.

— Бундан келажакда тадбиркор катта ўғри чиқиши мумкин. Фақатгина қоронғида кўрмай қолиб, қора ипда тикиб қўйибди-да. Хатоси шу.

— Бу нима?!— деди Каримов тишини ғижирлатиб.

Козим ҳеч нарсадан хабари йўқ одамдай, ўзини билмасликка солди:

— Йўқ, йўқ, туҳмат қилишяпти. Уларни болишимни орасига Алишер қўйган. Ҳа, ўша!

— Ўзингни гўлликка солма,— деди Одил ака жиддий.

— Тўғри, мен ўғирлаганман. Кечиринглар, мени, иккинчи ўғрилиқ қилмайман.

Ўқитуви ўғирланган нарсаларни эгаларига топширгач, деди:

— Йўқ, кечирмаймиз. Сендан бундай ваъдаларни кўп эшитганмиз. «Ит-итлигини қилади» деган гап бор.

Бир кунмас бир кун шу ҳунарингни яна ишга соласан.
Одил ака ўқувчиларга қараб шундай деди:
—Козимга қандай чора кўриш эртага маълум бўлади.

АБДУЛЛА РЎЗИЕВ

МЕҲНАТСЕВАР ДОНО ҚИЗ

(Эртак)

Бир бор экан, бир йўқ экан, қадим замонда бир чол билан уч қизалоқ бўлган экан. Чол наматфуруш экан. Намат тўқишда унинг олдига тушадигани йўқ экан. Узоқ мамлакатлардан одамлар келиб, унинг наматларини сотиб олиб кетар эканлар. Ўз юртида ҳамма унинг меҳнатини қадрлаб, ҳурмат қилишар экан.

Ешини яшаб, ошини ошаб кампири ўлгач, уч қизи чолнинг қўлида қолибди. Тўнғич қизи ишەқмас, мақтанчоқ, ўртанчаси пардоз-андозга ўч, томоша деса ўзини томдан ташлайдиган экан. Кенжатоғи эса камтар, камсуқум, содда, меҳнатсевар ва чевар бўлган экан.

Кунлардан бир кун чол ўрнидан туриб дарвозаси олдига чиқса, ҳамма ерга сув сепаб супурилган, ёғ томса ялагудек озода эмиш. Чол бу ҳолни кўриб ҳайрон қолибди. Буни ким қилганини ўйлаб-ўйлаб, тагига етолмабди. Шунда кичкина қизининг қудуқдан сув тортаётганини кўрибди. Кун ёришгач, дарвозаси зулфини кимдир қоқибди! Чол чиқиб қараса, дастурхон кўтарган икки аёл турганмиш. «Уйга киришлар»,— дебди чол. Кенжатоғи қиз меҳмонларга кўрпача ёзибди. Югуриб нон-чай келтириб, дастурхонини безатибди.

Кампирлар қизнинг ортидан қараб маҳлиё бўлибдилар. Улар чойни ичишгач, мақсадга ўтишибди! «Бизлар совчилармиз».

Чол ўйланиб туриб: «Бўлмиш қуёв боламиз нима иш қиладилар»,— дея сўрабди.

«Қуёв — деҳқон, уруғ экиб, ҳосил олади»— жавоб берибди совчилар. Чол катта қизини тўй-томоша қилиб турмушга бериб юборибди. Ўртанча қизига созандадан совчи келибди. Чолга у ҳам маъқул тушибди. Ўртанча қизини ҳам эрга бериб юборибди.

Алқисса, кенжа қизи қолибди. Кенжасига кўп жой-

дан совчилар келаверибди. Чол ҳунари бўлмаган йигитга қизини бермаслигини айтиб, уларни қайтараверибди. Бир пайт бир косиб йигитдан совчи келибди.

«Қизимга мос ковуш тикиб келсин»,— дебди чол. Совчилар ҳунарли йигитга чол гапини айтишибди. Йигит бўлмиш қаллиғига ковуш тикишга киришибди ва уни жуда ҳам чиройли қилиб тикибди. Совчилар сарполарга қўшиб ковушни ҳам олиб келибдилар. Қиз ковушини кийиб кўрса, оёғига қўйиб қўйгандек мос келибди.

Ковуш жуда бежирим, кўркам эканки, қараган сари кишининг кўргиси келар экан. Чунки косиб йигит ковушга ўз севги ва меҳрини қўшиб тиккан экан-да. Чол энг кенжа қизини ҳам касби-кори бор йигитга тўй-томоша қилиб берганидан беҳад хурсанд бўлибди. Айниқса кенжа қизининг одоблилиги уни хурсанд қилган экан. Агар шу қизи ҳовли ва кўчаларни супуриб турмаганида, опалари ҳам уйда қари қиз бўлиб қолардилар-да. Бу қиз меҳнатсевар экан. Бу эса уч қизга ҳам бахтсаодат келтирибди.

Ҳунарли, меҳнатсевар киши ҳар ерда эъзозда, у ҳеч қачон хор бўлмас деб, шунга айтадилар-да. Чол ҳам қизлари бахтли бўлганидан боши осмонга етиб, ўз ёшини яшаб, ошини ошаб, роҳат-фароғатда давр сураверибди.



Сизга тақдим этаётган бу шеърларни 6-синф ўқувчиси ёзган. Бу шеърлар ҳали катта шеърят талаби даражасида бўлмаса-да, Ориф-жондаги ўйноқи ва қувноқ шеърлар ёзишга интилиш, янги бирор гап айгиш орзуси бизни қувонтирди. Ёш шоирнинг келажаги олдинда. У ҳали кўп ўқийди, ўрганади ва янги-янги мавзуларда шеърлар ёзади деб умид қиламиз. Биз Ориф Тўхташев шеърларидан баъзи намуналарни деярли таҳрирсиз чоп этар эканмиз, талантили ёш шоирга янги-янги ижодий парвозлар тилаб қоламиз.

БУРИНИНГ ТУФИЛГАН КУНИ

Бугун бўрининг
Туғилган куни.
Барча ҳайвонлар
Табриклар уни.
Ана келяпти
Улоқ, қўзичоқ.
Бўри қувониб,
Тайёрлар пичоқ.
Яна келмоқда
Кичик олмахон.
Эргашиб келар
У билан Қуён.
Бўри-бўри-да,
Шодланиб кетди.
Темёр қафасга
У таклиф этди.

ФИЛ

«Зоопарк»да Одил
Кўрди кучли фил.
Ҳайбати катта,
Кўп яшаш бахт-да
Узун хартуми,
Лек кичик думи!
Ранги қордай оқ,
Инсонга ўртоқ.
Билсак ўша фил
Юзга кирибди.
Бир аср яшаб,
Бардам юрибди.

ЧУМОЛИ

Донни ташир
Чумоли,
Ҳориб — толиб.
Чумчуқ эса
Еб қўйди
Илиб олиб.

ҚИЗИҚ УЙИН

Ботир, Нодир ва Башар
Бекинмачоқ ўйнашар.
Учаласи уч ерга
Яшириниб олади.
Уларни топадиган,
Айтинг-чи, ким қолади?

ОНА ТИЛИ ДАРСИДА

Муаллим:
«Даданг бугун тўп,
Олиб берди сенга».
Гапнинг эгасин
Топиб бер менга?

Уқувчи:
Акамлар олиб
Қўймаса мендан,
Тўпнинг эгаси
Менман-да, менман.

ТОЛИБ ДАНГАСА

Уртоқ Толиб
«Икки» олиб,
Қовоқ солиб
Юрар доим.

Уйнайди тўп,
Дангаса хўп,
Қилмайди иш,
Қорайган тиш.
Кирдир боши,

Ўнда, ёши,
Ўзи билсин,
Ўзи қилсин.
Есин ошин,
Ювсин бошин,
Қилсин ишни,
Ювсин тишни.
Шунда Толиб,
Бўлар ғолиб.



БУ КИМ?

Қаравотда ётар у,
Хуррагини отар у,
Хурр, хурр, хурр.

Онаси келиб-чи, дер:
«Ҳой, ҳой ўғлим
Дўнаншер
Тур, тур, тур».

Тур деса ҳам турмайди,
Юр деса ҳам юрмайди.
Ухлайди, ҳуриллайди,
Семиз Дўнаншер.

ШАМНИ ЕЌИНГ...

Алишер, Зоҳид ва Нор
Кўрар эди телевизор,
Лип этиб ўчди чироқ,
Қоп-қоронғи ҳаммаёқ.

Шунда кичик Алишер
Акасига шундай дер:
—Тезроқ, ёқинглар-чи

шам,
Кўрамиз давомин ҳам.

ТОПИШМОҚЛАР

Тинмай ўқисанг агар,
Кўп нарсани ўргатар.
Билсанг, ука, ўйлаб топ,
—Билим кони у...
(китоб)

Эрта туриб дер қу-қу,
Қайси паррандадир у.
Буни топ-чи, ҳой ўроз,
—Бунинг номи, ҳа...
(хўроз)

Кундуз нурин сочади,
Кечга бориб қочади...
(қуёш)

Қо-қоқ дер очса тухум,
Бу нима айт-чи, Муқум?..
(товуқ)

Сояси йўқ, елар ғув-ғув,
Топингизлар, нимадир у?..
(шамол)

Осмонда ўнта юлдуз,
Энди қулоқ сол ҚУНДУЗ.
Яширинди бештаси,
Айт-чи, қолди нечтаси?

Сенга еттита ёнғоқ,
Менга бўлсин тўртта нок.
Қўшсак агар ҳаммасин.
Нечта жами айт НАСИМ?

ВАЛИЖОН

Кундаликни дам-бадам
Қўлга олса Валижон,
Ишонмас гоҳ ўзи ҳам,
Жилмайиб боқар шодон.
Ҳаммаси «беш»у

«беш»лар,

Битта дона тўрти йўқ.
Қўл қўйса, «зўр-ку
ишлар»,

Дер дадаси, кўнгли тўқ.
Аълочи ўғлим, дейди
Кундаликни варақлаб,
Ҳар бети-чи ойнадек
Туради эди ярақлаб.
Расм, тарих, химия,
Физикадан беш яна,
Езувлар-чи, қандай соз,
Бари аниқ, худ ойна.
Намунали ҳулқи ҳам,
Нур устига аъло нур,
Валижондек бўлсам деб,
Ҳар бола қилар орзу!

ФИЗКУЛЬТУРА ҚИЛАМИЗ

Соғлом, чаққон
Бўлай деб,
Ўсиб, кучга
Тўлай деб,
Сафимиздан
Қолмасдан,
Нафас олиб,
Толмасдан,
Тез ва соз
Югурамыз,

Барча-барча
Машқларни
Бажариб
Улгурамыз.
Оёқ учун,
Қўл учун,
Бир, икки, уч, тўрт...
Бош, бўйинга,
Бел учун
Бир, икки, уч, тўрт...
Эгиламыз,
Ёзиламыз,
Созланиб,
Тизиламыз.
Бир, икки, уч, тўрт...

БЕЛКУРАК

Олиб беринг, ойи,
Учта белкурак.
Укамга, акамга,
Менга ҳам керак.
Ерни юмшатиб,
Тортамыз ариқ,
Қулупнай экиб,
Тушмасдан совуқ.
Баҳор келганда
Ҳосилин еймиз,
Меҳнат меваси,
Эҳ, маза, деймиз.

ОНА МЕҲРИ

Она меҳри нимадир?
—Қуёшдан кенг маъноси.
Оламга тенг номадир,
Аълоларнинг аълоси.
Фарзанд меҳри бир
булоқ,

Г, г, г — Гапирди Гуландомга,
 Д, д, д — Дўст далага сепди дон.
 Е, е, е — Етиб егин каптаржон,
 Ё, ё, ё — Ерқин томон ёлғиз бор,
 Ж, ж, ж — Жип-жип жўжа жонивор,
 З, з, з — Зийраккина Зағчахон,
 И, и, и — Иккиси илдам, илдам,
 Й, й, й — Йўлдан йўртиб кетишди,
 К, к, к — Ку-ку, ку-ку куйлашди.
 Л, л, л — Лайлак келди лўкиллаб,
 М, м, м — Маймун келди мункиллаб,
 Н, н, н — Нон олишди новвойдан,
 О, о, о — Ош олишди ошпаздан,
 П, п, п — Пулга печенье Попдан,
 Р, р, р — Редискани Риштондан,
 С, с, с — Сабзи сўраб Сабодан,
 Т, т, т — Турп топишди Турдидан,
 У, у, у — Умридан ун ундириб,
 Ф, ф, ф — Фотимани қидириб,
 Ҳ, ҳ, ҳ — Ҳасан, Ҳусан чопишиб,
 Ц, ц, ц — Циркдан Цойни топишиб,
 Ч, ч, ч — Чори билан ичар чой,
 Ш, ш, ш — Шакар қўшиб Шодивой,
 Ъ — Айриб айт аълони,
 Ъ — Юмшатиб ёз циркульни.

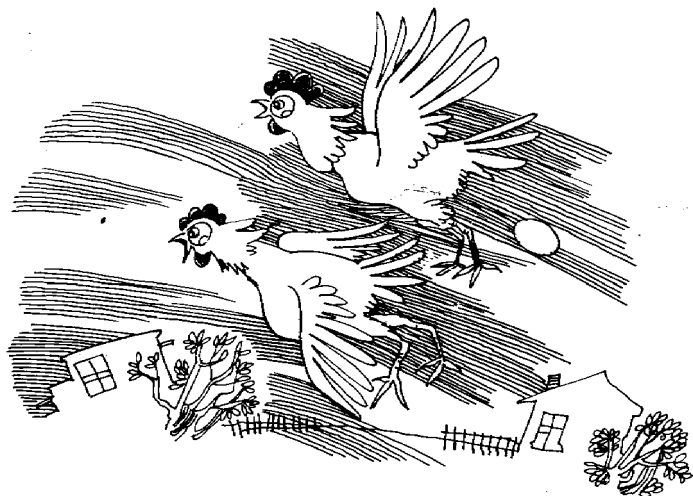


Э э, э — Эргаш элтсин Эгамга,
Ю ю, ю — Юсуф ювди юлдузни,
Я я, я — Яйраб, яшнатди кўзни.
У, ў, ў — Утирдилар ўтлоққа,
Қ қ, қ — Қўзи қочди қумлоққа.
Ғ, ғ, ғ — Ғози, Ғойиб, Ғозини
Ҳ, ҳ, ҳ — Ҳайда Ҳайвонот боққа
Ҳа, Ҳа, Ҳа — Шундай деб Алифбени
Али айтди Аббосга.

МУЙДИН МАТҚАРИМОВ

СУВЛАР

Эй, сувлар, сувлар, сувлар,
Сизни ким қувлар, қувлар?
Тиним билмай оқасиз,
Гоҳ тўлиб, гоҳ шошасиз,
Қаёқларга шошасиз,
Давонлардан ошасиз?
Сув дер:
— Дала, даштларнинг,
Қақраб ётган чўлларнинг,
Мевазор боғ-роғларнинг,
Сувга ташна ниҳолнинг
Дардига чин ошнаман,
Висолига ташнаман,
Шунинг учун шошаман,
Довонлардан ошаман.
Манзилимда қувончдан
Дарё бўлиб тошаман,
Эй сувлар, сувлар, сувлар,
Бизни ким қувлар, қувлар?..



ҚАНОТЛИ-КУ ТОВУҚЛАР

—Қанотли-ку товуқлар,
Нега учиб кетмайди.
—Ҳали ёшсан, укажон,
Бунга ақлинг етмайди.

Ғамимизни еб улар,
Ҳовлимизда юради.
Учиб кетса бизга ким,
Тухум бериб туради.

ОБИДЖОН ХОЛМАТОВ

ТОПИШМОҚЛАР

ОСМОН, ЕР, СУВ ҲАҚИДА

Жонон коса кўзи ўйнар,
Сочлари жилва-жилва.

(Булоқ)

Ердан қаздим кўзойнак,
Темир жўмракли чойнак.

(Артизан)

Ерга найча қоқилди,
Сув найзадек отилди.

(Фонтан)

- Ариқдан ойна олдим. (Муз)
- Туя чўкиб ётади,
Бўйи кўкка тенглашиб. (Тоғ)
- Тарвузим бор зил-зилча,
Усти жонли гулғунча. (Ер)
- Бири қувлар, бири қочар. (Кеча, кундуз)
- Кўк кўйлакка қўл етмас. (Осмон)
- Кўзга кўринмас,
Қўлга илинмас.
Шусиз ҳеч ерда
Ҳаёт ҳам бўлмас. (Ҳаво)
- Оқ дастурхон элимда, серҳосили
еримда. (Қор)
- Ердан баланд,
Ариқдан паст. (Сув)
- Сув ичида ~~манг~~ чироқ. (Юлдуз—уни акси)
- Тунда чаман очилар,
Кундуз чаман ёпилар. (Юлдузлар)
- Шамчироғим шомда ёнар,
уйда эмас, ҳовлида. (Ой)
- Кунда битта,
Тунда мингта. (Кун, юлдуз)

Отаси эгри-бугри,
Онаси ёйилма-чалма,
Болалари ашулачи,
Қизлари ўйинчи.

(Ариқ, сув, қурбақа, балиқ)

Тўхтади, жойланди,
Чайқалди, лойланди.

(Сув)

Йиғай дедим, тарки йўқ,
Кўтарай дедим, ушлови йўқ.

(Ер)

НЕМИС БОЛАЛАРИ ХАНДАСИДАН

НАМУНАЛАР

БОЛАНИНГ ТИЛИ ШИРИН

ЯХШИ ИШНИ МУҚОФОТЛАШ

Бешинчи синфда ўқийдиган Курт мактабдан қайт-
гач, деди:

— Биласизларми, мен бугун бир кампирни кўчанинг
нариги ёғига ўтказиб қўйдим.

— Бу жуда яхши,— мақтади ойиси,— сен олижаноб
иш қилибсан, ўғлим.

— Яхши иш қилган болаларни муқофотлаш керак,
ҳолва деган билан оғиз чўчирмиди,— ғулдиради дадаси.

Ойиси унга ҳеч нарса демади ва Куртга музқаймоқ
олиш учун ярим марка пул берди.

Эртасига Курт уйга бир ўртоғини эргаштириб келди.

— Ойижон, бу синфимиздаги энг аълочи бола. Бу-
гун биз икковлашиб бир кампирни кўчадан ўтказиб
қўйдик.

Ойиси уларнинг икковини ҳам мақтаб, яна музқай-
моққа пул берди. Бир неча кундан кейин Курт синфида-
ги барча ўғил болалар билан уйга кириб келди.

— Ойижон, танишинг, биз ҳаммамиз бир синфда
ўқиймиз. Мана бу Вернер, наригиси Юрген, буниси Карл,

булар Герберг, Вилли ва Томас — бугун биз биргалашиб бир аёлни кўчанинг нариги ёғига ўтказиб қўйдик. Энди ҳаммамизга музқаймоқ олиш учун пул берасизми? — Ҳа, бераман,— деди ойиси, сўнгра ажабланиб сўради:

— Нега кўплашиб ўтказиб қўйдинглар? Нима у аёл касал эканми, ўзи юролмас эканми?

— Йўқ, у жуда кучли экан,— тушунтирди Курт,— уёққа ўтмайман, деб бизга роса қаршилиқ қилганини кўрганингизда эди, қўрқиб кетардингиз.

Дарс қачон бошланади?

— Ҳамиша дарсга кечикиб келасан,— деди ўқитувчи Вольфгангга.— Нима, дарс қачон бошланишини билмайсанми?

— Билмайман,— деди Вольфганг.— Чунки ҳар куни мен келганимда дарс аллақачон бошланган бўлади-да.

Шамол нима?

— Шамол нима, а?— сўради Юргин ўртоғи Андерсдан.

— Шамолми, ҳа, у бирон ёққа шошилиб кетаётган ҳаво бўлса керак.

Қалпоқ қани?

— Акам сувга чўкаётганда уни қутқарган киши сиз эмасми?

— Ҳа, мен.

— Унинг янги, яшил ранг қалпоғи бор эди. Уша қани?

Балиқлар кўзи

— Балиқларнинг кўзи жуда ўткир бўлади.

— Бунга сен қаердан биласан?

— Ёз бўйи балиқ овладим, аммо биронта кўзойнакли балиқни учратмадим.

* * *

— Мен сендек пайтимда,— деди отаси Валтерга,— оиламиз жуда камбағал эди. Биз бундай ширинликларни ейиш тугул, ҳатто кўрган ҳам эмасмиз.

— Омадингизни қаранг-а, ота,—деди кичик ўғилча.
— Ҳозир сиз биз билан яшайсиз. Бизнинг уйимизда эса бунақа ширинликлар жуда кўп.

* * *

Уқитувчи:— Клаус, сенинг иншоинг жуда яхши ёзилган. Аммо у Франсникига айнан ўхшайди. Буни қандай тушуниш керак?

Клаус:— Демак, Франсники ҳам яхши ёзилган экан!

* * *

— Уялмайсанми ўғлим, глобусинг шундай чанг босиб кетибди-ку.

— Бунинг ажабланадиган жойи йўқ, дадажон. Сиз ахир бармоғингиз билан саҳрони босиб турибсиз-ку.

* * *

— Ҳой, ўғлим, нега сен бировнинг боғидаги олма дарахтига чиқиб олдинг?

— Биласизми, битта олмангиз узилиб тушган экан, шуни жойига илиб қўяй, деб чиққандим.

* * *

— Дадажон, Алп тоғлари қаерда?—сўради Ганс газетадан кўз узмай ўтирган отасидан.

— Бунақа нарсаларни ойингдан сўрагин, ўғлим,— деди отаси,— ойинг ҳамиша нарсаларни ағдар-тўнтар қилиб юради. Бирор жойга қўйган бўлса керак.

* * *

— Дада, эртага мактабимизда ота-оналар мажлиси бўлар экан.

— Ахир мажлис ўтган ҳафта ҳам бўлган эди-ку.

— Аммо бу мажлис тор доирада бўлар эмиш.

— Тушунмадим, тор доирада деганинг нимаси?

— Тушунмадим деяверасизми, бу мажлисда фақат мактаб директори ва сиз қатнашармишсизлар.

* * *

— Нега сени хўтикча деб атаганимни энди тушунгандирсан?

— Ҳа, тоға, тушундим, чунки мен сиздек катта эмасман-да.

* * *

Саёҳат пайтида ўқитувчи сўради:

— Болалар, қани ким айта олади, биз ҳозир қайси томонга кетаяпмиз?— Бақалоқ бир бола жавоб берди:

— Жанубга.

— Буни қандай исботлайсан?

— Чунки биз олдинга юрганимиз сари ҳаво исиб борапти.

* * *

Грамматика ўқитувчиси:

— Демак, уйда сиз грамматикадан «Бирлик ва кўплик» темасини такрорлаб келдингиз. Айтинг-чи, «Шим» сўзи қайси сонда турибди, бирликдами, кўпликдами?

Курт:— Шим дейсизми, ҳа, ёдимга тушди. Шимнинг тепаси бирликда, пасти кўпликда.

* * *

— Дада, мен бугун «тўрт» олдим.

— Қайси фандан тўрт олдинг, ўғлим?

— Тўртта фандан, дадажон!

* * *

Ўқитувчи:

— Айтинг-чи, олтинни очиқ ҳавога, масалан, қуёш нури тушиб турган кўчага қўйиб қўйсак, нима бўлади?

Ўқувчи:

— Уни ўғирлаб кетишади.

* * *

— Хўш, нега йиғлайсан, Фритцхен?

— Мен билмасдан шоколадимни еб қўйибман.

— Войбў, шунга шунчами, еган бўлсанг, жуда яхши.

— Яхшиликка яхши-я, аммо мен уни Қарлникими, деб ўйлагандим-да.

* * *

Ота ўзининг биринчи синфда ўқийдиган ўгли Рудольфдан сўради:

— Уғлим, бугун ҳам икки олибсан-да?

— Ким айтди буни сизга, дада?

— Ким ҳам айтарди, синф раҳбаринг Луиза Шмидт айтди-да.

— Оббо, бу аёлларнинг оғзида ҳеч гап турмас экан-да.

* * *

— Уртоғинг Герд жуда ёмон бола экан. Кеча у мушукнинг думига челакни боғлаб қўйибди. Уйлашимча, сен бундоқ қилмассан.

— Албатта, ойижон. Мен ҳеч бундай қилмайман.

— Нега мушукни қийнаётганда сен унга ҳалақит бермадинг?

— Мен у пайтда ҳалақит беролмасдим-да, ойижон, чунки мушукни ушлаб тургандим.

* * *

— Биласанми, нега Америкада қуёш бунча кеч чиқади?

— Албатта биламан, нега деганда, Америка жуда кеч кашф қилинган-да.

Немис тилидан ИҶУЛДОШ ПАРДАЕВ таржимаси

КИТОБ

Китобим менинг
 Беғараз дўстим.
 Уқиб мен зиё,
 Илм олиб ўсдим.

Китоб— сен қуёшсан
 Ҳаёт йўлимда.
 Кўз, дилим равшан,
 Сенсан, қўлимда.

Китоб кўп экан
 Сенинг хислатинг.
 Яқинсан, дилга,
 Нур фазилатинг.

Агар адашсам,
 Берасан таълим.
 Жимгина сўзлаб
 Худди муаллим.

САИР

Гул, чечаклар тергали
 Қумри чиқди қирларга.
 Гулга тўлди этаги,
 Кўз-кўзлади қизларга.

Қўлларида қизғалдоқ,
 Чаккасида бўтакўз,
 Гулчамбарлар ясади
 Қойил қилиб моҳир қиз.

Ёқди гулу лолалар,
 Териб олди бир қучоқ.
 Гуллар каби ўзи ҳам
 Яшнаб кетди ўша чоқ.

Этак-этак гулларни
 Совға этди онага.
 Севинчидан онаси
 Сигмай кетди оламга...

ШОТУТ

Шотут тутлар шоҳидир,
Бош бармоқдек ҳар бири.
Хислати кўп, бу мева
Дори-дармон, мўл сири.
Оғзингизни тўлдирад,
Нордон, хуштаъм шарбати.
Томоқ, асаб оғриққа
Даводир, бор ибрати.

МУҲАББАТ ТУХТАШЕВА

ШОШҚАЛОҚ

(Ҳикоя)

Дилшоджон 7 ёшга кирди. Шунга қарамай, жуда ғайритабиий бола. Ҳамма нарсага қизиқади. Ерга урсанг, осмонга сапчийди. Узининг айтишига қараганда одобли.

Шунинг учун бўлса керак, уни дадаси ҳам, ойиси ҳам, ўртоқлари ҳам, э нимасини айтасиз, ҳамма-ҳамма «Шошқалоқ» деб чақиришади. Ҳатто, бир иш буюрмоқчи бўлишса ҳам:

— Шошқалоқ, сигаретимни обкел...

— Шошқалоқ, ер юткур, сув ташиб бер, тезроқ,— дейишади.

Хулласи калом, унинг исми Дилшод эмас, Шошқалоқ.

Бир куни денг, ўша бизнинг Шошқалоқвой туш кўрибди. Яна анойи тушлардан эмас, мутлақо. Сехрли туш. Тушида Шошқалоқ каттакон сада (Раҳимларнинг уйининг ёнбошида) остида чарчаб дам олиб ётган экан, олдига соқоллари оппоқ, кўксига тушган, қўлида ярқироқ ҳасса ушлаган бир бобо келибди. Шунда ҳалиги Шошқалоқвой ётганча:

— Ассалому алайкум! Келинг, бобожон, ўзи сизни кутиб ётгандим,— деб ёнидан жой кўрсатибди.

Шунда бобо Шошқалоқвойнинг ўрнидан турмай, одобсизларча берган саломини кўриб, тўғрироғи, озроқ ранжибди-ю, индамай қўя қолибди. Чунки куни кеча Шошқалоқни кунбўйи кузатган, шундан бўлса керак, Шошқалоқнинг феъл-атворидан озгина бўлса ҳам хабардор эди-да.

— Ҳа, бобо, нимага сандироқлаб юрибсиз?— томоғини кибор билан қириб сўради Шошқалоқ.

Бобо бу болага қаттиқ гапириш бефойда эканлигини билиб, астагина:

— Шу десанг, бўтам, юрибмиз-да, дунё кезиб. Бизнинг ишимиз болаларни кузатиш, яхши, одобли болаларга сеҳргарлик тилсимларидан ўргатиш, сеҳрли нарсалар совға қилиш...— дейди.

— Нима экан ўша сеҳрли нарсалар, билсак бўладими?— ишонқирамай сўради Шошқалоқ.

— Сеҳргарлик тилсимларидан қушлар тилини ўргатаман. Яна товуқ, ит, сигир, хулласи калом, жамики ҳайвонларнинг тилларини ўргатаман. Сеҳрли нарсалардан «Очил дастурхон», «Қайна хумча» ва «Ур тўқмоқ». Ана шуларни совға қиламан. Лекин сенга эмас, сени кеча кўп кузатдим. Ойингнинг ишини қилмадинг, тўғрими? Синглинг Ҳанифани урдинг. Қўшниларикининг дераза ойнасини синдиридинг. Бирорта китоб ўқидингми? Уқимадинг!

Шошқалоқ оғзини ланг очганча қараб ўтирар, финг деёлмас эди. Ахир бобонинг сўзлари тўппа-тўғри-ку. Бобо ўрнидан оҳиста қўзғалди ва соқолини силаганча Шошқалоққа:

— Хўп, хайр, болам! Яхши қол! Энди бунақа қилиқлар қилма, хўпми?! Сенга совға бера олмайман,— деди-да, кўздан ғойиб бўлди.

Шошқалоқ бўлса чўчиб уйғонди. Уйғонди-ю, энди бунақа иш қилмайман деб ўз-ўзига сўз берди.

ИЛҲОМ АХРОР

КЕРАКЛИ БОЛА

Дадам акамга ҳар кун
Бир яхши, бўл, деганлар.
Доимо яқинларга
Керакли, бўл, деганлар.

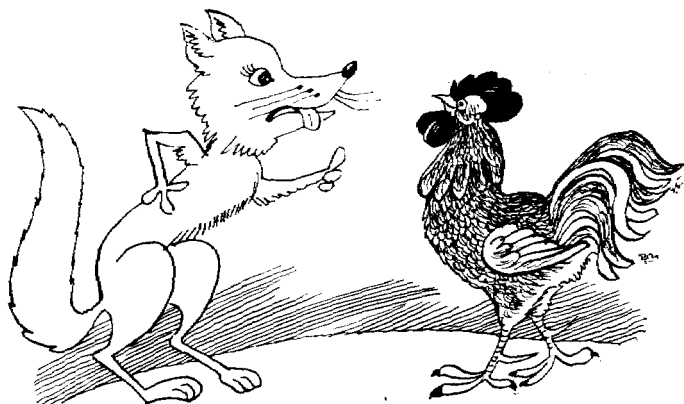
Дарсларни бажараман,
Дарслар қутулмас қочиб.

Стул устида ҳатто
Китобни қўйдим очиб...

Кўчага чиқай энди
Ойи, кўпга ўрнакман.
Уртоқларимга бугун
Мен жуда ҳам керакман!

АСАЛАРИНИНГ ПАШШАЛАРГА ДЕГАНИ

Сизни қувиб солгандан не,
Асал тўла пиёла, энглар.
Тортинмасдан энглар-у, фақат.
Сал тозароқ бўлиб келинглр.



ТУЛКИ

Хўроз, сенинг олдинга,
Келдим, битта гапим бор.
Ҳамма мендан безиган
Дўстим, бир қўллаб юбор.
Шаънимдан, айёр, деган
Ном ҳали йўқолмади.

Менга ишонадиган
Ерда ҳеч ким қолмади.
Барибир учолмайсан,
Сен заминда юриб тур:
Кўкка бориб қайтайин,
Қанотингни бериб тур.

ЭРГАШ ТОШМАТОВ

ЭЛШОДЖОННИНГ ОРЗУСИ

Нурли бу олам
Тинчлик! — дер одам,
Тинчлик ишига,
«5» баҳо совғам
Дўстлар беҳисоб.
Дўстликдир — ноёб.
Дўст, қудратига,
Тоғ беролмас тоб.
Тоғни гунгратсам
Тоғни янгратсам,
Қўшиқ билан бот —

Дилни яйратсам.
Боламан-да, ёш,
Дилда нур қуёш,
Нурга ҳам керак —
Меҳр ва бардош.

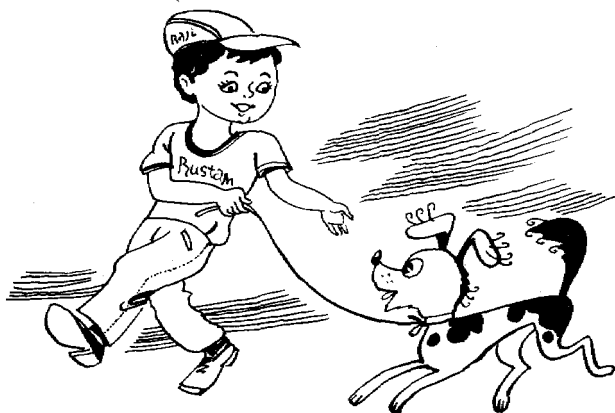
Кутади элим,
Шод этиб дилин.
Тузин оқлашга,
Зарур зўр билим.

ЕМОН ОДАТ

Кимнинг қўлида кўрса,
Агар бирор егулик.
Дарҳол ёнига бориб,
Дейди — бўлайлик шерик.
Ўзида бўлса қанд-қурс
Ҳеч кимла бўлмас ўртоқ.
Каримжоннинг мана шу
Одати жуда чатоқ:

ВАҚТ КЕТМАСИН БЕКОРГА

— Бўлди қилгин ўйинни,
Даминг олгин сен бирпас.
Деса она Салим-чи,
Жавоб топар шу нафас:
— Дейсиз амал қил доим
«Вақт бу олтин» шиорга.
Дам олиб мен ўлтирсам,
Вақт кетмасми бекорга.



БОТИР «ПОЛВОН»

Чиқиб қолди бир кучук,
Кўчанинг у ёнидан.
Ботир-чи, турар шумшук,
Ўтолмас ҳеч олдидан.
Анча туриб қолди у,
Бездек боқар кучук ҳам.
Роса қўлдан қўйди-ку
Нега кетмас муттаҳам.

Бирдан ўтди бир мушук,
Чопиб кетди кучукча.
—Қўрқдинг-а— дер Ботиржон,
Ҳолинг экан-ку шунча:

АВАЗХОН АСҚАРОВ

МЕҲРИМ БЕЛГИСИ

Чилги узум боқади
Ишкомлардан мулойим.
Мен биламан, буларни
Жуда ардоқлар ойим.
Мен қиламан парвариш,
Ҳосилга тўлсин чилги.
Меҳнатларим ойимга,
Бўлган меҳримдан белги.

ГЕРБАРИЙ

Қирда қизил лолалар
Салом бериб туради.
Лолага лол болалар,
Ҳайрат ичра юради:

Тоғ лоласи мана бу,
Қизил-бахмал ва тарғил.
Табиат дарси учун
Гербарийлар мўл ҳар хил.

ИЗҒИРИН ҲАЙРОН

Кеча-кундуз тўхтамай
Оппоқ момик қор ёғар.
Тоғдан топиб қулай жой,
Чанғи учар болалар.
Ҳар йилгидай музлаган
Кўл устида оқ майдон.
Болалар ғайратидан
Изғирин кезар ҳайрон.

Олмалиқ шаҳри



МУНДАРИЖА

НАЗМ

Муқимжон ҚОДИРОВ	4
Олқор ДАМНИ	7
Анвар ҚУРБОНОВ	10
Абдурахмон АҚБАР	11
Дилмурод ШОКИРОВ	13
Баҳром МАХМУДОВ	19
Музаффар ТУРОБОВ	21
Бобораҳим ОМОНОВ	24
Тўхтаҳон РАҲИМОВА	27
Заҳро АЗИЗОВА	29
Неъматжон ОРИПОВ	30
Ҳамидулла ЮСУПОВ	36

УМИД ГУНЧАЛАРИ

Ҳамидулла ЮСУПОВ	36
Рустам ФАЙЗИДИННОВ	37
Ирода АБДУСАЛОМОВА	38
Иброҳим ДОНИШ	39
Эрназар РҶЗИМАТОВ	45
Абдусамат ЮНУСОВ	47
Ҳамидулла МУРОДОВ	49

НАСР

Оллоёр БЕГАЛИЕВ	51
Собир ҲНАР	57
Қаҳрамон СУЯРОВ	76

ЖАҶЖИ ҲИКОЯЛАР

Ғани АБДУЛЛАЕВ	82
Раҳима ҚОСИМХУҶАЕВА	93
Фарида УСМОНОВА	94
Жаҳонгир НАҲАНОВ	96
Улуғбек АБДУСАЛОМОВ	106
Абдулла РҶЗИЕВ	117
Ориф ТҲХТАШЕВ	119
Ҳайитбой ЭРГАШЕВ	124
Мўйдин МАТКАРИМОВ	126
Обиджон ХОЛМАТОВ	127

НЕМИС БОЛАЛАРИ ХАНДАСИДАН НАМУНАЛАР

Барот ХАЙДАРОВ	134
Муҳаббат ТҲХТАШЕВА	135
Илҳом АХРОР	136
Эргаш ТОШМАТОВ	137
Облоқул НУРМАТОВ	138
Рустам ЭГАМ	141
Авазхон АСҚАРОВ	142

На узбекском языке

СБОРНИК

ПОДСНЕЖНИК

Литературный альманах

Для детей младшего школьного возраста

Нашрга тайёрлаб тузувчилар: **Қамбар Утаев, Тўлқин.**

Издательство «Еш гвардия», 1990 г.

Редактор **Т. Имомхўжаев**

Рассом **Ҳ. Раҳматуллаев**

Расмлар редактори **Н. Абдуллаев**

Техн. редактор **В. Демченко**

Корректор **С. Сайдолимов,**

ИБ 2561

Теришга берилди 30.01.90. Босишга рухсат этилди 12.06.90. Формати 84×108¹/₃₂. № 1 босма қоғозга литературная гарнитурда юқори босма усулида босилди. Босма листи 4,5. Шартли босма листи 7,56. Нашр листи 7,96. Шартли кр-отт. 7,98. Тиражи 10000. Буюртма № 96. Шартнома. 149—88. Баҳоси 40 т.

Ўзбекистон ЛКСМ Марказий Комитети «Еш гвардия» нашриёти. 700113, Тошкент. м. Чилонзор, 8-квартал, Қатортол кўчаси, 60.

Ўзбекистон ССР Нашриёти, полиграфия ва китоб савдоси ишлари Давлат комитети. Тошкент «Матбуот» полиграфия ишлаб чиқариш бирлашмасининг 2-босма-хонаси. Янгийўл шаҳри, 702800. Самарқанд кўчаси, 44.